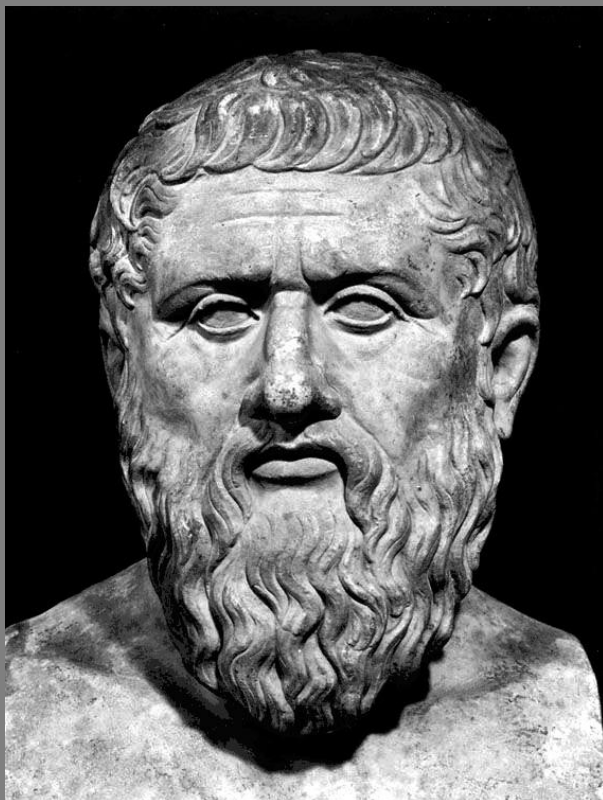

Πλάτωνας

“Γοργίας”

(Μετάφραση)

Η ζωή του Πλάτωνα

Ο Πλάτωνας υπήρξε ένας από τους κορυφαίους αρχαίους Έλληνες φιλόσοφους. Γεννήθηκε το 428 π.Χ. στην Αθήνα. Ο πατέρας του Αρίστων ανήκε στη γενιά του Κόδρου και η μητέρα του Περικτιόνη καταγόταν από το γένος του Σόλωνα. Αρχικά ονομαζόταν Αριστοκλής αλλά μετονομάστηκε Πλάτων γιατί είχε πλατύ στέρνο και μέτωπο. Ως γόνος πλούσιας και επιφανούς οικογένειας έλαβε επιμελημένη αγωγή. Αρχικά ασχολήθηκε με την ποίηση, λέγεται όμως ότι, όταν σε ηλικία 20 ετών γνώρισε τον Σωκράτη, η ζωή του άλλαξε ριζικά και έκαψε τα πρώτα του έργα, θεωρώντας τα ανάξια λόγου.

Μετά το θάνατο του Σωκράτη κατέφυγε στα Μέγαρα. Όταν επέστρεψε στην Αθήνα, ασχολήθηκε με τη συγγραφή φιλοσοφικών έργων που έχουν έντονη τη σφραγίδα της σωκρατικής διδασκαλίας. Μετά από

δέκα περίπου χρόνια ταξίδεψε στην Αίγυπτο, στην Κυρήνη, τη Μ. Ασία, τον Τάραντα της Ιταλίας και τις Συρακούσες της Σικελίας. Στα ταξίδια του αυτά σχετίστηκε με το μαθηματικό Θεόδωρο και τους Πυθαγόρειους, απ' τη φιλοσοφία των οποίων επηρεάστηκε σημαντικά. Ειδικότερα στις Συρακούσες γνώρισε το βασιλιά τους Διονύσιο Α' και έγινε φίλος με τον Δίωνα, τον αδελφό της γυναίκας

του βασιλιά. Όμως η φιλία αυτή δυσαρέστησε τον τύραννο, που έδιωξε τον Πλάτωνα από τη χώρα του. Φτάνοντας στην Αίγινα, τον πούλησαν ως δούλο αλλά τον εξαγόρασε ο Κυρηναίος φιλόσοφος Αννίκερης. Επέστρεψε λοιπόν στην Αθήνα το 387 π.Χ., όπου ίδρυσε μια φιλοσοφική σχολή στο άλσος του ήρωα Ακάδημου, προς τιμήν του οποίου ονομάστηκε Ακαδημία. Η Ακαδημία λειτούργησε σχεδόν 1.000 χρόνια, ώσπου την έκλεισε ο Ιουστινιανός το 529 μ.Χ. Ο ίδιος ο Πλάτωνας δίδαξε σ' αυτήν επί 40 χρόνια περίπου. Δύο φορές μόνο στο διάστημα αυτό εγκατέλειψε ξανά την Αθήνα: το 367 π.Χ. επισκέφτηκε τις Συρακούσες ως προσκεκλημένος του τυράννου Διονυσίου Β', μετά το θάνατο του πατέρα του, του προηγούμενου βασιλιά. Έλπιζε ότι με τη βοήθεια και του Δίωνα, ο οποίος είχε ασπαστεί τις πλατωνικές ιδέες για την ιδανική πολιτεία και τη διακυβέρνηση της, θα κατόρθωνε να προσηλυτίσει το νεαρό τύραννο, προκειμένου να δοκιμαστούν οι πολιτειακές απόψεις του στην πράξη. Και αυτή τη φορά όμως απέτυχε. Για τρίτη και τελευταία φορά πήγε στην πόλη αυτή το 361 π.Χ., προσπαθώντας τώρα να συμφιλιώσει τον Διονύσιο με τον Δίωνα. Και αυτό το ταξίδι του, όμως, δεν είχε καλύτερα αποτελέσματα.

Μετά την επιστροφή του, και ως το θάνατο του, ασχολήθηκε με τη συγγραφή των έργων του και τη διδασκαλία της θεωρίας του. Πέθανε το 347 π.Χ. σε ηλικία 80 ετών, με ακμαίες ως το τέλος τις πνευματικές του δυνάμεις και απολαμβάνοντας αγάπη και εκτίμηση από τους μαθητές του. Τον έθαψαν κοντά στην Ακαδημία αλλά ο τάφος του δεν έχει βρεθεί.

Το έργο του Πλάτωνα

Με το όνομα του Πλάτωνα σώζονται 36 έργα, κάποια από αυτά όμως θεωρούνται νόθα. Είναι όλα, εκτός από την *Απολογία τον Σωκράτη*, γραμμένα σε διαλογική μορφή. Όπως φαίνεται, ο συγγραφέας επηρεάστηκε από το δάσκαλο του, τον Σωκράτη, που δίδασκε διαλογικά. Δημιούργησε όμως ένα νέο, ιδιότυπο και ιδιαίτερα απαιτητικό είδος λόγου, τον αποκαλούμενο «πλατωνικό διάλογο». Εκτός από τρεις διάλογους –το *Συμπόσιο*, την *Πολιτεία* και τους *Νόμους*- που ο τίτλος τους παραπέμπει στο περιεχόμενο τους, όλοι οι άλλοι έχουν το όνομα κάποιου από τους συνομιλητές, π.χ. *Φαιδρός*, *Πρωταγόρας*, *Κρίτων*. Σε όλους συμμετέχει και πρωταγωνιστεί ο Σωκράτης, ο οποίος στα έργα της νεότητας του Πλάτωνα διατηρεί μάλλον πολλά από τα στοιχεία της προσωπικότητας του, ενώ πιθανότατα αυτό δεν ισχύει στον ίδιο βαθμό στα μετέπειτα έργα του.

Με βάση τη χρονολογική σειρά της συγγραφής τους, τα πλατωνικά έργα κατατάσσονται σε τρεις περιόδους:

α. Περίοδος νεότητας (400-387 π.Χ.): *Απολογία*, *Κρίτων*, *Χαρμίδης*, *Πρωταγόρας*, *Λάχης*, *Ευθύφρων*, *Ιππίας Μείζων*, *Ιππίας Ελάσσων*, *Ίων*, *Λύσις*.

β. Περίοδος ωριμότητας (386-367 π.Χ.): *Μενέξενος, Κρατύλος, Ευθύδημος, Γοργίας, Μένων, Παρμενίδης, Φαίδων, Φαιδρός, Πολιτεία, Συμπόσιον, Θεαίτητος.*

γ. Περίοδος γηρατειών (366-348 π.Χ.): *Σοφιστής, Πολιτικός, Φίληβος, Κριτίας, Τίμαιος, Νόμοι, 7η Επιστολή.*

Η επίδραση του έργου του υπήρξε τεράστια και εξακολουθεί να επηρεάζει τη φιλοσοφική σκέψη ακόμα και σήμερα. Η φιλοσοφία του ονομάζεται ιδεοκρατική, καθώς ο Πλάτωνας εισήγαγε τη *θεωρία των Ιδεών*. Θεωρεί ότι υπάρχουν τόσες ιδέες όσες και έννοιες. Οι ιδέες δεν γίνονται αντιληπτές απ' τις αισθήσεις, καθώς ο αισθητός κόσμος αποτελεί είδωλο του κόσμου των ιδεών. Τα αισθητά αντικείμενα είναι μεταβλητά και απεικονίζουν με έναν ατελή τρόπο τις ιδέες, που είναι μόνιμες και αναλλοίωτες. Όμως, καθώς έχουν κάποια ομοιότητα μ' αυτές, βοηθούν την "ψυχή να τις θυμηθεί, να τις αναμνησθεί, αφού, κατά τον Πλάτωνα, αυτή τις είχε δει προτού κατεβεί στον κόσμο και συνδεθεί με ένα συγκεκριμένο σώμα. Ανώτατη δε απ' όλες τις ιδέες θεωρεί την ιδέα του *αγαθού*.

Αξιοσημείωτη, τέλος, είναι και η διάκριση της "ψυχής σε τρία μέρη: το *επιθυμητικό* -που εδρεύει στην κοιλιά-το *θυμοειδές* -που βρίσκεται στο στήθος- και το ανώτερο όλων, το *λογιστικό* - που τοποθετείται στο

κεφάλι. Σε καθένα από αυτά τα μέρη αντιστοιχεί και μία αρετή: η σωφροσύνη, η ανδρεία και η σοφία. Η αρμονική ανάπτυξη και των τριών αρετών οδηγεί στη δικαιοσύνη. Αλλά επειδή και η πόλη αποτελεί μια μεγέθυνση του ανθρώπου, ο φιλόσοφος θεωρεί ότι και αυτή αποτελείται από τρεις τάξεις: το λαό, που αντιστοιχεί στο

επιθυμητικό και εξασφαλίζει τα υλικά αγαθά, τους οπλίτες, που αντιστοιχούν στο θυμοειδές και φροντίζουν για την ασφάλεια της πόλης, και τους άρχοντες, που αντιστοιχούν στο λογιστικό και καταγίνονται με τη νομοθεσία και τη διοίκηση. Και εδώ, η δικαιοσύνη θεωρείται η αρετή της πολιτείας, που επιτυγχάνεται όταν η κάθε τάξη εκτελεί σωστά το δικό της έργο και όταν υπάρχει αρμονική συνεργασία μεταξύ τους.

Ο ΓΟΡΓΙΑΣ

Ο Γοργίας ανήκει στους σωκρατικούς διάλογους και αποτελεί περίφημο σύγγραμμα ηθικής φιλοσοφίας. Ο Σωκράτης, ως κύριο πρόσωπο, συνομιλεί με τον Γοργία, σοφιστή και ρήτορα από τη Σικελία, τον Πώλο τον Ακραγαντίνο, τον Καλλικλή, φιλόδοξο πολιτικό, και τον Χαιρεφώντα. Στο διάλογο, ο Σωκράτης ανατρέπει τη γνώμη του Γοργία ότι η ρητορική μπορεί να υπηρετήσει το άδικο, αλλά και την πολιτική θεωρία του Καλλικλή ότι, αφού εκ φύσεως η αδικία δεν συνιστά κάτι κακό, ο δυνατός μπορεί να καταπατήσει τους νόμους για να επιβληθεί στους αδυνάτους. Τέλος, ορίζει τις βασικές αρχές για τον ορθό τρόπο ζωής, υποστηρίζοντας ότι: α. είναι προτιμότερο να αδικούμαστε παρά να αδικούμε β. αυτός που έχει διαπράξει κάποια αδικία πρέπει να τιμωρείται κατ' αναλογία με την πράξη του και όχι να μένει ατιμώρητος, γ. πρέπει να είμαστε δίκαιοι κατ' ουσίαν και όχι μόνο σε ό,τι αφορά το επίπεδο των εντυπώσεων.

Ο ΓΟΡΓΙΑΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ:

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

ΓΟΡΓΙΑΣ

ΠΩΛΟΣ

ΓΟΡΓΙΑΣ Η΄ ΠΕΡΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΟΣ

Λένε, Σωκράτη, ότι στον πόλεμο και στη μάχη πρέπει να μπαίνει κανείς με αυτό τον τρόπο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλήθεια, μήπως φτάσαμε, όπως λέει η παροιμία, κατόπιν εορτής (και αργοπορημένοι);

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Και μάλιστα πολλής σημαντικής* γιατί πριν από λίγο ο Γοργίας έδωσε μια μεγάλη και ωραία διάλεξη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γι' αυτό, Καλλικλή, υπεύθυνος είναι τούτος εδώ, ο Χαιρεφών, που μας ανάγκασε να χρονοτριβήσουμε στην αγορά.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Μη στεναχωριέσαι, Σωκράτη· θα επανορθώσω" γιατί ο Γοργίας είναι φίλος μου και θα μας κάνει επίδειξη της ρητορικής του τέχνης τώρα, αν θες, διαφορετικά, ας το αφήσουμε για άλλη φορά.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μα τι λες, Χαιρεφών; Θέλει ο Σωκράτης να ακούσει τον

Γοργία;

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Μα, γι' αυτό ακριβώς ήρθαμε εδώ.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ελάτε, λοιπόν, σπίτι μου όποτε θέλετε* γιατί ο Γοργίας μένει μαζί μου και για χάρη σας θα δώσει μια διάλεξη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έχεις δίκιο, Καλλικλή. Αλλά θα είναι πρόθυμος (ο Γοργίας), άραγε, να συζητήσει μαζί μας; Γιατί θέλω να μάθω απ' αυτόν ποια είναι η δύναμη της τέχνης του, ποιο είναι το επάγγελμα του και τι ακριβώς διδάσκει* όσον αφορά δε την άλλη διάλεξη του, ας τη δώσει κάποια άλλη φορά, όπως κι εσύ λες.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μα, Σωκράτη, δεν υπάρχει τίποτα πιο εύκολο από το να του κάνουν ερωτήσεις. Διότι και αυτός είναι ένας τρόπος να επιδεικνύεται. Τώρα δα, τουλάχιστον, προέτρεπε καθέναν από τους παρευρισκομένους να τον ρωτήσει οτιδήποτε ήθελε, και έλεγε πως θα απαντήσει σε όλες τις ερωτήσεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σωστά μιλάς, Χαιρεφών. Ρώτησε τον λοιπόν.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Τι να τον ρωτήσω;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποιος είναι.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Τι εννοείς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κάν' του μια ερώτηση κατά τέτοιον τρόπο που, αν τύχαινε να είναι υποδηματοποιός, να σου απαντούσε πως είναι υποδηματοποιός· ή δεν καταλαβαίνεις τι εννοώ;

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Βέβαια καταλαβαίνω και θα τον ρωτήσω. Πες μου, Γοργία, λέει αλήθεια ο Καλλικλής από δω, πως υπόσχεσαι να απαντάς σε οποιαδήποτε ερώτηση σου κάνει κάποιος;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αλήθεια λέει, Χαιρεφών γιατί μόλις τώρα έδωσα την ίδια υπόσχεση και σας λέω πως εδώ και πολλά χρόνια δεν με ρώτησε κανείς τίποτα καινούριο.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Άρα, εύκολα θα απαντήσεις, Γοργία.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Εμπρός, Χαιρεφών, μπορείς να δοκιμάσεις.

ΠΩΛΟΣ

Μα τον Δία· αν βέβαια θέλεις, μπορείς να δοκιμάσεις
εμένα, Χαιρεφών. Μου φαίνεται πως ο Γοργίας είναι
κάπως κουρασμένος- γιατί πριν από λίγο στη διάλεξη του
ανέπτυξε πολλά θέματα.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Τι συμβαίνει, Πώλε; Νομίζεις πως θα απαντήσεις
καλύτερα από τον Γοργία;

ΠΩΛΟΣ

Τι σημασία έχει αυτό, αν σε σένα τουλάχιστον μπορώ να
απαντήσω ικανοποιητικά;

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Καμιά σημασία. Αλλά, αφού το θέλεις, απάντησε.

ΠΩΛΟΣ

Πρώτα με.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Πρωτό λοιπόν: αν ο Γοργίας τύχαινε να γνωρίζει την
τέχνη που γνωρίζει ο αδερφός του, ο Ηρόδικος, πώς θα
ήταν σωστό να τον ονομάζουμε; Δεν θα τον ονομάζαμε
όπως και εκείνον;

ΠΩΛΟΣ

Βεβαία.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Επομένως, αν λέγαμε ότι αυτός είναι γιατρός, θα είχαμε
δίκιο;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Αν γνώριζε την τέχνη που γνωρίζει ο Αριστοφών, ο γιος
του Αγλαοφώντα, ή ο αδερφός του, πώς θα ήταν σωστό
να τον ονομάζουμε;

ΠΩΛΟΣ

Προφανώς ζωγράφο.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Τώρα λοιπόν, επειδή δεν γνωρίζουμε ποια τέχνη κατέχει
(ο Γοργίας), πώς θα ήταν σωστό να τον ονομάζουμε;

ΠΩΛΟΣ

Υπάρχουν, Χαιρεφών, πολλές τέχνες μεταξύ των
ανθρώπων που έχουν αποκτηθεί με την εμπειρία και την
πρακτική· γιατί η εμπειρία οδηγεί τη ζωή μας σε μια πορεία
σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης, ενώ η έλλειψη της
σύμφωνα με την τύχη. Έτσι, άλλοι άνθρωποι ακολουθούν
τη μία τέχνη και άλλοι την άλλη, ενώ οι άριστοι επιλέγουν
τα καλύτερα. Ένας από αυτούς είναι και ο Γοργίας από

Ἰδῶ, ὁ ὁποῖος κατέχει τὴν καλύτερη τέχνη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γοργία, ὁ Πῶλος φαίνεται ὅτι ἔχει προετοιμαστεῖ πολὺ χαλά στὴν ἐκφώνηση μακροσκελῶν λόγων, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ υποσχέθηκε στὸν Χαιρεφώντα δὲν το κάνει.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ποιο, Σωκράτη ;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μου φαίνεται ὅτι δὲν ἀπαντᾷ καθόλου σὲ ὅ,τι τὸν ρωτᾷ (ὁ Χαιρεφών).

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ρώτησε' τὸν ἐσύ, λοιπόν, ἀν θέλεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ὅχι, ἀλλὰ ἀν ἐσύ ὁ ἴδιος θέλεις νὰ μου ἀπαντήσεις, θὰ μου ἦταν πιο ευχάριστο νὰ ρωτήσω ἐσένα. Ἄλλωστε, ὁ Πῶλος μου ἔδωσε τὴν ἐντύπωση καὶ ἀπ' ὅσα εἶπε· ὅτι ἔχει μελετήσει περισσότερο τὴ λεγόμενη ρητορικὴ παρά τὴ διαλεκτικὴ.

ΠΩΛΟΣ

Τι ἐννοεῖς, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ὑπονοῶ, Πῶλε, ὅτι, ἐνῶ ὁ Χαιρεφών ρώτησε ποία τέχνη

κατέχει ο Γοργίας, εσύ αφενός εγκωμιάζεις την τέχνη του, λες και κάποιος την κατηγόρησε, αφετέρου δεν απάντησες ποια είναι αυτή.

ΠΩΛΟΣ

Μα, δεν είπα πως (η τέχνη του Γοργία) είναι η καλύτερη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ασφαλώς, αυτό είπες. Όμως, κανείς δεν σε ρώτησε τι είδους είναι η τέχνη του Γοργία, αλλά ποια είναι αυτή και πώς πρέπει να αποκαλούμε τον Γοργία* όπως ακριβώς πριν από λίγο ο Χαιρεφών σου έκανε ερωτήσεις και εσύ του απαντούσες ορθά και σύντομα, έτσι και τώρα πες μας ποια είναι η τέχνη του Γοργία και πώς πρέπει να τον αποκαλούμε. Αλλά καλύτερα πες μας, Γοργία, εσύ ο ίδιος πώς πρέπει να σε ονομάζουμε, ως γνώστη ποιας τέχνης.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Της ρητορικής, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πρέπει, επομένως, να σε αποκαλούμε ρήτορα;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Και μάλιστα σπουδαίο ρήτορα, αν θέλεις, Σωκράτη, να με αποκαλείς· και καυχιέμαι πως είμαι τέτοιος, όπως είπε και ο Όμηρος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Βέβαια το θέλω.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ονόμαζε με λοιπόν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μπορούμε, λοιπόν, να ισχυριστούμε ότι έχεις τη δυνατότητα να κάνεις και άλλους ανθρώπους τέτοιους;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Εξασκώ αυτό το επάγγελμα όχι μόνο εδώ αλλά και αλλού.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άραγε, Γοργία, θα θελήσεις να συνεχίσεις, όπως ακριβώς συζητάμε τώρα, άλλοτε να ρωτάς και άλλοτε να απαντάς και να αφήσεις για άλλη φορά τη μακρά συζήτηση που άρχισε ο Πώλος; Μην αθετήσεις την υπόσχεση σου, αλλά δέξου να απαντήσεις με συντομία στις ερωτήσεις μου.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σωκράτη, υπάρχουν κάποιες απαντήσεις που είναι απαραίτητο να αναπτύσσονται με πολλά λόγια" αλλά θα προσπαθήσω να απαντήσω όσο το δυνατόν πιο σύντομα. Μάλιστα, και αυτό πάλι είναι ένα απ' όσα ισχυρίζομαι

ότι έχω, ότι δηλαδή κανείς άλλος δεν θα μπορούσε να πει
χα ίδια πράγματα με πιο λίγα λόγια από μένα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτό ακριβώς χρειάζομαι, Γοργία. Παρουσίασε μου,
λοιπόν, αυτό το προτέρημα σου, δηλαδή τη βραχυλογία
σου, και άφησε τη μακρολογία σου για άλλη περίπτωση.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Θα το κάνω, και θα παραδεχτείς πως δεν άκουσες
κανέναν να μιλάει πιο σύντομα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έλα λοιπόν. Ισχυρίζεσαι πως κατέχεις τη ρητορική τέχνη
και πως μπορείς και κάποιον άλλον να τον κάνεις
ρήτορα. Με ποιο αντικείμενο ασχολείται η ρητορική;
Όπως ακριβώς η υφαντική ασχολείται με την
επεξεργασία των ενδυμάτων. Έτσι δεν είναι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και η μουσική καταπιάνεται με τη σύνθεση μελωδιών;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μα την Ήρα, Γοργία, μου αρέσουν πολύ οι απαντήσεις σου, γιατί απαντάς με πάρα πολύ λίγα λόγια.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Πιστεύω, Σωκράτη, ότι τα καταφέρνω πολύ καλά σ' αυτό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σωστά μιλάς. Εμπρός λοιπόν, απάντησε μου έτσι σχετικά και με τη ρητορική· είναι επιστήμη που καταπιάνεται με τι αντικείμενο;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Με λόγους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι είδους λόγους, Γοργία; Μήπως εκείνους που υποδεικνύουν στους ασθενείς με ποια αγωγή θα μπορούσαν να γίνουν καλά;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Όχι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως η ρητορική δεν καταπιάνεται με όλους τους λόγους.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Όχι βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ωστόσο, καθιστά ικανούς αυτούς που την κατέχουν στο να μιλούν;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και στο να γνωρίζουν, λοιπόν, αυτά για τα οποία τους καθιστά
ικανούς να μιλούν;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άραγε, λοιπόν, όπως λέγαμε μόλις τώρα, η ιατρική
καθιστά ικανούς αυτούς που την κατέχουν να γνωρίζουν τις
ασθένειες και να μιλούν για τους αρρώστους;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Κατ' ανάγκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, και η ιατρική, όπως φαίνεται, ασχολείται με τους λόγους;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και βέβαια με αυτούς που αναφέρονται στις ασθένειες;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και η γυμναστική, λοιπόν, έχει ως αντικείμενο λόγους που σχετίζονται με την ευεξία και την καχεξία των σωμάτων;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ασφαλώς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και βέβαια, και στις άλλες τέχνες το ίδιο ισχύει- καθεμιά τους ασχολείται με τους λόγους εκείνους οι οποίοι αναφέρονται στο αντικείμενο που έχει η κάθε τέχνη.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γιατί, λοιπόν, δεν ονομάζεις ρητορικές και τις άλλες τέχνες, αφού και αυτές έχουν ως αντικείμενο τους λόγους, αν βέβαια αποκαλείς ρητορική αυτή που καταπιάνεται με λογούς;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Επειδή, Σωκράτη, στις άλλες τέχνες η γνώση στο σύνολο της, για να το πω με συντομία, έχει σχέση με χειρωνακτικές εργασίες και παρόμοιες πράξεις, ενώ η ρητορική δεν σχετίζεται με κανένα τέτοιο χειρωνακτικό έργο, αλλά ολόκληρη η πράξη και η δύναμη της είναι στα λόγια. Γι* αυτό κι εγώ κρίνω πως η ρητορική τέχνη έχει αντικείμενο μόνο τους λόγους και, κατά τη γνώμη μου, μιλώ σωστά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καταλαβαίνω, άραγε, πώς θέλεις να την ονομάζεις τη ρητορική;
Σύντομα, πάντως, θα καταλάβω καλύτερα. Μα, τώρα απάντησε μου·
έχουμε τέχνες. Έτσι δεν είναι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όμως, απ' όλες τις τέχνες, νομίζω, σε κάποιες το βάρος
πέφτει στην εργασία και χρειάζονται λίγους λόγους, ενώ
μερικές δεν έχουν ανάγκη από κανένα λόγο, αλλά το
αντικείμενο της τέχνης θα μπορούσε να ολοκληρωθεί και
μέσω της σιωπής, όπως συμβαίνει στη ζωγραφική, στην
αγαλματοποιία και σε πολλές άλλες. Μου φαίνεται,
λοιπόν, πως εννοείς αυτές τις τέχνες, στις οποίες λες ότι
δεν ανήκει η ρητορική· ή δεν εννοείς αυτές τις τέχνες;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Πολύ καλά καταλαβαίνεις, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Υπάρχουν βέβαια και άλλες τέχνες που ολοκληρώνουν το
έργο τους με λόγια και δεν χρειάζονται καμία εργασία, για
να το πω με συντομία, ή χρειάζονται πολλή λίγη, όπως η
αριθμητική, η λογιστική, η γεωμετρία και το παιχνίδι των πεσσών και
πολλές άλλες τέχνες, μερικές από τις οποίες χρειάζονται τόσα λόγια

όσα και έργα, και πολλές έχουν ανάγκη περισσότερο από τα λόγια, και μάλιστα ολόκληρη η πρακτική και η αξία τους έγκειται στα λόγια. Μου φαίνεται πως λες ότι κάποια από τις τέχνες αυτές είναι η ρητορική.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αλήθεια λες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Νομίζω, όμως, ότι εσύ δεν θέλεις να ονομάσεις ρητορική καμία από αυτές, αν και είπες το εξής, ότι δηλαδή η ρητορική είναι η τέχνη που αποκτά δύναμη με τα λόγια, και μπορεί να σε ρωτήσει κάποιος, αν θέλει να σε δυσκολέψει στη συζήτηση: «Άραγε, Γοργία, την αριθμητική ονομάζεις ρητορική;». Θεωρώ, πάντως, ότι εσύ δεν ονομάζεις ρητορική ούτε την αριθμητική ούτε τη γεωμετρία.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σωστή, βέβαια, είναι η εντύπωση σου, Σωκράτη, και καλά καταλαβαίνεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός λοιπόν, ολοκλήρωσε την απάντηση στην ερώτηση μου. Επειδή δηλαδή η ρητορική τυχαίνει να είναι μία από τις τέχνες που μεταχειρίζονται κυρίως λόγους, και τυχαίνει να υπάρχουν και άλλες τέτοιες, προσπάθησε να μου πεις σε ποια πράγματα η ρητορική αποκτά κύρος με τα λόγια.

Όπως ακριβώς αν με ρωτούσε κάποιος σχετικά με οποιαδήποτε από τις τέχνες που ανέφερα τώρα δα: «Σωκράτη, τι τέχνη είναι η αριθμητική;», θα του έλεγα, όπως ακριβώς ανέφερες και εσύ πριν από λίγο, πως η αριθμητική είναι μία από εκείνες τις τέχνες που στηρίζουν τη δύναμή τους σε λόγους" αν με ρωτούσε πάλι: «Σε λόγους που σχετίζονται με τι πράγμα;», θα έλεγα πως είναι μια τέχνη που στηρίζει τη δύναμη της σε λόγους που σχετίζονται με το άρτιο και το περιττό, όσα τυχαίνει να είναι τα άρτια και τα περιττά. Αν με ξαναρωτούσε: «Ποια τέχνη ονομάζεις λογιστική;», θα έλεγα ότι και αυτή είναι μια τέχνη που επικυρώνει τα πορίσματα της με λόγους¹ αν με ρωτούσε ξανά: «Με λόγους που σχετίζονται με τι πράγμα;», θα έλεγα, όπως αυτοί που υποβάλλουν γραπτές προτάσεις στην εκκλησία του δήμου, ότι κατά τα άλλα η λογιστική μοιάζει με την αριθμητική- διότι ασχολούνται με το ίδιο πράγμα, δηλαδή το άρτιο και το περιττό· αλλά διαφέρει τόσο μόνο, ότι η λογιστική εξετάζει ποια ποσοτική σχέση έχουν το περιττό και το άρτιο και προς τον ίδιο τον εαυτό τους και μεταξύ τους. Και ενώ εγώ ισχυρίζομαι ότι και η αστρονομία εκτελεί όλο το έργο της με τα λόγια, αν κάποιος με ρωτούσε: «Τι αφορούν τα λόγια της αστρονομίας, Σωκράτη;», θα του έλεγα πως αφορούν την κίνηση των αστερών, του ήλιου και της σελήνης, και εξετάζουν ποια σχέση έχουν μεταξύ τους ως προς την ταχύτητα.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Πολύ σωστά θα μιλούσες, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός λοιπόν, μίλα και εσύ, Γοργία. Διότι τυχαίνει,

βέβαια, η ρητορική να συγκαταλέγεται ανάμεσα στις τέχνες που εκτελούν και βεβαιώνουν τα πάντα με λόγους. Έτσι δεν είναι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Έτσι είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πες μου, λοιπόν, ποιο είναι το αντικείμενο αυτών των λόγων; Ποιο είναι αυτό το πράγμα με το οποίο καταπιάνονται οι λόγοι που χρησιμοποιεί η ρητορική;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Τα μεγαλύτερα και τα ωραιότερα ανθρώπινα πράγματα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, Γοργία, αυτό που λες είναι αμφισβητήσιμο και καθόλου σαφές. Γιατί νομίζω πως έχεις ακούσει να τραγουδούν οι άνθρωποι στα συμπόσια το άσμα αυτό, στο οποίο απαριθμούν τραγουδώντας ότι «η υγεία είναι το καλύτερο, δεύτερο είναι η ομορφιά και τρίτο», όπως λέει ο ποιητής του τραγουδιού, «ο πλούτος που αποχτιέται έντιμα».

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ασφαλώς το έχω ακούσει* αλλά για ποιο λόγο το λες; ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το λέω γιατί αμέσως μπορούν να έρθουν κοντά σου οι δημιουργοί αυτών των πραγμάτων που επαίνεσε ο ποιητής του τραγουδιού, δηλαδή ο γιατρός, ο γυμναστής και ο χρηματιστής, και θα έλεγε πρώτα μεν ο γιατρός ότι «Σωκράτη, σε εξαπατά ο Γοργίας* διότι δεν προσφέρει η δική του τέχνη το μεγαλύτερο αγαθό στους ανθρώπους, αλλά η δική μου». Αν λοιπόν εγώ τον ρωτούσα: «Ποιος είσαι εσύ που λες αυτά;», θα έλεγε ίσως ότι είναι γιατρός. Τι λες λοιπόν; Το έργο της τέχνης σου είναι στ' αλήθεια το μεγαλύτερο αγαθό; «Και πώς δεν είναι η υγεία, Σωκράτη;», θα έλεγε ίσως· «Ποιο αγαθό είναι σπουδαιότερο για τους ανθρώπους από την υγεία;»· αν πάλι μετά από αυτόν ο γυμναστής έλεγε ότι «απορώ και εγώ, Σωκράτη, αν ο Γοργίας μπορεί να σου παρουσιάσει μεγαλύτερο αγαθό της τέχνης του απ' ό,τι εγώ της δικής μου», θα ρωτούσα πάλι αυτόν: «Και εσύ ποιος είσαι, άνθρωπε, και ποιο είναι το έργο σου;». «Είμαι γυμναστής», θα μου απαντούσε, «και το έργο μου είναι να κάνω τους ανθρώπους ωραίους και δυνατούς στο σώμα». Μετά το γυμναστή, λοιπόν, θα έλεγε ο χρηματιστής, περιφρονώντας, νομίζω, τους πάντες: «Εξέτασε, Σωκράτη, αν θα μπορέσεις να βρεις μεγαλύτερο αγαθό από τον πλούτο, προερχόμενο είτε από τον Γοργία είτε από οποιονδήποτε άλλον». Θα λέγαμε λοιπόν και σ* αυτόν: «Μάτι συμβαίνει; Είσαι, στ' αλήθεια, εσύ ο δημιουργός αυτού του αγαθού;». Θα έλεγε πως είναι. «Ποιος είσαι;» «Χρηματιστής», θα απαντούσε. «Τι λες λοιπόν; Θεωρείς πως μεγαλύτερο αγαθό για τους ανθρώπους είναι ο πλούτος;», θα του λέγαμε. «Και γιατί όχι;», θα μας αποκρινόταν. «Και όμως, ο Γοργίας από δω το αμφισβητεί και υποστηρίζει ότι η δική του τέχνη προσφέρει μεγαλύτερο καλό από τη δική σου», θα του λέγαμε εμείς. Είναι φανερό πως μετά από αυτό θα

ρωτούσε: «Και ποιο είναι αυτό το καλό που προσφέρει ο Γοργίας με την τέχνη του; Ας δώσει μια απάντηση ο Γοργίας». Εμπρός λοιπόν, Γοργία, αφού θεωρήσεις ότι σε ρωτούν και εκείνοι και εγώ, απάντησε ποιο είναι αυτό που ισχυρίζεσαι πως είναι το μεγαλύτερο αγαθό για τους ανθρώπους και πως εσύ είσαι ο δημιουργός του.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Εκείνο που είναι πραγματικά, Σωκράτη, το μεγαλύτερο αγαθό και συνάμα συνιστά αφενός την αιτία ελευθερίας για τους ίδιους τους ανθρώπους και αφετέρου την αιτία του να εξουσιάζει κάποιος τους άλλους στην πόλη του.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποιο είναι, λοιπόν, αυτό το αγαθό που εννοείς;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Το αγαθό αυτό είναι η δυνατότητα να πείθει κανείς με τα λόγια και τους δικαστές στο δικαστήριο και τους βουλευτές στη Βουλή και τους πολίτες στην εκκλησία του δήμου και τους παριστάμενους σε κάθε άλλη συνέλευση, οποιαδήποτε πολιτική συνέλευση. Και βέβαια με τη δυνατότητα αυτή θα έχεις δούλο αφενός το γιατρό, αφετέρου και το γυμναστή. Ο χρηματιστής αυτός θα φανεί ότι κερδίζει χρήματα για άλλον και όχι για τον εαυτό του, για σένα δηλαδή, που μπορείς να μιλάς και να πείθεις τα πλήθη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τώρα μου φαίνεται, Γοργία, ότι προσέγγισες αρκετά ποια τέχνη θεωρείς ότι είναι η ρητορική, και, αν κάπως καταλαβαίνω, λες πως η ρητορική είναι δημιουργός πειθούς και πως όλες οι επιμέρους

εκδηλώσεις της αλλά και η συνολική της έκφανση καταλήγουν σε αυτό. Ή μπορείς να πεις ότι η ρητορική μπορεί να επιτυγχάνει περισσότερα πράγματα από το να δημιουργεί πειθώ στην ψυχή του ακροατηρίου;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Καθόλου, Σωκράτη, αλλά νομίζω πως έδωσες επαρκώς τον ορισμό της· γιατί πράγματι αυτός είναι ο σκοπός της. ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άκουσε λοιπόν, Γοργία. Να είσαι σίγουρος ότι, όπως εγώ πιστεύω, είμαι από εκείνους που, όταν συζητούν με άλλους, θέλουν να γνωρίζω το αντικείμενο ακριβώς του διαλόγου. Θεωρώ πως τέτοιος είσαι και εσύ.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Τι θες, λοιπόν, να πεις, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τώρα θα σου πω. Μάθε ότι εγώ δεν καταλαβαίνω καλά ποια είναι, τέλος πάντων, η πειθώ της ρητορικής, γι'α την οποία μιλάς, και ποια πράγματα αφορά, αλλά νομίζω ότι υποπτεύομαι ποια λες όχι είναι και σε ποια ζητήματα αναφέρεται. Ωστόσο, θα σε ρωτήσω ποια, τέλος πάντων, λες πως είναι η πειθώ που προέρχεται από τη ρητορική και ποια είναι αυτά τα πράγματα με τα οποία ασχολείται. Για ποιο λόγο, όμως, να ρωτήσω εσένα, αφού μαντεύω τι είναι, και δεν το λέω εγώ ο ίδιος; Αυτό δεν γίνεται εξαιτίας σου,

αλλά εξαιτίας της συζήτησης, για να προχωρήσει αυτή και
έτσι να μας καταστήσει απολύτως σαφές αυτό για το οποίο
συζητάμε. Σκέψου, λοιπόν, αν σου φαίνεται
δικαιολογημένη η ερώτηση μου. Αν, για παράδειγμα,
τύχαινε να σε ρωτήσω ποιος από τους ζωγράφους είναι ο
Ζεύξης, και αν μου απαντούσες ότι είναι εκείνος που
ζωγραφίζει ζώα, άραγε δεν θα ρωτούσα τότε
δικαιολογημένα ποια ζώα ζωγραφίζει και με ποιον τρόπο;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άραγε γι' αυτό, επειδή υπάρχουν και άλλοι ζωγράφοι
που ζωγραφίζουν πολλά άλλα ζώα;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και αν δεν ζωγράφιζε κανένας άλλος παρά μόνο ο
Ζεύξης, θα είχες απαντήσει σωστά;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Και πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός, λοιπόν, πες μου και σχετικά με τη ρητορική. Τι από

τα δύο πιστεύεις, η ρητορική μόνο δημιουργεί πειθώ ή και άλλες τέχνες; Εννοώ το εξής· όποιος διδάσκει οποιοδήποτε αντικείμενο, πείθει γι' αυτό που διδάσκει ή όχι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Βεβαία, Σωκράτη, πείθει και με το παραπάνω μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας μιλήσουμε πάλι» λοιπόν, για τις ίδιες τέχνες, για τις οποίες τώρα μόλις συζητούσαμε. Η αριθμητική δεν μας διδάσκει όσα αφορούν τους αριθμούς, και ο γνώστης της αριθμητικής δεν κάνει το ίδιο;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως πείθει;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα και η αριθμητική δημιουργεί πειθώ.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έτσι, αν κάποιος μας ρωτήσει ποια πειθώ δημιουργεί (η αριθμητική) και σε ποιο πράγμα αναφέρεται, θα του απαντήσουμε, κατά τη

γνώμη μου, ότι πρόκειται για την πειθώ που διδάσκει τα σχετικά με τα άρτια και τα περιττά και πόσα είναι τα μεν και πόσα τα δε. Και θα μπορέσουμε να αποδείξουμε ότι και όλες οι άλλες τέχνες, για τις οποίες μιλούσαμε πριν από λίγο, δημιουργούν πειθώ και να καταστήσουμε σαφές και το είδος της πειθούς και το αντικείμενο της. Ή όχι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, δεν είναι μόνο η ρητορική δημιουργός της πειθούς.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σωστά μιλάς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αφού λοιπόν δεν εκτελεί το έργο αυτό μόνο η ρητορική αλλά και άλλες τέχνες, δικαιολογημένα θα ξαναρωτούσαμε στη συνέχεια αυτόν που μιλά, όπως ακριβώς ρωτήσαμε και για το ζωγράφο: «Ποιου είδους πειθούς και ποιου αντικειμένου τέχνη είναι η ρητορική;».

Ή δεν σου φαίνεται δίκαιο να ξαναρωτήσουμε;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Εγώ τουλάχιστον το θεωρώ δίκαιο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Απάντησε μου, λοιπόν, Γοργία, αφού έχεις και εσύ την ίδια άποψη.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Εννοώ, λοιπόν, Σωκράτη, εκείνη την πείθω που αναπτύσσεται στα δικαστήρια και στις άλλες συγκεντρώσεις, όπως ακριβώς έλεγα προ ολίγου, και η οποία αναφέρεται σε όλα εκείνα τα ζητήματα που είναι δίκαια και άδικα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και εγώ, Γοργία, υποπτευόμουν ότι εσύ μιλάς για μια πειθώ τέτοιου είδους που καταπιάνεται με αυτά τα ζητήματα. Αλλά, για να μην απορήσεις, αν υστέρα από λίγο σε ξαναρωτήσω για κάτι τέτοιο, το οποίο φαίνεται σαφές, εγώ σε ξαναρωτώ. Γιατί, όπως σου είπα, σε ρωτώ για να προχωρήσει η συζήτηση με τη σειρά, και όχι για να ελέγξω ό,τι λες, αλλά για να μη συνηθίζουμε με τις υπόνοιες και αρπάζουμε από πριν ο ένας τα λόγια του άλλου. Με τον τρόπο αυτό, θα ολοκληρώνεις το λόγο σου, όπως θέλεις.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Νομίζω, Σωκράτη, πως πράττεις ορθά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός λοιπόν, ας εξετάσουμε και αυτό εδώ. Ονομάζεις κάποιο πράγμα μάθηση;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ονομάζω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Υπάρχει και κάτι άλλο που ονομάζεις πίστη;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ασφαλώς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι από τα δύο λοιπόν συμβαίνει, θεωρείς πως το να μαθαίνει κανείς ένα πράγμα και το να το πιστεύει απλώς είναι ένα και το αυτό; Έχεις τη γνώμη ότι η μάθηση και η πίστη είναι το ίδιο πράγμα ή κάτι διαφορετικό;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Εγώ βέβαια, Σωκράτη, θεωρώ ότι είναι διαφορετικό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σωστά, λοιπόν, έχεις αυτή την άποψη. Θα το καταλάβεις και από το εξής· αν, δηλαδή, κάποιος σε ρωτούσε:

«Άραγε, υπάρχει, Γοργία, ψευδής και αληθής πίστη;», θα απαντούσες καταφατικά, όπως εγώ τουλάχιστον πιστεύω.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και τι; Υπάρχει ψευδής και αληθής γνώση;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Και βέβαια όχι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως είναι φανερό ότι δεν είναι το ίδιο πράγμα.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σωστά μιλάς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όμως και όσοι έχουν μάθει και όσοι έχουν πιστέψει
έχουν πειστεί.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Και πάλι μιλάς σωστά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θέλεις λοιπόν να θεωρήσουμε πως υπάρχουν δύο είδη
πειθούς, αυτό που παρέχει πίστη χωρίς γνώση και αυτό
που παρέχει γνώση;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποια, λοιπόν, πειθώ παράγει η ρητορική στα δικαστήρια
και στις άλλες συγκεντρώσεις σχετικά με τα δίκαια και
τα άδικα; Αυτήν από την οποία δημιουργείται πίστη
χωρίς γνώση ή αυτήν από την οποία πηγάζει γνώση;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Είναι φανερό, Σωκράτη, ότι παράγει αυτήν από την
οποία δημιουργείται πίστη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, όπως φαίνεται, η ρητορική δημιουργεί πειθώ
που παράγει πίστη, και όχι αυτή που διδάσκει σχετικά με το δίκαιο
και το άδικο.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, ο ρήτορας δεν διδάσκει στα δικαστήρια και στις
άλλες συγκεντρώσεις τους παριστάμενους σχετικά με τα δίκαια και
τα άδικα, αλλά απλώς τους πείθει. Διότι δεν θα μπορούσε να διδάξει
τόσο πλήθος ανθρώπων μέσα σε λίγο χρόνο για τόσο σημαντικά
πράγματα.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Και βέβαια δεν θα μπορούσε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός λοιπόν, ας δούμε τι, τέλος πάντων, λέγαμε για τη
ρητορική, γιατί δεν μπορώ ο ίδιος να καταλάβω τι πρέπει
να πω. Όταν οι πολίτες συγκεντρώνονται για την εκλογή γιατρών ή
ναυπηγών ή κάποιου άλλου από άλλη ομάδα τεχνιτών, θα συμβεί
κάτι άλλο ή τότε ο ρήτορας δεν θα συμβουλεύσει; Διότι είναι φανερό
ότι σε κάθε εκλογή πρέπει να εκλέγεται όποιος έχει τις πιο πολλές

γνώσεις σχετικά με την εκάστοτε τέχνη. Και ούτε βέβαια θα συμβουλευσει ο ρήτορας, όταν πρόκειται για οικοδόμηση τειχών ή για κατασκευή λιμανιών και ναυπηγείων, αλλά αυτό θα το κάνουν οι αρχιτέκτονες. Ούτε πάλι θα συμβουλευσει ο ρήτορας, όταν γίνεται συμβούλιο για ανάδειξη στρατηγών ή για τρόπο παράταξης εναντίον των εχθρών ή για κατάληψη περιοχών, αλλά τότε δίνουν συμβουλές οι στρατηγοί και όχι οι ρήτορες. Ποια είναι η γνώμη σου, Γοργία, γι' αυτά; Από τη στιγμή που λες ότι και εσύ είσαι ρήτορας και μπορείς να χάνεις και άλλους γνώστες της ρητορικής, σωστό είναι να μάθουμε από σένα τα σχετικά με την τέχνη σου. Επίσης, λάβε υπόψη σου ότι εγώ τώρα φροντίζω και για το συμφέρον σου· γιατί μπορεί να υπάρχει κάποιος από τους παρευρισκομένους που να θέλει να γίνει μαθητής σου, καθώς βλέπω αρκετούς οι οποίοι θα ήθελαν πάρα πολύ να σου υποβάλουν ερωτήσεις, αλλά ίσως ντρέπονται να το κάνουν* όταν λοιπόν σε ρωτώ εγώ, θεώρησε ότι σε ρωτούν και εκείνοι: «Ποια θα είναι, Γοργία, για μας η ωφέλεια, αν γίνουμε μαθητές σου; Για ποια πράγματα θα μπορούμε να συμβουλευούμε την πόλη; Μόνο για το δίκαιο και το άδικο ή και για όσα ανέφερε πριν από λίγο ο Σωκράτης;». Προσπάθησε, λοιπόν, να απαντήσεις σε αυτά.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αλλά, θα προσπαθήσω, Σωκράτη, να παρουσιάσω ξεκάθαρα όλη τη δύναμη της ρητορικής· καθώς εσύ ο ίδιος με καθοδήγησες σωστά. Ξέρεις βέβαια ότι οι ναύσταθμοι αυτοί και τα τείχη των Αθηνών και η κατασκευή των λιμανιών έχουν γίνει σύμφωνα με τις συμβουλές του Θεμιστοκλή και μερικά σύμφωνα με τις συμβουλές του Περικλή, αλλά όχι με συμβουλές των τεχνιτών.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έτσι λένε, Γοργία, για τον Θεμιστοκλή. Όσο για τον Περικλή, τον άκουγα και εγώ ο ίδιος, όταν μας έδινε συμβουλές για την κατασκευή του μεσαίου τείχους.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Όταν, λοιπόν, γίνεται κάποια εκλογή για την ανάδειξη αυτών για τους οποίους μιλούσες, Σωκράτη, βλέπεις πως οι ρήτορες είναι αυτοί που συμβουλεύουν και η γνώμη τους επικρατεί πάντοτε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γι' αυτά απορώ και εγώ, Γοργία, και ρωτώ ήδη από καιρό ποια είναι, τέλος πάντων, η δύναμη της ρητορικής. Όταν μάλιστα τη σκέπτομαι, όπως την παριστάνεις εσύ, μου φαίνεται πως έχει υπερφυσικές διαστάσεις.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Τι θα έλεγες, Σωκράτη, αν βέβαια τα γνώριζες όλα, ότι δηλαδή, για να μιλήσω με συντομία, έχει συγκεντρώσει υπό την εξουσία της όλες τις δυνάμεις. Θα σου αναφέρω μια μεγάλη απόδειξη γι' αυτό. Πολλές φορές, λοιπόν, μέχρι τώρα, όταν πήγα με τον αδερφό μου και άλλους γιατρούς σε σπίτι αρρώστου που δεν ήθελε να πει φάρμακο ή να αφήσει το γιατρό να του κάνει εγχείρηση ή να τον καυτηριάσει, ενώ ο γιατρός δεν μπορούσε να τον πείσει, εγώ τον έπεισα, χρησιμοποιώντας όχι κάποια άλλη τέχνη παρά τη ρητορική. Υποστηρίζω λοιπόν ότι, αν ένας ρήτορας και ένας γιατρός έρχονταν σε οποιαδήποτε πόλη και αν χρειαζόταν να διαγωνιστούν στην

εκκλησία του δήμου ή σε κάποια άλλη συγκέντρωση σχετικά με το ποιος από τους δύο πρέπει να εκλεγεί γιατρός, θα έχανε ο γιατρός και θα εκλεγόταν ο ικανός στο λόγο, αν βέβαια ήθελε. Και αν διαγωνιζόταν με οποιονδήποτε άλλον τεχνίτη, ο ρήτορας θα έπειθε περισσότερο να τον εκλέξουν, παρά οποιοσδήποτε άλλος· διότι δεν υπάρχει τίποτα για το οποίο να μην μπορεί να μιλήσει πειστικότερα ο ρήτορας απ' οποιονδήποτε άλλον από το πλήθος των τεχνιτών. Τόση λοιπόν και τέτοια είναι η δύναμη της τέχνης αυτής* πρέπει, ωστόσο, Σωκράτη, να χρησιμοποιεί κάποιος τη ρητορική όπως οποιοδήποτε άλλο αγώνισμα. Γιατί και κάθε άλλο αγώνισμα δεν πρέπει να το μεταχειρίζεται κάποιος εναντίον όλων των ανθρώπων αυτού¹ επειδή, δηλαδή, έμαθε πυγμαχία και παγκράτιο και ένοπλη μονομαχία, ώστε να νικά και φίλους και εχθρούς, δεν πρέπει για το λόγο αυτό να χτυπά τους φίλους του ούτε να τους τραυματίζει ούτε να τους σκοτώνει. Ούτε βέβαια, μα τον Δία, αν κάποιος, αφού φοίτησε στην παλαίστρα και απέχτησε σωματική δύναμη και έγινε ικανός πυγμάχος, αρχίσει να χτυπά έπειτα τον πατέρα ή τη μητέρα του ή κάποιον άλλο συγγενή ή φίλο του, πρέπει εξαιτίας αυτού να μισούμε τους γυμναστές και τους δασκάλους οπλομαχίας και να τους διώχνουμε από τις πόλεις. Διότι εκείνοι δίδαξαν τις τέχνες για να τις χρησιμοποιούν δίκαια όσοι τις διδάσκονται εναντίον των εχθρών και αυτών που διαπράττουν αδικίες, αμυνόμενοι και όχι κάνοντας αρχή της αδικίας. Εκείνοι, όμως, αφού διέστρεψαν όσα διδάχτηκαν χρησιμοποιούν εσφαλμένα τη δύναμη και την τέχνη τους. Δεν είναι, λοιπόν, κακοί αυτοί που δίδαξαν, ούτε η τέχνη είναι φαύλη και ούτε φταίει γι' αυτό, αλλά ευθύνονται, νομίζω, όσοι δεν χρησιμοποιούν σωστά όσα έμαθαν. Τα ίδια θα μπορούσαμε να πούμε και για τη

ρητορική. Γιατί ο ρήτορας είναι μεν ικανός να συνομιλεί με όλους και για οποιοδήποτε θέμα, ώστε με λίγες κουβέντες να είναι ο πειστικότερος ομιλητής ενώπιον του πλήθους για οτιδήποτε θέλει· αλλά δεν πρέπει για το λόγο αυτό να αφαιρεί τη φήμη ούτε από τους γιατρούς -γιατί έχει τη δύναμη να το κάνει- ούτε από τους άλλους τεχνίτες, αλλά πρέπει να χρησιμοποιεί δίκαια τη ρητορική, όπως και τα άλλα αγωνίσματα. Θεωρώ, όμως, ότι, αν κάποιος γίνει ικανός στη ρητορική και έπειτα αδικεί με τη δύναμη του αυτή και με την τέχνη, δεν πρέπει. Αν, λοιπόν, ανήκεις και εσύ στους ανθρώπους που ανήκω κι εγώ, ευχαρίστως θα σε ρωτούσα· αν όχι, θα άφηνα τη συζήτηση. Εγώ, όμως, σε ποιους ανθρώπους ανήκω; Σε αυτούς που αφενός δέχονται με ευχαρίστηση τον έλεγχο, αν δεν λένε κάτι σωστό, ενώ με ευχαρίστηση ελέγχουν τον άλλο, αν λέει κάτι που δεν είναι σωστό, και αφετέρου αποδέχονται με μεγαλύτερη προθυμία να ελέγχονται παρά να ασκούν αυτοί έλεγχο. Διότι θεωρώ πως είναι πολύ μεγάλο καλό το να υφίσταμαι έλεγχο, όσο ακριβώς μεγαλύτερο καλό είναι να απαλλάξεις τον εαυτό σου παρά κάποιον άλλον από το μέγιστο κακό· διότι νομίζω ότι δεν υπάρχει μεγαλύτερο κακό στον άνθρωπο όσο η λανθασμένη γνώμη σχετικά με όσα συζητάμε τώρα. Αν, λοιπόν, και εσύ ισχυρίζεσαι πως είσαι τέτοιος άνθρωπος, ας συνεχίσουμε τη συζήτηση. Αν, όμως, νομίζεις ότι πρέπει να την εγκαταλείψουμε, ας την αφήσουμε να πάει στο καλό και ας διακόψουμε τη συζήτηση.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αλλά πιστεύω, Σωκράτη, ότι και εγώ είμαι ένας συνομιλητής τέτοιος όπως αυτοί που περιέγραψες· ίσως όμως πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και τους παριστάμενους. Διότι, νωρίτερα, προτού έρθετε, έδωσα μια μεγάλη διάλεξη σ' αυτούς που βρίσκονται εδώ, και τώρα ίσως να

τραβήξει πολύ η συζήτηση, αν τη συνεχίσουμε. Πρέπει, λοιπόν, να εξετάσουμε και τι πιστεύουν, μήπως κάποιους τους κρατάμε με τη συζήτηση μας, ενώ θέλουν να κάνουν κάτι άλλο.

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Ακούτε και οι ίδιοι, Γοργία και Σωκράτη, το θόρυβο αυτών των αντρών, οι οποίοι θέλουν να παρακολουθήσουν τη συζήτηση- σε μένα, λοιπόν, μακάρι να μην παρουσιαστεί τέτοια ασχολία, ώστε να αναγκαστώ, αφήνοντας μια τέτοια συζήτηση που διεξάγεται κατ' αυτόν τον τρόπο, να κάνω κάτι άλλο πιο σημαντικό. ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μα τους θεούς, Χαιρεφών, παρόλο που ο ίδιος έχω παρευρεθεί ήδη σε πολλές συζητήσεις, δεν γνωρίζω αν παραστήθηκα ποτέ όπως τώρα· επομένως, ακόμη και ΕΝ θέλετε να συζητάτε όλη την ημέρα, χάρη θα μου χάνετε. ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, Καλλικλή, από την πλευρά μου δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο να συνεχιστεί η συζήτηση, αν βέβαια θέλει ο Γοργίας.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Είναι ντροπή ύστερα απ' όλα αυτά, Σωκράτη, να μη θέλω να συνεχιστεί η συζήτηση, εφόσον εγώ ο ίδιος πρότεινα να με ρωτά ο καθένας ό,τι θέλει. Αλλά, αν συμφωνούν αυτοί εδώ, συνέχισε τη συζήτηση και ρώτα ό,τι θέλεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άκου, λοιπόν, Γοργία* τι απορίες έχω από τα λεγόμενα σου* ίσως, παρότι εσύ μιλάς σωστά, εγώ να μην καταλαβαίνω. Ισχυρίζεσαι ότι είσαι σε θέση να κάνεις ρήτορα οποιονδήποτε θελήσει να διδαχθεί από σένα; ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ισχυρίζεσαι, λοιπόν, ότι είσαι σε θέση να τον κάνεις να μιλά για όλα τα ζητήματα, ώστε να μπορεί να είναι πειστικός στο πλήθος χωρίς να το διδάσκει, αλλά απλώς να το πείθει;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έλεγες μόλις τώρα ότι και στα θέματα υγείας ο ρήτορας θα είναι πειστικότερος από το γιατρό.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Και βέβαια το έλεγα, τουλάχιστον ενώπιον του πλήθους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όταν λες ενώπιον του πλήθους εννοείς ενώπιον όσων δεν γνωρίζουν; Διότι, βέβαια, όταν μιλά ενώπιον αυτών που γνωρίζουν, δεν θα είναι πειστικότερος από το γιατρό.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σαχλά μιλάς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, ο ρήτορας είναι πειστικότερος από το γιατρό, τότε γίνεται πιο πειστικός από αυτόν που γνωρίζει;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δίχως, όμως, να είναι γιατρός· έτσι δεν είναι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όποιος, βέβαια, δεν είναι γιατρός αγνοεί αυτά τα οποία γνωρίζει ο γιατρός.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Είναι φανερό πως έτσι είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, ένας μη ειδήμων θα είναι πειστικότερος από έναν ειδικό ενώπιον όσων αγνοούν, εφόσον ο ρήτορας είναι πειστικότερος από το γιατρό. Συμβαίνει αυτό ή κάτι άλλο;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σε αυτή την περίπτωση τουλάχιστον αυτό συμβαίνει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και σε όλες τις άλλες τέχνες τα ίδια ισχύουν με το ρήτορα και τη ρητορική. Δεν είναι ανάγκη να γνωρίζει πώς έχουν αυτά τα ζητήματα, αλλά αρκεί να βρίσκει

κάποιο μέσο πειθούς, ώστε να φαίνεται ο ρήτορας
ενώπιον όσων δεν γνωρίζουν ότι ξέρει περισσότερα από
τους ειδήμονες.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Δεν είναι, λοιπόν, μεγάλο κέρδος, Σωκράτη, χωρίς να
ξέρει ο ρήτορας τις άλλες τέχνες παρά μόνο τη ρητορική,
να μην υστερεί καθόλου από αυτούς που τις κατέχουν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα εξετάσουμε αμέσως αν ο ρήτορας υστερεί ή όχι από
τους άλλους, με το να έχει μάθει μόνο τη ρητορική, από τη
στιγμή που αυτό έχει κάποια αξία για τη συζήτηση μας*
τόρα όμως ας ερευνήσουμε πρώτα το εξής* άραγε
συμβαίνει ο ρήτορας να έχει την ίδια ικανότητα και στο
δίκαιο και στο άδικο και στο άσχημο και στο ωραίο και
στο καλό και στο κακό όπως ακριβώς και στα θέματα
υγείας και στα υπόλοιπα με τα οποία ασχολούνται οι άλλες τέχνες·
ενώ δηλαδή δεν γνωρίζει τι είναι καλό ή κακό, ωραίο ή άσχημο,
δίκαιο ή άδικο, αλλά επειδή έχει επινοήσει κάποιο μέσο πειθούς γι'
αυτά, ώστε, αν και δεν τα κατέχει, να δίνει την εντύπωση ενώπιον
όσων αγνοούν

ότι ξέρει περισσότερα από τον ειδικό; Ή είναι ανάγκη να
ξέρει και πρέπει να έρχεται σε σένα αυτός που πρόκειται

να διδαχθεί τη ρητορική γνωρίζοντας αυτά εκ των προτέρων; Αν όμως δεν τα κατέχει, εσύ, ο δάσκαλος της ρητορικής, δεν θα διδάξεις τίποτε από αυτά στο μελλοντικό μαθητή σου -διότι δεν είναι δική σου δουλειά-, αλλά θα τον κάνεις να φαίνεται στους πολλούς ότι γνωρίζει τέτοιου είδους ζητήματα, ενώ δεν τα γνωρίζει, και να δίνει την εντύπωση ότι είναι καλός, ενώ δεν είναι; Ή δεν θα μπορείς καθόλου να του διδάξεις τη ρητορική, αν δεν γνωρίζει από πριν την αλήθεια όσον αφορά αυτά; Ή πώς έχουν αυτά, Γοργία; Και για όνομα του Δία, όπως ανέφερες πριν από λίγο, πες μας ποια είναι, τέλος πάντων, η δύναμή της, αφού αποκαλύψεις τη δύναμη της ρητορικής.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αλλά εγώ, Σωκράτη, νομίζω ότι, αν τύχει ο μελλοντικός μαθητής μου να μην τα γνωρίζει, θα μάθει και αυτά από μένα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Στάσου, λοιπόν γιατί μιλάς σωστά. Αν, βέβαια, κάνεις κάποιον ρήτορα, είναι ανάγκη αυτός να γνωρίζει τα δίκαια και τα άδικα εκ των προτέρων ή αργότερα αφού τα διδαχθεί από σένα.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι συμβαίνει; Αυτός ο οποίος έχει μάθει τα σχετικά με την ξυλουργική είναι ξυλουργός ή όχι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτός, λοιπόν, που έχει μάθει τα σχετικά με τη μουσική είναι μουσικός;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και όποιος έχει μάθει τα σχετικά με την ιατρική είναι γιατρός, και τα άλλα συμβαίνουν με την ίδια λογική, εκείνος δηλαδή ο οποίος έχει μάθει καθεμία από αυτές τις επιστήμες γίνεται τέτοιος όπως τον κάνει η επιστήμη που έμαθε;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Με την ίδια λογική, λοιπόν, και αυτός που έχει μάθει τα δίκαια είναι δίκαιος;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αναμφίβολα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και ο δίκαιος πράττει δίκαια.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είναι ανάγκη, λοιπόν, ο ρήτορας να είναι δίκαιος και ο δίκαιος να θέλει να πράττει τα δίκαια.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, ο δίκαιος δεν θα θελήσει ποτέ να αδικεί.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Κατ' ανάγκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και ο ρήτορας, συμφωνά με αυτά που λέμε, είναι ανάγκη να είναι δίκαιος.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, δεν θα θελήσει ο ρήτορας ποτέ να αδικεί.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Φαίνεται πως όχι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θυμάσαι, λοιπόν, ότι έλεγες πριν από λίγο πως δεν πρέπει να κατηγορούμε τους γυμναστές, οίστε να τους διώχνουμε από τις πόλεις, αν ο πυγμάχος δεν μεταχειρίζεται σωστά την τέχνη της πυγμαχίας και αδικεί; Κατά τον ίδιο τρόπο και αν ο ρήτορας χρησιμοποιεί με άδικο τρόπο τη ρητορική, δεν πρέπει να κατηγορούμε αυτόν που τη δίδαξε, ούτε να τον διώχνουμε από την πόλη, αλλά εκείνον που αδικεί και δεν κάνει σωστή χρήση της ρητορικής. Ειπώθηκαν αυτά ή όχι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ειπώθηκαν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τώρα, όμως, φαίνεται ότι αυτός ο ίδιος, ο ρήτορας, δεν θα μπορούσε ποτέ να αδικήσει. Ή όχι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και στην αρχή της συζήτησης, Γοργία, ειπώθηκε ότι η ρητορική αναφέρεται σε λόγους που δεν αφορούν το άρτιο και το περιττό, αλλά το δίκαιο και το άδικο* έτσι

δεν είναι;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εγώ, λοιπόν, όταν εσύ έλεγες τότε αυτά, πίστευα ότι δεν θα μπορούσε ποτέ η ρητορική να είναι κάτι το άδικο, αφού μιλά πάντα για τη δικαιοσύνη· επειδή, όμως, λίγο μετά έλεγες ότι ο ρήτορας μπορεί να χρησιμοποιήσει τη ρητορική με άδικο τρόπο, επειδή απόρησα και επειδή θεώρησα ότι τα λεγόμενα σου δεν συμφωνούν, είπα εκείνα τα λόγια, ση δηλαδή, αν θεωρείς κέρδος το να ελέγχεται όπως ακριβώς εγώ το θεωρώ, αξίζει να συνεχίσουμε τη συζήτηση, διαφορετικά να τη σταματήσουμε· στη συνέχεια, εξετάζοντας το θέμα καλύτερα, διαπιστώνεις και εσύ ο ίδιος ότι πάλι ομολογούμε πως ο ρήτορας είναι αδύνατον να μεταχειρίζεται με άδικο τρόπο τη ρητορική και να θέλει να αδικεί. Μα τον κύνα, Γοργία, για το πώς έχουν αυτά χρειάζεται μεγάλη συζήτηση, ώστε να τα αναλύσουμε διεξοδικά.

ΠΩΛΟΣ

Τι συμβαίνει, Σωκράτη; Ανέκαθεν έχεις κι εσύ αυτή τη γνώμη για τη ρητορική, την οποία εκφράζεις τώρα; Ή, επειδή ο Γοργίας ντράπηκε εξαιτίας σου να παραδεχτεί ότι

ο ρήτορας δεν γνωρίζει και τα δίκαια και τα ωραία και τα καλά, και, αν κάποιος έρθει κανείς σ' εκείνον αγνοώντας αυτά, είπε ότι εκείνος θα τον διδάξει, ύστερα από αυτή την ομολογία προέκυψε κάποια αντίφαση στα λεγόμενα του, κάτι το οποίο σε ευχαριστεί, αφού εσύ ο ίδιος τον οδήγησες σε τέτοια ερωτήματα· γιατί ποιος νομίζεις ότι θα αρνηθεί πως ο ίδιος δεν γνωρίζει τα δίκαια και θα τα διδάξει και σε άλλους; Αλλά είναι μεγάλη απρέπεια να οδηγούμε τη συζήτηση σε αυτό το επίπεδο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μα, καλέ μου Πώλε, επίτηδες αποκτούμε φίλους, ώστε, όταν εμείς γερνώντας κάνουμε κάποιο σφάλμα, παρόντες εσείς οι νεότεροι να το επανορθώνετε, και στα έργα και σία λόγια. Και τώρα, αν εγώ και ο Γοργίας διαπράξαμε κάποιο σφάλμα συζητώντας, εσύ, που είσαι παρών, διόρθωσε μας· εξάλλου, έχεις το δικαίωμα* και εγώ είμαι πρόθυμος να αναιρέσω ό,τι τυχόν θες, απ' όσα έχουν ειπωθεί, αν κάτι σου φαίνεται ότι δεν έχει διατυπωθεί σωστά, με την προϋπόθεση να τηρήσεις ένα μόνο πράγμα.

ΠΩΛΟΣ

Ποιο είναι αυτό;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Να περιορίσεις, Πώλε, τη μακρηγορία, την οποία
ξεκίνησες από την αρχή της συζήτησης.

ΠΩΛΟΣ

Τι δηλαδή; Δεν θα μου επιτραπεί να λέω όσα θέλω;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα πάθαινες, αγαπητέ μου, πολλά δεινά, αν, ερχόμενος
στην Αθήνα, όπου υπάρχει η μεγαλύτερη ελευθερία του
λόγου από όλη την υπόλοιπη Ελλάδα, μόνος σου
στερούσες εδώ από τον εαυτό σου αυτό το αγαθό. Αλλά
αντίστρεψε το πράγμα· ενώ εσύ λες πολλά και δεν θες να
απαντάς στις ερωτήσεις μου, δεν θα πάθαινα πάλι εγώ κάτι
τρομερό, αν δεν μου επιτρεπόταν να φύγω και να μη σε
ακούσω; Αλλά, αν ενδιαφέρεσαι γι' αυτά που ειπώθηκαν και θες να
τα διορθώσεις, όπως έλεγα τώρα δα, αφού επισημάνεις ό,τι νομίζεις,
υποβάλλοντας και δεχόμενος με τη σειρά ερωτήσεις, όπως ακριβώς
εγώ και ο Γοργίας, να ελέγχεις και να ελέγχεσαι. Διότι υποστηρίζεις
ότι και εσύ γνωρίζεις όσα και ο Γοργίας· ή όχι; ΠΩΛΟΣ Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και εσύ, λοιπόν, δέχεσαι να σε ρωτά ο καθένας ό,τι
τυχόν θέλει, επειδή γνωρίζεις να αποκρίνεσαι;

ΠΩΛΟΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και τώρα κάνε όποιο από τα δύο θες. Πρώτα
ή απάντα.

ΠΩΛΟΣ

Αλλά θα τα κάνω αυτά. Και απάντησε μου, Σωκράτη*
επειδή θεωρείς ότι ο Γοργίας έχει απορίες για τη
ρητορική, εσύ τι υποστηρίζεις ότι είναι αυτή;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πρωτάς, δηλαδή, ποια τέχνη λέω πως είναι;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμένα, Πώλε, για να σου πω την αλήθεια, μου φαίνεται
πως δεν είναι καμία τέχνη.

ΠΩΛΟΣ

Αλλά τι νομίζεις ότι είναι η ρητορική;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είναι ένα πράγμα, το οποίο λες ότι θα το κάνεις τέχνη,
στο σύγγραμμα σου, που διάβασα πρόσφατα.

ΠΩΛΟΣ

Τι εννοείς μ' αυτό;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εννοώ ότι η ρητορική είναι κάποια εμπειρία.

ΠΩΛΟΣ

Επομένως, έχεις την άποψη ότι η ρητορική είναι εμπειρία;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μάλιστα, εκτός αν εσύ νομίζεις ότι είναι κάτι άλλο.

ΠΩΛΟΣ

Εμπειρία τίνος πράγματος;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπειρία που προκαλεί ευχαρίστηση και απόλαυση.

ΠΩΛΟΣ

Δεν θεωρείς, λοιπόν, ότι είναι ωραίο πράγμα να μπορεί
η ρητορική να προξενεί ευχαρίστηση στους ανθρώπους;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι είναι, Πώλε; Ήδη έμαθες από μένα τι πιστεύω πως
είναι η ρητορική, ώστε να ρωτάς ύστερα αν μου φαίνεται
ωραία;

ΠΩΛΟΣ

Δεν έμαθα, δηλαδή, ότι τη θεωρείς κάποια εμπειρία;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θες, λοιπόν, να μου κάνεις μια μικρή χάρη, επειδή δίνεις
αξία στο να ευχαριστεί κανείς τους άλλους;

ΠΩΛΟΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ρώτησε με τώρα τι είδους τέχνη μου φαίνεται ότι είναι η μαγειρική.

ΠΩΛΟΣ

Σε ρωτώ, λοιπόν τι είδους τέχνη είναι η μαγειρική;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καμία, Πώλε.

ΠΩΛΟΣ

Αλλά τι είναι; Πες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λέω πως είναι κάποια εμπειρία.

ΠΩΛΟΣ

Ποιου πράγματος; Πες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λέω πως είναι εμπειρία που προκαλεί ευχαρίστηση και απόλαυση, Πώλε.

ΠΩΛΟΣ

Το ίδιο είναι, λοιπόν, η μαγειρική και η ρητορική;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καθόλου, βέβαια, αλλά είναι μέρος της ίδιας ασχολίας.

ΠΩΛΟΣ

Ποιας εννοείς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Φοβάμαι μήπως είναι εντελώς άξεστο να πω την αλήθεια* γιατί διστάζω να μιλήσω εξαιτίας του Γοργία, μήπως νομίσει ότι διακωμωδώ την τέχνη του. Εγώ, όμως, δεν ξέρω αν αυτό που ασκεί ο Γοργίας είναι ρητορική· διότι και πριν από λίγο δεν έγινε σαφές από τα λεγόμενα του τι, τέλος πάντων, θεωρεί αυτός ρητορική· αυτό το

οποίο, όμως, εγώ ονομάζω ρητορική είναι μέρος ενός πράγματος όχι ωραίου.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Τίνος πράγματος, Σωκράτη; Πες, καθόλου μη με ντραπείς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μου φαίνεται, λοιπόν, Γοργία, ότι υπάρχει κάποιο επάγγελμα, όχι τέχνη, που απαιτεί ψυχή με παρατηρητικότητα, τόλμη και φυσική ικανότητα να συναναστρέφεται τους ανθρώπους. Το ονομάζω συνολικά «κολακεία». Νομίζω ότι και πολλά άλλα είναι μέρη αυτής της ενασχόλησης, ένα από τα οποία είναι και η μαγειρική· η οποία φαίνεται ότι είναι τέχνη, βάσει του

συλλογισμού μου, όμως δεν είναι τέχνη αλλά εμπειρία και άσκηση. Μέρος της κολακείας εγώ ονομάζω και τη ρητορική και την κομμωτική και τη σοφιστική, τέσσερα μέρη για τέσσερα πράγματα. Αν, λοιπόν, θέλει ο Πώλος να μάθει, ας ρωτήσει· γιατί ακόμη δεν έχει μάθει τι λογής μέρος της κολακείας θεωρώ πως είναι η ρητορική, αλλά δεν το κατάλαβε ότι δεν του έχω απαντήσει ακόμη, και με ξαναρωτά αν νομίζω ότι είναι ωραίο. Εγώ, όμως, δεν θα του απαντήσω νωρίτερα, αν νομίζω ότι η ρητορική είναι ωραίο ή άσχημο πράγμα, προτού του πω τι είναι. Γιατί δεν είναι σωστό, Πώλε. Αλλά, αν βέβαια θες να μάθεις, ρώτα ποιο μέρος της κολακείας θεωρώ ότι είναι η ρητορική.

ΠΩΛΟΣ

Σε ρωτώ, λοιπόν, και απάντησε ποιο μέρος της κολακείας θεωρείς ότι είναι η ρητορική.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άραγε, θα καταλάβαινες αν σου απαντούσα; Σύμφωνα με όσα είπα, η ρητορική είναι ομοίωμα μέρους της πολιτικής.

ΠΩΛΟΣ

Τι δηλαδή; Λες ότι αυτή είναι ωραίο ή άσχημο πράγμα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άσχημο, κατά τη γνώμη μου* διότι τα κακά τα ονομάζω
άσχημα· αφού πρέπει να σου απαντήσω σαν να γνώριζες
ήδη όσα λέω.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μα τον Δία, Σωκράτη, αλλά ούτε εγώ ο ίδιος
καταλαβαίνω τι λες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εύλογα, Γοργία, γιατί ακόμη δεν λέω τίποτα συγκεκριμένο,
ενώ ο Πώλος από δω είναι νέος και ανυπόμονος.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αλλά άσε αυτόν, και πες σε μένα τι εννοείς όταν λες ότι
η ρητορική είναι ομοίωμα μέρους της πολιτικής.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα επιχειρήσω, πάντως, να σου πω τι, κατά τη γνώμη
μου, είναι η ρητορική· αν, όμως, τυχαίνει να μην είναι
αυτό, ο Πώλος από δω θα με ελέγξει. Ονομάζεις κάποιο
πράγμα σώμα και κάποιο ψυχή;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θεωρείς, λοιπόν, πως στο καθένα από τα δύο υπάρχει

κάποια ευεξία;

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι, λοιπόν; Η ευεξία είναι φαινομενική και όχι πραγματική; Εννοώ το εξής: πολλοί φαίνονται ότι είναι σωματικά υγιείς, τους οποίους δύσκολα θα καταλάβαινε κάποιος ότι δεν είναι υγιείς παρά μόνον ένας γιατρός ή κάποιος που ασχολείται με τη γυμναστική.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σωστά μιλάς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το ίδιο λέω ότι συμβαίνει και στο σώμα και στην ψυχή, το οποίο κάνει το σώμα και την ψυχή να φαίνονται πως υγιαίνουν, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι έτσι.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Σωστά είναι αυτά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έλα, λοιπόν, θα σου καταστήσω σαφέστερο, αν μπορώ, αυτό το οποίο λέω. Καθώς υπάρχουν δυο πράγματα, ονομάζω δυο τέχνες· τη μια, τη σχετική με την ψυχή, την

αποκαλώ πολιτική, την άλλη ωστόσο, τη σχετική με το σώμα, δεν μπορώ να την αποκαλέσω με ένα όνομα, αλλά, παρότι η επιστήμη που ασχολείται με τη θεραπεία το σώματος είναι μία, αναφέρω δυο μέρη αυτής, τη γυμναστική και την ιατρική" της πολιτικής, όμως, μέρος αντίστοιχο της γυμναστικής θεωρώ τη νομοθετική, ενώ το αντίστοιχο της ιατρικής τη δικαιοσύνη. Επικοινωνούν, λοιπόν, μεταξύ τους, επειδή αναφέρονται στο ίδιο πράγμα, ανά δυο, η ιατρική με τη γυμναστική και η δικαιοσύνη με τη νομοθετική· διαφέρουν, όμως, σε κάτι. Αν και είναι τέσσερις και λειτουργούν πάντοτε με στόχο το άριστο, οι μεν για το σώμα, οι δε για την ψυχή, η κολακευτική, επειδή το αισθάνθηκε -δεν λέω ότι το γνωρίζει αλλά το φαντάστηκε-, αφού διαίρεσε τον εαυτό της σε τέσσερα μέρη και υποδύθηκε το καθένα από αυτά, προσποιείται ότι είναι αυτό το οποίο υποδύθηκε, και δεν φροντίζει καθόλου για το άριστο, αλλά με την ευχαρίστηση που παρέχει διαρκώς κυνηγά τους ανόητους και τους εξαπατά, ώστε να φαίνεται ότι είναι περισσότερο σπουδαία. Τη μορφή, λοιπόν, της ιατρικής υποδύθηκε η μαγειρική και προσποιείται ότι γνωρίζει τις καλύτερες τροφές για το σώμα, ώστε, αν χρειαστεί να διαγωνίζονται ενώπιον παιδιών ο μάγειρας και ο γιατρός ή ενώπιον αντρών τόσο ανόητων όπως τα παιδιά, ποιος από τους δυο, ο γιατρός ή ο μάγειρας, γνωρίζει καλύτερα τις ωφέλιμες και τις βλαβερές τροφές, τότε ο γιατρός θα πέθαινε από την πείνα. Αυτό το ονομάζω κολακεία και το

θεωρώ άσχημο πράγμα, Πώλε, -διότι αυτό το λέω σε σένα- επειδή επιδιώκει το ευχάριστο χωρίς το άριστο. Υποστηρίζω ότι αυτή δεν είναι τέχνη, αλλά εμπειρία, επειδή δεν μπορεί να δώσει καμία εξήγηση για κανένα από όσα προσφέρει, και αδυνατεί να πει ποια είναι η φυσική ιδιότητα τους, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αναφέρει την αιτία του καθενός. Εγώ, λοιπόν, δεν αποκαλώ τέχνη όποιο πράγμα δεν μπορεί να ερμηνεύσει το λόγο ύπαρξης του αν δεν έχεις αντίρρηση σε αυτά, είμαι πρόθυμος να σου τα εξηγήσω.

Την ιατρική, λοιπόν, όπως λέω, υποδύεται η μαγειρική που ανήκει στην κολακεία- τη γυμναστική κατά τον ίδιο τρόπο η κομμωτική, η οποία είναι επιζήμια, απατηλή, χυδαία και ανελεύθερη, επειδή ξεγελά με τη μόδα, τα χρώματα, τη στιλπνότητα και τα ενδύματα, ώστε κάνει τους ανθρώπους να έλκονται από την ξένη ομορφιά και να παραμελούν τη δική τους που αποκτάται με τη γυμναστική. Για να μη μακρηγορώ, ωστόσο, θέλω να σου πω, όπως λένε οι γεωμέτρες, -γιατί τώρα θα μπορέσεις ίσως να με παρακολουθήσεις- ότι όποια αναλογία έχει η κομμωτική προς τη γυμναστική, την ίδια έχει η μαγειρική προς την ιατρική* μάλλον, όμως, θα σου πω το εξής, ότι όποια αναλογία έχει η κομμωτική προς τη γυμναστική, την ίδια έχει η σοφιστική προς τη νομοθετική, και ότι όποια αναλογία έχει η μαγειρική προς την ιατρική, την ίδια έχει η ρητορική προς τη δικαιοσύνη. Βέβαια, αυτά τα οποία σου λέω, έχουν διαχωριστεί έτσι από τη φύση τους· επειδή, όμως, βρίσκονται το ένα κοντά στο άλλο, συγχέονται στο ίδιο πρόσωπο και στα ίδια πράγματα σοφιστές και ρήτορες, και δεν ξέρουν ούτε οι ίδιοι πώς να μεταχειριστούν τους εαυτούς τους ούτε οι άλλοι άνθρωποι εκείνους. Και φυσικά, αν η -ψυχή δεν είχε την επίβλεψη του σώματος, αλλά το ίδιο επέβλεπε τον εαυτό του, και αν

επόπτευε εκείνη και δεν διαχώριζε τη μαγειρική και την ιατρική, αλλά το σώμα έκρινε από μόνο του, σταθμίζοντας με βάση την ευχαρίστηση που του παρέχουν, θα είχε μεγάλη ισχύ αυτό που είπε ο Αναξαγόρας, φίλε Πώλε -διότι εσύ τα ξέρεις αυτά-, και όλα μαζί θα αναμειγνύονταν, δίχως να ξεχωρίζουν αυτά που αφορούν την ιατρική, την υγιεινή και τη μαγειρική. Άκουσες, λοιπόν, τι θεωρώ ότι είναι η ρητορική· είναι δηλαδή το αντίστοιχο της μαγειρικής για την ψυχή, ό,τι είναι η μαγειρική για το σώμα, το ίδιο είναι η ρητορική για την ψυχή. Ίσως, βέβαια, έκανα άσχημα που, ενώ δεν σε άφηνα να μακρηγορείς, μακρηγόρησα ο ίδιος. Πρέπει, όμως, να με συγχωρήσεις· γιατί, όταν μιλούσα με συντομία, δεν καταλάβαινες και δεν μπορούσες να

σχολιάσεις τις απαντήσεις που σου έδινα, αλλά χρειαζόσουν μακρά διήγηση, για να αντιληφθείς τι ακριβώς εννοώ. Αν, λοιπόν, και εγώ, όταν εσύ αποκρίνεσαι, δεν μπορώ να αξιοποιήσω τις απαντήσεις σου, μακρηγόρησε και εσύ, αν όμως καταλαβαίνω τα όσα λες, άφηνε με να σου απαντώ* διότι είναι δίκαιο. Και τώρα, αν μπορείς να αξιοποιήσεις όσα σου είπα, κάν' το. ΠΩΛΟΣ Τι λες, λοιπόν; Διατείνεσαι ότι η ρητορική είναι κολακεία;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εγώ τουλάχιστον είπα ότι είναι μέρος της κολακείας.

Αλλά δεν το θυμάσαι, Πώλε, αν και είσαι νέος; Τι θα χάνεις, όταν γεράσεις;

ΠΩΛΟΣ

Νομίζεις, λοιπόν, πως οι καλοί ρήτορες στις πόλεις

θεωρούνται φαύλοι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λες αυτό ως ερώτηση ή ως εισαγωγή κάποιου νέου
θέματος;

ΠΩΛΟΣ

Εγώ τουλάχιστον ρωτώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μου φαίνεται ότι οι ρήτορες δεν λογαριάζονται
καθόλου.

ΠΩΛΟΣ

Πώς δεν λογαριάζονται; Δεν έχουν πάρα πολύ μεγάλη
δύναμη στις πόλεις;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όχι, αν βέβαια εννοείς δύναμη κάτι καλό για όποιον την έχει.

ΠΩΛΟΣ

Βέβαια, αυτό εννοώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μου φαίνεται, όμως, ότι οι ρήτορες έχουν τη μικρότερη
δύναμη μεταξύ των πολιτών.

ΠΩΛΟΣ

Μα τι λες; Δεν σκοτώνουν, όπως ακριβώς οι τύραννοι,
όποιον θέλουν, και δεν αφαιρούν περιουσίες και δεν

εξορίζουν από τις πόλεις όποιον επιθυμούν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μα τον κύνα, αμφιβάλλω, Πώλε, για όσα λες, αν τα λες
και εκφράζεις τη γνώμη σου ή ρωτάς εμένα.

ΠΩΛΟΣ

Αλλά εγώ βέβαια σε ρωτώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας είναι, φίλε μου' τότε με ρωτάς δύο πράγματα
ταυτόχρονα.

ΠΩΛΟΣ

Πώς σε ρωτώ δύο πράγματα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν έλεγες έτσι πριν από λίγο, ότι σκοτώνουν οι ρήτορες
όποιους θέλουν, όπως ακριβώς οι τύραννοι, και
αφαιρούν περιουσίες και εξορίζουν από τις πόλεις
όποιον επιθυμούν;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σου λέω, λοιπόν, ότι αυτά είναι δύο ερωτήματα και θα σου απαντήσω
και στα δύο. Υποστηρίζω, δηλαδή,

Πώλε, ότι και οι ρήτορες και οι τύραννοι έχουν
ελάχιστη δύναμη στις πόλεις, όπως ακριβώς έλεγα
τόρα δα· γιατί δεν κάνουν τίποτα απ' όσα θέλουν, για
να το πω έτσι απλά* κάνουν, όμως, ό,τι τους φανεί
καλύτερο.

ΠΩΛΟΣ

Αυτό, λοιπόν, δεν είναι μεγάλη δύναμη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όχι, όπως τουλάχιστον λέει ο Πώλος.

ΠΩΛΟΣ

Είπα εγώ όχι; Εγώ, πάντως, το υποστηρίζω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μα τον... Όχι εσύ βέβαια, διότι λες ότι η μεγάλη δύναμη είναι καλή γι'
αυτόν που την κατέχει.

ΠΩΛΟΣ

Βέβαια, αυτό το λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Νομίζεις, λοιπόν, ότι είναι καλό, αν κάποιος πράττει όσα
του φαίνονται καλύτερα, χωρίς σκέψη, και αυτό το
ονομάζεις μεγάλη δύναμη;

ΠΩΛΟΣ

Όχι βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα αποδείξεις, λοιπόν, ότι οι ρήτορες σκέπτονται ορθά και ότι η ρητορική είναι τέχνη και όχι κολακεία, αν αναιρέσεις όσα είπα; Αν, όμως, δεν αναιρέσεις όσα είπα, οι ρήτορες, οι οποίοι κάνουν στις πόλεις ό,τι θέλουν, και οι τύραννοι δεν διαπράττουν τίποτε, αν η δύναμη, όπως υποστηρίζεις, είναι καλό, το να πράττει κανείς χωρίς σκέψη ό,τι θέλει, και εσύ ομολογείς ότι είναι κακό- ή όχι;

ΠΩΛΟΣ

Βεβαία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πώς, λοιπόν, οι ρήτορες ή οι τύραννοι θα μπορούσαν να έχουν μεγάλη δύναμη στις πόλεις, αν ο Πώλος δεν αναιρέσει αυτό που λέει ο Σωκράτης, ότι αυτοί κάνουν ό,τι θέλουν;

ΠΩΛΟΣ

Αυτός ο άντρας!

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Υποστηρίζω ότι αυτοί δεν κάνουν αυτά που θέλουν αλλά ανασκεύασε την άποψη μου.

ΠΩΛΟΣ

Νωρίτερα παραδέχτηκες ότι κάνουν όσα τους φαίνονται καλύτερα (πριν από λίγο το ανέφερες αυτό).

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και τώρα, βέβαια, το παραδέχομαι.

ΠΩΛΟΣ

Δεν κάνουν, λοιπόν, όσα θέλουν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πιστεύω πως όχι.

ΠΩΛΟΣ

Ενώ κάνουν όσα τους φαίνονται καλά;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτό λέω.

ΠΩΛΟΣ

Παράδοξα και αλλόκοτα πράγματα λες, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μη με κατηγορείς, καλέ μου Πώλε, για να σου μιλήσω με

το δικό σου τρόπο* αλλά, αν μπορείς να με ρωτάς,

απόδειξε ότι ψεύδομαι, διαφορετικά, απάντησε ο ίδιος.

ΠΩΛΟΣ

Μα θέλω να απαντώ, για να μάθω τι εννοείς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι από τα δύο, λοιπόν, νομίζεις, ότι οι άνθρωποι θέλουν

αυτό το οποίο κάνουν πάθε φορά, ή εκείνο εξαιτίας του

οποίου κάνουν ό,τι κάνουν; Για παράδειγμα, αυτοί οι

οποίοι πίνουν τα φάρμακα με εντολή των γιατρών,

νομίζεις ότι θέλουν αυτό που κάνουν, να πίνουν το φάρμακο και να πονούν, ή ότι θέλουν την υγεία, εξαιτίας της οποίας τα πίνουν;

ΠΩΛΟΣ

Είναι φανερό ότι θέλουν την υγεία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και αυτοί, λοιπόν, οι οποίοι ταξιδεύουν στη θάλασσα για χάρη του εμπορίου, και αυτοί που αποκτούν χρήματα με άλλον τρόπο δεν θέλουν αυτό που κάνουν κάθε φορά· γιατί ποιος θέλει να κάνει ταξίδια με πλοία και να κινδυνεύει και να έχει δυσκολίες; Αλλά, νομίζω, θέλουν εκείνο, εξαιτίας του οποίου ταξιδεύουν, τον πλούτο* [γιατί εξαιτίας του πλούτου ταξιδεύουν στη θάλασσα].

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έτσι, λοιπόν, συμβαίνει κάτι διαφορετικό και σχετικό με όλα τα ζητήματα, αν κάποιος κάνει κάτι εξαιτίας κάποιου πράγματος, δεν θέλει αυτό που κάνει, αλλά εκείνο εξαιτίας του οποίου το κάνει;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άραγε, υπάρχει κάποιο ον το οποίο δεν είναι καλό" ή κακό ή μεταξύ αυτών, δηλαδή ούτε καλό ούτε κακό;

ΠΩΛΟΣ

Κατ' ανάγκη, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λες, λοιπόν, πως είναι καλά η σοφία, η υγεία, ο πλούτος και άλλα τέτοια, ενώ τα αντίθετα τους κακά;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτά τα οποία δεν είναι ούτε καλά ούτε κακά λες άραγε πως είναι τέτοια, τα οποία ενίοτε μετέχουν στο καλό, ενίοτε στο κακό και ενίοτε ούτε στο ένα ούτε στο άλλο, όπως το να κάθεται κανείς, να βαδίζει, να τρέχει και να ταξιδεύει με πλοίο, και όπως οι πέτρες και τα ξύλα και άλλα τέτοια; Αυτά δεν εννοείς; Ή κάποια άλλα ονομάζεις ούτε καλά ούτε κακά;

ΠΩΛΟΣ

Δεν ονομάζω κάποια άλλα, αλλά αυτά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποιο από τα δύο, λοιπόν, πράττουν οι άνθρωποι, όταν τα

πράττουν, τα ενδιάμεσα εξαιτίας των καλών ή τα καλά
εξαιτίας των ενδιάμεσων;

ΠΩΛΟΣ

Τα ενδιάμεσα, βέβαια, εξαιτίας των καλών.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως επιδιώκοντας το καλό και βαδίζουμε, όταν
βαδίζουμε, αφού θεωρούμε ότι είναι καλύτερο, και,
αντιθέτως, στεκόμαστε όρθιοι, όταν στεκόμαστε, για τον
ίδιο λόγο, για το καλό· ή όχι;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και σκοτώνουμε, λοιπόν, αν σκοτώνουμε κάποιον, και
εξορίζουμε από τις πόλεις και αφαιρούμε περιουσίες,
επειδή θεωρούμε ότι είναι καλύτερο για εμάς να
κάνουμε αυτά, ή όχι;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, όσοι κάνουν όλα αυτά τα κάνουν εξαιτίας του
καλού;

ΠΩΛΟΣ

Αυτό λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Παραδεχτήκαμε, λοιπόν, ότι δεν επιθυμούμε αυτά τα οποία πράττουμε εξαιτίας κάποιου σκοπού, αλλά εκείνο εξαιτίας του οποίου κάνουμε αυτά;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, δεν θέλουμε να σφάζουμε ούτε να εξορίζουμε από τις πόλεις ούτε να αφαιρούμε περιουσίες έτσι απλά, αλλά, αν αυτά είναι ωφέλιμα, θέλουμε να τα κάνουμε, αν όμως είναι βλαβερά, δεν θέλουμε. Διότι επιθυμούμε τα καλά, όπως εσύ λες, και όσα είναι ούτε καλά ούτε κακά δεν τα επιθυμούμε, και τα κακά δεν τα επιθυμούμε. Έτσι δεν είναι; Σου φαίνεται, Πώλε, ότι λέω αλήθεια ή όχι; Γιατί δεν απαντάς;

ΠΩΛΟΣ

Αλήθεια λες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εφόσον, λοιπόν, παραδεχόμαστε αυτά, αν κάποιος σκοτώνει κάποιον ή τον εξορίζει από την πόλη ή του αφαιρεί την περιουσία, όντας είτε τύραννος είτε ρήτορας, επειδή θεωρεί ότι είναι καλύτερο γι' αυτόν,

αλλά τυχαίνει να είναι χειρότερο, αυτός βέβαια κάνει
όσα του φαίνονται σωστά¹ έτσι δεν είναι;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, κάνει και όσα θέλει, αν τυχαίνει αυτά να
είναι κακά; Γιατί δεν απαντάς;

ΠΩΛΟΣ

Αλλά μου φαίνεται ότι δεν κάνει όσα θέλει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μπορεί, λοιπόν, ένας τέτοιος άνθρωπος να έχει μεγάλη
δύναμη σε αυτή την πόλη, αν, βέβαια, η μεγάλη δύναμη
είναι κάτι καλό, σύμφωνα με τη δική σου παραδοχή;

ΠΩΛΟΣ

Δεν μπορεί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συνεπώς, εγώ μιλούσα σωστά, όταν έλεγα ότι είναι
δυνατόν ένας άνθρωπος που κάνει στην πόλη όσα του
φαίνονται καλά, να μην έχει μεγάλη δύναμη ούτε να
πράττει όσα θέλει.

ΠΩΛΟΣ

Πόσο, όμως, κι εσύ, Σωκράτη, θα δεχόσουν να έχεις τη

δυνατότητα να κάνεις στην πόλη όσα σου φαίνονται σωστά, παρά να μην την έχεις, και δεν θα ζηλεύες αν έβλεπες κάποιον ή να σκοτώνει όποιον ήθελε, ή να του παίρνει την περιουσία ή να τον φυλακίζει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εννοείς με δίκαιο ή με άδικο τρόπο;

ΠΩΛΟΣ

Με όποιον από τους δύο τρόπους αν πράττει, δεν είναι ζηλευτός και στις δύο περιπτώσεις;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σώπα , Πώλε.

ΠΩΛΟΣ

Γιατί;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Διότι δεν πρέπει να ζηλεύουμε ούτε αυτούς που είναι ζηλευτοί ούτε τους άθλιους, αλλά να τους λυπόμαστε.

ΠΩΛΟΣ

Γιατί; Αυτή τη γνώμη έχεις για τους ανθρώπους για τους οποίους μιλώ;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ναι, αυτή είναι η γνώμη μου.

ΠΩΛΟΣ

Εκείνος, λοιπόν, που σκοτώνει όποιον θέλει, αν τον σκοτώνει δίκαια, σου φαίνεται ότι είναι δυστυχής και αξιολύπητος;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όχι, κατ' εμένα, ούτε όμως και αξιοζήλευτος.

ΠΩΛΟΣ

Δεν έλεγες πριν από λίγο ότι είναι δυστυχής;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είπα, φίλε μου, ότι είναι δυστυχής αυτός που σκοτώνει άδικα* αυτόν που σκοτώνει δίκαια είπα ότι δεν είναι ζηλευτός.

ΠΩΛΟΣ

Επομένως, αυτός που πεθαίνει άδικα είναι δυστυχής και αξιολύπητος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λιγότερο δυστυχής από αυτόν που σκοτώνει, Πώλε, και από αυτόν που πεθαίνει δίκαια.

ΠΩΛΟΣ

Πώς δηλαδή, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έτσι, όπως το να αδικεί κάποιος τυχαίνει να είναι το μεγαλύτερο κακό.

ΠΩΛΟΣ

Αλήθεια, αυτό είναι το μεγαλύτερο; Το να αδικείται
κάποιος δεν είναι το μεγαλύτερο;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καθόλου.

ΠΩΛΟΣ

Επομένως, εσύ θα ήθελες περισσότερο να αδικείσαι
παρά να αδικείς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εγώ, βέβαια, δεν θα ήθελα ούτε το ένα ούτε το άλλο* αν,
όμως, ήταν ανάγκη να αδικούμαι ή να αδικώ, θα
προτιμούσα περισσότερο να αδικούμαι παρά να αδικώ.

ΠΩΛΟΣ

Επομένως, δεν θα δεχόσουν να γίνεις τύραννος;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όχι, αν βέβαια εννοείς την τυραννία, όπως εγώ.

ΠΩΛΟΣ

Αλλά εγώ εννοώ αυτό το οποίο είπα πριν από λίγο, να
υπάρχει η δυνατότητα σε κάποιον στην πόλη να πράττει
ό,τι του φαίνεται συμφέρον να σκοτώνει καινά εξορίζει
και να κάνει τα πάντα, όπως του αρέσει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καλότυχε, πρόσεξε καλά αυτά που πρόκειται να πω. Αν, δηλαδή, εγώ στην αγορά, με πολύ κόσμο, κρατώντας ένα μαχαίρι υπό μάλης, σου έλεγα: «Πώλε, πριν από λίγο απέκτησα μεγάλη δύναμη και τυραννική εξουσία* αν, λοιπόν, νομίσω ότι κάποιος από αυτούς εδώ τους ανθρώπους που βλέπεις, πρέπει να φονευθεί αμέσως, θα φονευθεί αυτός που θέλω- και, αν νομίσω ότι πρέπει να σπάσει το κεφάλι κάποιου απ' αυτούς, θα σπάσει αμέσως και, αν θεωρήσω ότι πρέπει να σκιστούν τα ρούχα κάποιου, θα σκιστούν αμέσως* τόσο μεγάλη δύναμη απέκτησα στην πόλη»* αν, λοιπόν, επειδή δεν με πίστευες, σου έδειχνα το μαχαίρι, θα έλεγες βλέποντας ίο: «Σωκράτη, έτσι όλοι θα είχαν μεγάλη δύναμη, αφού με αυτό τον τρόπο μπορεί να καεί και σπίτι, αν το θελήσεις, και τα νεώρια των Αθηναίων και τα πολεμικά και τα εμπορικά τους πλοία όλα, και δημόσια και ιδιωτικά»* αλλά αυτό δεν είναι μεγάλη δύναμη, το να κάνει κανείς ό,τι θέλει* ή έτσι σου φαίνεται;

ΠΩΛΟΣ

Όχι έτσι όπως το λες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μπορείς, λοιπόν, να πεις γιατί κατηγορείς μια τέτοια

δύναμη;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γιατί λοιπόν; Λέγε.

ΠΩΛΟΣ

Επειδή είναι αναγκαίο αυτός που ενεργεί έτσι να τιμωρείται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το να τιμωρείται, όμως, δεν είναι κακό;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Η μεγάλη δύναμη, φίλε μου, σου φαίνεται πάλι πως είναι χολή, αν ακολουθεί όφελος αυτόν που κάνει ό,τι θέλει, και αυτό, όπως φαίνεται, είναι η μεγάλη δύναμη- διαφορετικά, είναι κακή και μικρή δύναμη* ας εξετάσουμε και το εξής· συμβαίνει κάτι άλλο ή παραδεχόμαστε ότι μερικές φορές είναι καλύτερο να κάνει κάποιος αυτά τα οποία λέγαμε τώρα δα, να σκοτώνει και να εξορίζει από την πόλη ανθρώπους και να αφαιρεί περιουσίες, και μερικές φορές όχι;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτό, λοιπόν, όπως φαίνεται, το παραδεχόμαστε και εγώ
και εσύ.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πότε, λοιπόν, λες ότι είναι καλύτερο να κάνει κάποιος
αυτά; Πες ποιον όρο θέτεις.

ΠΩΛΟΣ

Εσύ ο ίδιος, Σωκράτη, να απαντήσεις στην ερώτηση σου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εγώ, λοιπόν, Πώλε, υποστηρίζω, αν είναι περισσότερο
ευχάριστο να με ακούς, ότι, όταν κάποιος κάνει αυτά με
δίκαιο τρόπο, είναι καλύτερο, όταν όμως τα κάνει με
άδικο τρόπο, τότε είναι πολύ κακό.

ΠΩΛΟΣ

Είναι δύσκολο, βέβαια, να αναιρέσω, Σωκράτη, όσα λες·
αλλά και ένα παιδί δεν θα ήταν σε θέση να αποδείξει ότι
όσα λες δεν είναι ορθά;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα χρωστώ, λοιπόν, μεγάλη ευγνωμοσύνη στο παιδί, ίση

όμως και σε σένα, αν αναιρέσεις τα λεγόμενα μου κα με
απαλλάξεις από τη φλυαρία. Μην κουραστείς να
ευεργετείς το φίλο σου, αλλά απόδειξε μου ότι σφάλλω.

ΠΩΛΟΣ

Αλλά, Σωκράτη, δεν χρειάζεται καθόλου να σε ελέγχω
με παλιές υποθέσεις, γιατί τα χθεσινά και τα πρόσφατα
γεγονότα είναι αρκετά να σε ελέγξουν και να
αποδείξουν ότι πολλοί άνθρωποι που αδικούν είναι
ευτυχισμένοι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποια είναι αυτά;

ΠΩΛΟΣ

Βλέπεις αυτόν τον Αρχέλαο, το γιο του Περδίκκα, να
είναι βασιλιάς της Μακεδονίας;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν δεν τον βλέπω, ακούω, όμως, ότι είναι βασιλιάς
της Μακεδονίας.

ΠΩΛΟΣ

Σου φαίνεται, λοιπόν, ότι είναι ευτυχισμένος ή
δυστυχισμένος;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν ξέρω, Πώλε- διότι δεν έχω συναναστραφεί ακόμη

τον άντρα.

ΠΩΛΟΣ

Τι δηλαδή; Αν τον συναναστρεφόςουν, θα το γνώριζες,
διαφορετικά από αυτό το μέρος δεν μαθαίνεις ότι είναι
ευτυχισμένος;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μα τον Δία, όχι βέβαια.

ΠΩΛΟΣ

Είναι φανερό, Σωκράτη, ότι θα πεις πως δεν ξέρεις ούτε
ότι ο μέγας βασιλιάς είναι ευτυχισμένος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και την αλήθεια θα ποτ γιατί δεν γνωρίζω σε ποια
κατάσταση βρίσκεται όσον αφορά την παιδεία και τη
δικαιοσύνη.

ΠΩΛΟΣ

Και τι, από αυτό καθορίζεται όλη η ευτυχία;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κατά τη γνώμη μου, Πώλε· διότι ο καλός και ενάρετος
άντρας ή γυναίκα πιστεύω ότι είναι ευτυχισμένος, ενώ ο
άδικος και ο κακός είναι δυστυχισμένος.

ΠΩΛΟΣ

Επομένως, αυτός ο Αρχέλαος είναι δυστυχισμένος,

σύμφωνα με την άποψη σου;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν βέβαια, φίλε μου, είναι άδικος, τότε ναι.

ΠΩΛΟΣ

Μα, πώς, λοιπόν, δεν είναι άδικος; Σε αυτόν δεν άρμοζε καθόλου η εξουσία που έχει τώρα, επειδή είναι γιος γυναίκας που ήταν δούλη του Αλκέτα, αδελφού του Περδίκκα, και, κατά το δίκαιο, ήταν δούλος του Αλκέτα και, αν ήθελε να ενεργεί δίκαια, θα ήταν δούλος του Αλκέτα και θα ήταν ευτυχισμένος, συμφωνά με αυτά που λες* τώρα όμως έγινε με παράξενο τρόπο δυστυχισμένος, επειδή διέπραξε πολύ μεγάλες αδικίες· αυτός, πρώτα, αφού προσκάλεσε τον ίδιο τον κύριο και θείο του, για να του αποδώσει δήθεν την εξουσία, την οποία του αφαίρεσε ο Περδίκκας, αφού φιλοξένησε και μέθυσε αυτόν και το γιο του, Αλέξανδρο, ξάδελφο του, σχεδόν συνομήλικό του, αφού τους έβαλε σε άμαξα και τους έβγαλε τη νύχτα έξω από την πόλη, τους έσφαξε και τους δύο και τους αφάνισε, και, ενώ διέπραξε αυτές τις αδικίες, έγινε πάρα πολύ δυστυχισμένος χωρίς να το καταλάβει· και δεν μετάνιωσε, αλλά λίγο αργότερα τον αδελφό του, το γνήσιο γιο του Περδίκκα, παιδί περίπου επτά ετών, στον οποίο ανήκε δικαιοματικά η εξουσία, δεν θέλησε να γίνει ευτυχισμένος αναθρέφοντας τον και αποδίδοντας σε εκείνον την εξουσία, αλλά, αφού τον έριξε σε πηγάδι και τον έπνιξε, είπε στη μητέρα του, την Κλεοπάτρα, ότι κυνηγώντας μια χήνα έπεσε μέσα στο πηγάδι και πέθανε. Τώρα, όμως, επειδή έχει διαπράξει τις μεγαλύτερες αδικίες ανάμεσα στους ανθρώπους στη Μακεδονία, είναι ο πιο δυστυχισμένος από όλους τους Μακεδόνες,

και όχι ο πιο ευτυχισμένος, και ίσως υπάρχει κάποιος Αθηναίος, αρχίζοντας από σένα, που θα προτιμούσε να βρίσκεται στη θέση οποιουδήποτε από τους Μακεδόνες παρά του Αρχέλαου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και στην αρχή της συζήτησης, Πώλε, εγώ σε επαίνεσα, γιατί μου φαίνεσαι ότι έχεις διδαχθεί χαλά τη ρητορική, αλλά δεν γνωρίζεις τη διαλεκτική· και τώρα άλλο είναι αυτό το επιχείρημα με το οποίο και παιδί θα μπορούσε να με ελέγξει, και εγώ από σένα τώρα, όπως νομίζεις, δέχτηκα κριτική με το λόγο σου, επειδή υποστηρίζω ότι ο άδικος δεν είναι ευτυχισμένος; Με ποιον τρόπο, φίλε μου, έλεγξες τα λεγόμενα μου με αυτά που είπες; Και βέβαια, δεν συμφωνώ με τίποτε από αυτά που υποστηρίζεις.

ΠΩΛΟΣ

Δεν θες να συμφωνήσεις επειδή σου φαίνονται σωστά όσα λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καλότυχε, επιχειρείς να με ελέγχεις με ρητορικό τρόπο, όπως ακριβώς κάνουν οι ρήτορες στα δικαστήρια στις θέσεις των αντιπάλων τους, που πιστεύουν ότι ασκούν έλεγχο. Και βέβαια, εκεί οι μεν νομίζουν ότι ελέγχουν τους δε, όταν παρουσιάζουν πολλούς και σημαντικούς μάρτυρες των λεγομένων τους, ενώ ο αντίδικος ένα μάρτυρα ή κανέναν. Αυτός ο έλεγχος σχετικά με την αλήθεια δεν έχει καμία αξία- γιατί μερικές φορές θα μπορούσαν να ψευδώς μαρτυρήσουν εναντίον ενός πολλοί και σημαντικοί. Και τώρα με όσα λες θα συμφωνήσουν σχεδόν όλοι οι Αθηναίοι και όσοι ξένοι διαμένουν στην Αθήνα, αν θες να τους παρουσιάσεις ως μάρτυρες

εναντίον μου, ότι δεν λέω αλήθεια" θα έρθουν ως μάρτυρες για σένα, αν θες, ο Νικίας ο γιος του Νικήρατου και οι αδελφοί του, στους οποίους ανήκουν οι τρίποδες που είναι στημένοι στη σειρά στο διονυσιακό

θέατρο· αν θες ακόμη, ο Αριστοκράτης ο γιος του Σκελλία, του οποίου πάλι υπάρχει στο ναό του Πυθίου Απόλλωνα εκείνο το ωραίο αφιέρωμα· αν θες, όλη η οικογένεια του Περικλή ή οποιαδήποτε άλλη οικογένεια από εδώ, την οποία θες να επιλέξεις. Αλλά εγώ, μολονότι είμαι ένας, δεν συμφωνώ μαζί σου* γιατί εσύ δεν με αναγκάζεις να το κάνω προβάλλοντάς μου ισχυρά επιχειρήματα, αλλά παρουσιάζοντας εναντίον μου πολλούς ψευδομάρτυρες επιχειρείς να με διώξεις από την περιουσία μου και την αλήθεια.

Εγώ, όμως, αν δεν παρουσιάσω εσένα, που είσαι ένας, ως μάρτυρα να αποδέχεσαι αυτά που λέω, νομίζω ότι τίποτε άξιο λόγου δεν έχω καταφέρει σχετικά με όσα συζητάμε* πιστεύω όμως πως ούτε εσύ θεωρείς ότι κατάφερες κάτι άξιο λόγου στη συζήτηση μας, αν εγώ διαφωνώ μαζί σου, όντας ένας μόνο, και αν δεν αφήσεις όλους τους άλλους να φύγουν. Αυτός είναι ένας τρόπος ελέγχου, όπως εσύ νομίζεις και πολλοί άλλοι· υπάρχει, όμως, και άλλος, τον οποίο πάλι δέχομαι εγώ. Αφού, λοιπόν, τους συγκρίνουμε, ας εξετάσουμε αν διαφέρουν μεταξύ τους σε κάτι. Και γιατί τυχαίνει αυτά για τα οποία διαφωνούμε να μην είναι ασήμαντα, αλλά σχεδόν αυτά τα οποία είναι καλύτερο να τα γνωρίζει κανείς και χειρότερο να μην τα γνωρίζει* διότι το συμπέρασμα αυτών είναι η γνώση ή η άγνοια ποιος είναι ευτυχισμένος και ποιος όχι. Πρώτα ας αρχίσουμε με εκείνο για το οποίο συζητάμε· εσύ θεωρείς ότι είναι δυνατόν ο άδικος να είναι ευτυχισμένος, αν βέβαια έχεις ακόμα την άποψη ότι

ο Αρχέλαος είναι μεν άδικος, αλλά είναι ευτυχισμένος. Να εξετάσουμε, λοιπόν, κάτι άλλο, αφού σκέπτεσαι κατ' αυτό τον τρόπο;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εγώ πιστεύω ότι είναι αδύνατον. Σε αυτό διαφωνούμε.

Ας είναι. Αυτός, όμως, που αδικεί θα είναι ευτυχισμένος, αν καταδικαστεί και τιμωρηθεί;

ΠΩΛΟΣ

Καθόλου, γιατί θα ήταν πάρα πολύ δυστυχισμένος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, αν αυτός που αδικεί δεν τιμωρηθεί, θα είναι ευτυχισμένος, σύμφωνα με όσα λες;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κατά τη γνώμη μου, Πώλε, αυτός που σε κάθε περίπτωση αδικεί είναι δυστυχισμένος, περισσότερο δυστυχισμένος όμως θα είναι, αν δεν καταδικαστεί και δεν τιμωρηθεί, παρότι αδικεί, και λιγότερο δυστυχισμένος, αν καταδικαστεί και τιμωρηθεί από θεούς και ανθρώπους.

ΠΩΛΟΣ

Παράλογα πράγματα, Σωκράτη, επιχειρείς να πεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα προσπαθήσω να σε κάνω, φίλε μου, να έχεις την ίδια άποψη με μένα- διότι σε θεωρώ φίλο μου. Τώρα, λοιπόν, αυτά είναι εκείνα στα οποία διαφωνούμε· σκέψου και εσύ- είπα προηγουμένως ότι είναι χειρότερο να αδικείς από το να αδικείσαι.

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εσύ είπες πως το χειρότερο είναι να αδικείσαι.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και εγώ είπα ότι αυτοί που αδικούν είναι δυστυχισμένοι, και εσύ μου άσκησες κριτική γι' αυτό.

ΠΩΛΟΣ

Ναι, μα τον Δία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όπως εσύ νομίζεις, Πώλε.

ΠΩΛΟΣ

Επειδή ίσως σκέπτομαι σωστά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εσύ πάλι, όμως, υποστηρίζεις ότι θα είναι ευτυχισμένοι αυτοί που αδικούν, αν δεν τιμωρηθούν για τα αδικήματα που διέπραξαν.

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εγώ, όμως, πιστεύω, ότι αυτοί είναι πάρα πολύ δυστυχισμένοι, ενώ αυτοί που τιμωρούνται λιγότερο. Θες να υποβάλεις σε έλεγχο και αυτό;

ΠΩΛΟΣ

Αλλά αυτή η άποψη σου, Σωκράτη, είναι ακόμη δυσκολότερο να υποβληθεί σε έλεγχο από την προηγούμενη που υποστήριζες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όχι μόνο δύσκολο, Πώλε, αλλά αδύνατο· διότι η αλήθεια ποτέ δεν αναιρείται.

ΠΩΛΟΣ

Τι εννοείς; Αν ένας άνθρωπος που αδικεί συλληφθεί να επιβουλευέται τον τύραννο και, αφού συλληφθεί, βασανιστεί, ακρωτηριαστεί και τυφλωθεί και, ενώ

υποστεί και άλλα πολλά, μεγάλα και κάθε είδους
βασανιστήρια και δει τα παιδιά του και τη σύζυγο του να υφίστανται
τα ίδια, στο τέλος σταυρωθεί ή αλειφθεί με πίσσα, θα είναι
ευτυχέστερος ή αν, αφού διαφύγει τον κίνδυνο, γίνει τύραννος και ζει
εξουσιάζοντας την πόλη,
χάνοντας ό,τι θέλει, αξιοζήλευτος και μακαριζόμενος
από τους πολίτες και τους ξένους; Αυτά λες ότι είναι
αδύνατον να τα αναιρέσω;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Προσπαθείς να με εκφοβίσεις, γενναίε Πώλε, και όχι να ανασκευάσεις
όσα λέω* πριν από λίγο επικαλούνται μάρτυρες. Όμως, θύμισε μου
ένα μικρό πράγμα* είπες πως εκείνος άδικα επιβουλεύταν τον
τύραννο;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Περισσότερο ευτυχισμένος δεν θα είναι κανένας από
τους δύο, ούτε αυτός που επέβαλε την τυραννία, ούτε
αυτός που τιμωρήθηκε επειδή επιβουλεύτηκε τον
τύραννο· διότι μεταξύ δύο δυστυχισμένων δεν μπορεί να είναι
περισσότερο ευτυχισμένος ούτε ο ένας ούτε ο άλλος· όμως
περισσότερο δυστυχισμένος είναι αυτός που
διέφυγε τον κίνδυνο και έγινε τύραννος. Τι συμβαίνει,

Πώλε; Γελάς; Άλλο πάλι είδος ελέγχου είναι αυτό, να γελάς, όταν κάποιος πει κάτι, και να μην ασκείς έλεγχο σε όσα λέει;

ΠΩΛΟΣ

Δεν νομίζεις, Σωκράτη, ότι έχουν αναιρεθεί τα λεγόμενα σου, όταν λες τέτοια πράγματα, τα οποία δεν θα υποστήριζε κανένας άνθρωπος; Ρώτησε, λοιπόν, κάποιον από αυτούς εδώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πώλε, δεν είμαι πολιτικός και πέρυσι, όταν εξελέγην βουλευτής, ενώ η φυλή μου είχε την προεδρία στην εκκλησία του δήμου και έπρεπε εγώ να φέρνω θέματα σε ψηφοφορία, προκαλούσα το γέλιο, διότι δεν γνώριζα να τα θέτω σε ψηφοφορία. Μη, λοιπόν, τώρα με προκαλείς να κάνω ψηφοφορία στους παρόντες, αλλά, αν δεν έχεις καλύτερο έλεγχο των λεγομένων μου από τη γνώμη αυτών εδώ, δώσε μου τη σειρά μου, όπως έλεγα τώρα δα, και δοκίμασε να μάθεις πώς εγώ εννοώ τον έλεγχο. Γιατί εγώ, γι' αυτά τα οποία συζητώ, γνωρίζω να παρουσιάζω ένα μάρτυρα, αυτόν με τον οποίο συνομιλώ, τους πολλούς τους αφήνω να πάνε στο καλό, και ρωτώ τη γνώμη του ενός, ενώ

με τους πολλούς δεν συζητώ καθόλου. Σκέψου, λοιπόν, αν
θες να δεχτείς έλεγχο με τη σειρά σου, απαντώντας στις
ερωτήσεις. Διότι εγώ βέβαια νομίζω ότι και εγώ και εσύ
και οι άλλοι άνθρωποι θεωρούν χειρότερο το να αδικούν
από το να αδικούνται, και χειρότερο το να μην
τιμωρούνται από το να τιμωρούνται.

ΠΩΛΟΣ

Δεν το αποδέχομαι, βέβαια, αυτό ούτε εγώ ούτε κανείς
άλλος. Επειδή εσύ θα δεχόσουν περισσότερο να
αδικείσαι παρά να αδικείς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και εσύ και όλοι οι άλλοι.

ΠΩΛΟΣ

Καθόλου, αλλά ούτε εγώ ούτε εσύ ούτε κανείς άλλος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα αποκριθείς, λοιπόν;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα- και γιατί επιθυμώ να μάθω τι, τέλος πάντων,
θα πεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λέγε μου, λοιπόν, για να μάθεις, σαν να σε ρωτούσα από

την αρχή· ποιο από τα δύο σου φαίνεται, Πώλε, ότι είναι χειρότερο, το να αδικεί κανείς ή το να αδικείται;

ΠΩΛΟΣ

Το να αδικείται, κατ' εμένα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και τι λοιπόν; Ποιο από τα δύο είναι πιο άσχημο, το να αδικεί κανείς ή το να αδικείται; Απάντησε.

ΠΩΛΟΣ

Το να αδικεί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα είναι, λοιπόν, και χειρότερο, αφού είναι πιο άσχημο.

ΠΩΛΟΣ

Καθόλου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καταλαβαίνω· δεν θεωρείς το ίδιο, όπως φαίνεται, το ωραίο και το καλό, και το κακό και το άσχημο.

ΠΩΛΟΣ

Όχι βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι λες γι' αυτό; Όλα τα ωραία, όπως σώματα, χρώματα, σχήματα, φωνές, ασχολίες, τα ονομάζεις κάθε φορά ωραία δίχως να αποβλέπεις σε τίποτα; Πρώτον, τα ωραία

σώματα δεν λες πως είναι ωραία εξαιτίας της
χρησιμότητάς τους, για την οποία το καθένα είναι
χρήσιμο, αποβλέποντας σε αυτήν, ή εξαιτίας κάποιας
ευχαρίστησης, αν η θέα τους κάνει αυτούς που το
βλέπουν να χαίρονται; Μπορείς, εκτός από αυτά, να
αναφέρεις κάτι για την ομορφιά του σώματος;

ΠΩΛΟΣ

Δεν μπορώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και όλα τα άλλα, λοιπόν, με τον ίδιο τρόπο, και τα
σχήματα και τα χρώματα, τα ονομάζεις ωραία εξαιτίας
κάποιας ευχαρίστησης ή χρησιμότητας ή και για τα δύο;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και τις φωνές και όλα όσα αφορούν τη μουσική δεν τα
ονομάζεις ωραία για τον ίδιο λόγο;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και βέβαια, σχετικά με όσα αφορούν τους νόμους και τις
ασχολίες, τα ωραία δεν υπάρχουν πράγματι χωρίς αυτά,

δηλαδή ή είναι ωφέλιμα ή ευχάριστα ή και τα δύο.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και το ίδιο, λοιπόν, ισχύει και για το κάλλος των
μαθημάτων;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα* και σωστά τώρα ορίζεις το ωραίο με βάση την
ευχαρίστηση και το καλό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το άσχημο, λοιπόν, πρέπει να το ορίσουμε με βάση το
αντίθετο, δηλαδή τη λύπη και το κακό;

ΠΩΛΟΣ

Κατ' ανάγκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συνεπώς, όταν από δύο ωραία το ένα είναι ωραιότερο,
το ωραιότερο υπερέχει ή ως προς το ένα από αυτά ή και
ως προς τα δύο, δηλαδή ως προς την ευχαρίστηση ή την
ωφέλεια ή και τα δυο.

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και όταν από δύο άσχημα το ένα είναι ασχημότερο, θα είναι ασχημότερο γιατί υπερέχει η ως προς τη λύπη ή ως προς το κακό ή και ως προς τα δύο- ή δεν είναι ανάγκη;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έλα, λοιπόν, να ερευνήσουμε τι λεγόταν τώρα δα σχετικά με το να αδικεί κάποιος ή να αδικείται; Δεν έλεγες ότι το να αδικείται είναι πιο κακό, ενώ το να αδικεί πιο άσχημο;

ΠΩΛΟΣ

Το έλεγα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, είναι πιο άσχημο το να αδικεί κάποιος από το να αδικείται, ή είναι πιο λυπηρό, είναι ασχημότερο και επειδή υπερέχει ως προς τη λύπη ή ως προς τη βλάβη ή ως προς και τα δύο; Και αυτό δεν συμβαίνει κατ' ανάγκη;

ΠΩΛΟΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πρώτα, λοιπόν, ας εξετάσουμε, άραγε το να αδικεί

κάποιος υπερέχει ως προς τη λύπη από το να αδικείται,
και υποφέρουν περισσότερο αυτοί που αδικούν απ' ό,τι
αυτοί που αδικούνται;

ΠΩΛΟΙ

Καθόλου δεν συμβαίνει αυτό, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, δεν υπερέχει ως προς τη λύπη.

ΠΩΛΟΣ

Όχι βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, δεν υπερέχει ως προς τη λύπη, δεν μπορεί
επιπλέον να υπερέχει ως προς και τα δύο.

ΠΩΛΟΣ

Όχι, δεν υπερέχει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Απομένει, λοιπόν, να υπερέχει ως προς το άλλο.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ως προς τη βλάβη.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επειδή, όμως το να αδικεί κανείς υπερέχει ως προς τη βλάβη, θα είναι περισσότερο βλαβερό από το να αδικείται.

ΠΩΛΟΣ

Είναι φανερό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έγινε, λοιπόν, τίποτε άλλο αποδεκτό από τους πολλούς και από σένα προηγουμένως, ή ότι το να αδικεί κάποιος είναι περισσότερο άσχημο από το να αδικείται;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τώρα, όμως, φάνηκε και περισσότερο βλαβερό.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα μπορούσες, λοιπόν, εσύ να δεχτείς το περισσότερο κακό και άσχημο αντί του λιγότερου; Μη διστάζεις να απαντήσεις, Πώλε* γιατί δεν θα πάθεις κανένα κακό· αλλά απάντησε ευθαρσώς, όπως ο ασθενής σε γιατρό, και παραδέξου ή αρνήσου όσα σε ρωτώ.

ΠΩΛΟΣ

Αλλά δεν θα μπορούσα να το δεχτώ, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κάποιος άλλος άνθρωπος;

ΠΩΛΟΣ

Δεν νομίζω, σύμφωνα βέβαια με αυτόν το συλλογισμό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, εγώ έλεγα αλήθεια, ότι ούτε εγώ ούτε κανένας άλλος άνθρωπος θα δεχόταν περισσότερο να αδικεί παρά να αδικείται* διότι τυχάνει να είναι πιο βλαβερό.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Βλέπεις, λοιπόν, Πώλε, ότι ο ένας έλεγχος συγκρινόμενος με τον άλλον καθόλου δεν μοιάζει, αλλά με σένα συμφωνούν όλοι οι άλλοι, εκτός από μένα, σε μένα όμως αρκείς εσύ, αν και είσαι ένας μόνο μάρτυρας και συμφωνείς και με αυτά που λέω, και εγώ, καλώντας εσένα μόνο σε ψηφοφορία, αφήνω τους άλλους να πάνε στο καλό. Και ας ολοκληρώσουμε αυτό το ζήτημα έτσι. Ύστερα από αυτό ας εξετάσουμε το δεύτερο στο οποίο διαφωνήσαμε" άραγε είναι μεγαλύτερο κακό το να τιμωρείται αυτός που αδικεί, όπως εσύ νόμιζες, ή μήπως είναι μεγαλύτερο κακό

το να μην τιμωρείται, σύμφωνα με τη δική μου άποψη; Ας
εξετάσουμε και το εξής· το να δικάζεται και να τιμωρείται
δίκαια αυτός που αδικεί άραγε είναι το ίδιο;

ΠΩΛΟΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μπορείς, λοιπόν, να πεις ότι όλα τα δίκαια δεν είναι
ωφέλιμα, εφόσον είναι δίκαια; Αφού σκεφτείς καλά,
απάντησε μου.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι μου φαίνεται, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σκέψου και το εξής* άραγε, αν κάποιος κάνει κάτι, είναι
ανάγκη να παθαίνει κάτι από αυτόν που ενεργεί;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι μου φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, εκείνο το οποίο παθαίνει, παθαίνει ό,τι κάνει
εκείνο που ενεργεί, και τέτοιου είδους, όπως αυτό που
κάνει εκείνο που ενεργεί; Εννοώ το εξής* αν κάποιος
χτυπά, υπάρχει κατ' ανάγκη κάτι που χτυπιέται;

ΠΩΛΟΣ

Κατ' ανάγκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και αν αυτός που χτυπά, χτυπά δυνατά ή γρήγορα, με τον ίδιο τρόπο χτυπιέται αυτό το οποίο χτυπά;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συνεπώς, το πάθος αυτού που χτυπιέται είναι τέτοιο, όπως αυτού που επιφέρει το χτύπημα.

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα,

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και, αν, λοιπόν, κάποιος καίει κάτι, είναι ανάγκη κάτι να καίγεται;

ΠΩΛΟΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και αν καίει δυνατά ή οδυνηρά, κατά τον ίδιο τρόπο είναι ανάγκη να παραδίνεται στη φωτιά αυτό που καίγεται, όπως δηλαδή καίει αυτό που καίει;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κατά τον ίδιο συλλογισμό, λοιπόν, και αν κόβει κάποιος;

Διότι κάτι κόβεται.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και αν η τομή είναι μεγάλη ή βαθιά ή προκαλεί μεγάλο πόνο, με τον ίδιο τρόπο κόβεται αυτό που κόβεται, όπως κόβει αυτό που κόβει;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Με λίγα λόγια, λοιπόν, πρόσεξε αν συμφωνείς, όπως έλεγα πριν από λίγο, με όλα αυτά, ότι, δηλαδή, όπως ενεργεί αυτό που ενεργεί, κατά τον ίδιο τρόπο παθαίνει αυτό που παθαίνει.

ΠΩΛΟΣ

Συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αφού συμφωνήσαμε σε αυτά, με το να τιμωρείται κάποιος, ποιο από τα δύο συμβαίνει, παθαίνει ή ενεργεί;

ΠΩΛΟΣ

Είναι ανάγκη, Σωκράτη, να παθαίνει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Από αυτόν, λοιπόν, που ενεργεί;

ΠΩΛΟΣ

Πώς όχι; Παθαίνει από αυτόν ο οποίος τιμωρεί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτός, όμως, που τιμωρεί σωστά τιμωρεί δίκαια;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ενεργώντας δίκαια ή όχι;

ΠΩΛΟΣ

Δίκαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εκείνος, λοιπόν, που τιμωρείται δίνοντας λόγο για τις

πράξεις του, παθαίνει δίκαια;

ΠΩΛΟΣ

Προφανώς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έχουμε παραδεχτεί γενικώς ότι τα δίκαια είναι ωραία;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συνεπώς, από αυτούς, ο ένας ορθώς πράττει και ο άλλος,
που τιμωρείται, ορθώς παθαίνει.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, όμως, παθαίνει καλά, παθαίνει και ωφέλιμα; Διότι η
ευχάριστα ή ωφέλιμα παθαίνει.

ΠΩΛΟΣ

Κατ' ανάγκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, αυτός που τιμωρείται παθαίνει ωφέλιμα.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ωφελείται, λοιπόν;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, ωφελείται, όπως εγώ βέβαια φαντάζομαι;

Γίνεται καλύτερος στην ψυχή, αν τιμωρείται δίκαια;

ΠΩΛΟΣ

Είναι φυσικό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, απαλλάσσεται από την κακία της ψυχής αυτός που τιμωρείται;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, απαλλάσσεται από το μέγιστο κακό; Σκέψου ως εξής* σχετικά με την απόκτηση χρημάτων βλέπεις κάποια άλλη έλλειψη του ανθρώπου από τη φτώχεια;

ΠΩΛΟΣ

Όχι, μόνο τη φτώχεια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σχετικά με τη σωματική κατάσταση, τι πιστεύεις; Θα έλεγες ότι κακό είναι η ασθένεια, η ασχήμια και τα παρόμοια;

ΠΩΛΟΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θεωρείς ότι και στην ψυχή υπάρχει κάποια ατέλεια;

ΠΩΛΟΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν ονομάζεις, λοιπόν, αυτήν αδικία, αμάθεια, δειλία
και τα παρόμοια;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αφού υπάρχουν τα χρήματα, το σώμα και η ψυχή, τρία
πράγματα, δεν ορίζεις τριών ειδών ατέλειες, τη φτώχεια,
την ασθένεια και την αδικία;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποια, λοιπόν, από αυτές τις ατέλειες είναι η πιο άσχημη;
Δεν είναι η αδικία και γενικά η ατέλεια της ψυχής;

ΠΩΛΟΣ

Κατά πολύ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν είναι η πιο άσχημη, είναι και η πιο βλαβερή;

ΠΩΛΟΣ

Τι εννοείς, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εννοώ αυτό εδώ- πάντοτε το πιο άσχημο, επειδή
προκαλεί τη μεγαλύτερη λύπη ή βλάβη ή και τα δύο,
είναι πιο άσχημο, όπως προηγουμένως παραδεχτήκαμε.

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τώρα δα δεν συμφωνήσαμε ότι το πιο άσχημο είναι η
αδικία και γενικά η ατέλεια της ψυχής;

ΠΩΛΟΣ

Πράγματι συμφωνήσαμε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είναι, λοιπόν, η πιο άσχημη η ατέλεια της ψυχής και η
πιο λυπηρή, επειδή υπερέχει της λύπης ή της βλάβης ή
και των δύο;

ΠΩΛΟΣ

Αναγκαστικά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, προξενούν μεγαλύτερη λύπη, από τη φτώχεια
και την αρρώστια, η αδικία, η ακολασία, η δειλία και η
αμάθεια;

ΠΩΛΟΣ

Δεν μου φαίνεται, Σωκράτη, απ' όσα συζητάμε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, η ατέλεια της ψυχής, επειδή υπερέχει απέναντι στα άλλα ως προς κάποια υπερβολική και μεγάλη βλάβη και ξεχωριστή κακία, είναι το πιο άσχημο, επειδή δεν υπερέχει ως προς τον πόνο, όπως ισχυρίστηκες.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά βέβαια αυτό που υπερέχει ως προς τη μεγαλύτερη βλάβη είναι το μεγαλύτερο κακό από όσα υπάρχουν;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, η αδικία, η ακολασία και κάθε άλλη ατέλεια της ψυχής είναι το μεγαλύτερο κακό από όσα υπάρχουν;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποια, λοιπόν, τέχνη απαλλάσσει από τη φτώχεια; Δεν απαλλάσσει η χρηματιστική;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποια τέχνη μας απαλλάσσει από την αρρώστια; Δεν
απαλλάσσει η ιατρική;

ΠΩΛΟΣ

Κατ' ανάγκη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποια από την κακία και την αδικία; Αν δεν μπορείς να
απαντήσεις, σκέψου το εξής" που και σε ποιους
πηγαίνουμε αυτούς που υποφέρουν σωματικώς;

ΠΩΛΟΣ

Στους γιατρούς, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πού αυτούς που αδικούν και αυτούς που διαπράττουν
ακολασίες;

ΠΩΛΟΣ

Στους δικαστές εννοείς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Για να τιμωρηθούν;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, όσοι τιμωρούν σωστά δεν τιμωρούν

χρησιμοποιώντας τη δικαιοσύνη;

ΠΩΛΟΣ

Είναι φανερό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συνεπώς, η χρηματιστική μάς απαλλάσσει από τη φτώχεια, η ιατρική από τις αρρώστιες και η δικαιοσύνη από την ακολασία και την αδικία.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποιο, λοιπόν, [από όσα λες] είναι το καλύτερο;

ΠΩΛΟΣ

Από ποια;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Από τη χρηματιστική, την ιατρική και τη δικαιοσύνη.

ΠΩΛΟΣ

Υπερέχει κατά πολύ, Σωκράτη, η δικαιοσύνη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πάλι, λοιπόν, προκαλεί τη μεγαλύτερη ευχαρίστηση ή ωφέλεια ή και τα δύο, αν βέβαια η δικαιοσύνη είναι η καλύτερη όλων;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, το να υποβάλλεται κάποιος σε θεραπεία είναι
ευχάριστο, και αυτοί που υποβάλλονται σε θεραπεία
χαίρονται;

ΠΩΛΟΣ

Εγώ τουλάχιστον δεν το νομίζω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, όμως, είναι ωφέλιμο. Έτσι δεν είναι;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Διότι απαλλάσσει από μεγάλο κακό, ώστε είναι ωφέλιμο
να υπομείνει τους πόνους και να είναι υγιής.

ΠΩΛΟΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άραγε, ο άνθρωπος πώς θα μπορούσε να είναι ο πιο
ευτυχισμένος, όσον αφορά το σώμα, αν θεραπευτεί ή αν
δεν αρρωστήσει καθόλου;

ΠΩΛΟΣ

Είναι φανερό πως θα είναι πιο ευτυχισμένος, αν δεν αρρωστήσει.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Διότι, όπως φαίνεται, δεν είναι ευτυχία αυτό, δηλαδή η απαλλαγή από την αρρώστια, αλλά το να μην προσβληθεί κανείς από αυτήν με κανέναν τρόπο.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι συμβαίνει; Ποιος ανάμεσα σε δύο ανθρώπους που έχουν κάποιο κακό είτε στο σώμα είτε στην ψυχή είναι περισσότερο δυστυχισμένος, αυτός ο οποίος θεραπεύεται και απαλλάσσεται από το κακό ή αυτός ο οποίος δεν θεραπεύεται και το διατηρεί;

ΠΩΛΟΣ

Μου φαίνεται αυτός που δεν θεραπεύεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Η τιμωρία, λοιπόν, είναι απαλλαγή από το μεγαλύτερο κακό, δηλαδή την πανουργία;

ΠΩΛΟΣ

Ναι, είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Διότι η δικαιοσύνη, πατά τη γνώμη μου, χάνει πιο
σώφρονες και πιο δίκαιους τους ανθρώπους και
θεραπεύει την πανουργία.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, περισσότερο ευτυχισμένος είναι εκείνος ο οποίος
δεν έχει κακία στην ψυχή, αφού αυτό αποδείχτηκε το
μεγαλύτερο κακό.

ΠΩΛΟΣ

Είναι φανερό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λιγότερο ευτυχισμένος, βέβαια, είναι εκείνος ο οποίος
απαλλάσσεται από την κακία.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτός, λοιπόν, είναι εκείνος ο οποίος δέχεται νουθεσίες,
επιπλήξεις και τιμωρίες.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, ζει άθλια ο άδικος και αυτός που δεν
απαλλάσσεται από την αδικία.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτός, λοιπόν, είναι εκείνος ο οποίος, χάνοντας τις πιο
άδικες πράξεις και διαπράττοντας τη μεγαλύτερη αδικία,
καταφέρνει ώστε να μη νουθετείται ούτε να τιμωρείται
ούτε να λογοδοτεί για τις πράξεις του, όπως λες ότι
έκαναν ο Αρχέλαος και άλλοι τύραννοι και ρήτορες και
δυνάστες;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Διότι νομίζω, φίλε μου, ότι αυτοί κάνουν το ίδιο, όπως
ακριβώς κάποιος που προσβλήθηκε από τα χειρότερα
νοσήματα, κατάφερε να μην τιμωρηθεί για τα σωματικά
ελαττώματα από τους γιατρούς ούτε να γιατρευτεί,
καθώς φοβάται, σαν παιδί, τον καυτηριασμό και την
εγχείρηση, επειδή προξενούν πόνο. Ή δεν έχεις κι εσύ
την ίδια γνώμη;

ΠΩΛΟΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αγνοώντας όμως, όπως φαίνεται, τι είναι η υγεία και η ευρωστία του σώματος. Διότι, όπως τώρα συμφωνήσαμε, κάτι ανάλογο κάνουν και εκείνοι που αποφεύγουν να λογοδοτήσουν για τις πράξεις τους, Πώλε, δηλαδή να βλέπουν τον πόνο, να κλείνουν τα μάτια τους στο ωφέλιμο και να αγνοούν πόσο αθλιότερο είναι το να συμβιώνει κάποιος με μη υγιή ψυχή, σαθρή, άδικη και ανόσια, παρά με μη υγιές σώμα. Γι' αυτό κάνουν τα πάντα για να μην τιμωρηθούν και να απαλλαγούν από το μεγαλύτερο κακό αποκτώντας χρήματα και φίλους, και προετοιμάζονται για να είναι όσο το δυνατόν πιο πειστικοί. Αν είναι σωστά όσα αποδεχτήκαμε, Πώλε, καταλαβαίνεις άραγε τι προκύπτει από τη συζήτηση; Ή θες να τα εξετάσουμε;

ΠΩΛΟΣ

Αν δεν έχεις άλλη γνώμη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είναι, λοιπόν, το μεγαλύτερο κακό η αδικία και το να αδικεί κανείς;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αποδείχτηκε, λοιπόν, ότι απαλλαγή από αυτό το κακό είναι η τιμωρία.

ΠΩΛΟΣ

Είναι πολύ πιθανό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και το να μην τιμωρείται είναι διατήρηση του κακού.

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, δεύτερο στο μέγεθος μεταξύ των κακών είναι το να τιμωρείται αυτός που αδικεί* το να μην τιμωρείται αυτός που αδικεί είναι το μεγαλύτερο και το πρώτο μεταξύ των κακών.

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γι' αυτό, λοιπόν, φίλε μου, διαφωνήσαμε, εσύ θεωρώντας ευτυχισμένο τον Αρχέλαο, αυτόν που διέπραξε τις μεγαλύτερες αδικίες χωρίς να τιμωρείται, και εγώ πιστεύοντας το αντίθετο, ότι, είτε ο Αρχέλαος είτε οποιοσδήποτε άλλος άνθρωπος

δεν τιμωρείται, μολονότι αδικεί, αρμόζει σε αυτόν να είναι περισσότερο δυστυχισμένος από τους άλλους ανθρώπους, και ότι πάντοτε αυτός που αδικεί είναι πιο δυστυχισμένος από αυτόν που αδικείται, και ότι αυτός που δεν τιμωρείται είναι περισσότερο δυστυχής από αυτόν που τιμωρείται;

Αυτά δεν ήταν τα λόγια μου;

ΠΩΛΟΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αποδείχτηκε, λοιπόν, ότι μιλούσα σωστά;

ΠΩΛΟΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας είναι* αν, λοιπόν, αυτά είναι αληθινά, Πώλε, ποια είναι η μεγάλη χρησιμότητα της ρητορικής; Γιατί πρέπει, όπως προέκυψε από όσα συζητήσαμε, να προφυλάσσει ο καθένας τον εαυτό του για να μην αδικήσει, επειδή θα πάθει μεγάλο κακό. Έτσι δεν είναι;

ΠΩΛΟΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, αδικήσει ή ο ίδιος ή κάποιος άλλος από αυτούς

για τους οποίους ενδιαφέρεται, πρέπει να πάει ο ίδιος, με τη θέληση του, εκεί όπου γρηγορότερα θα τιμωρηθεί, δηλαδή στο δικαστή, όπως ακριβώς στο γιατρό, σπεύδοντας ώστε το νόσημα της αδικίας να μη γίνει χρόνιο και κάνει την ψυχή διεφθαρμένη και αθεράπευτη· τι άλλο θα μπορούσαμε να πούμε, Πώλε; Αν βέβαια ισχύουν όσα συμφωνήσαμε προηγουμένως, δεν είναι ανάγκη και αυτά να συμφωνούν με εκείνα με τον ίδιο τρόπο, και όχι διαφορετικά;

ΠΩΛΟΣ

Γιατί τι άλλο μπορούμε να πούμε, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Για να απολογείται, λοιπόν, κάποιος για την αδικία τη δική του ή των γονέων ή των φίλων ή των παιδιών ή της πατρίδας, όταν αυτή διαπραχθεί, η ρητορική, Πώλε, δεν είναι καθόλου χρήσιμη, εκτός αν κάποιος θεωρήσει το αντίθετο, ότι πρέπει να κατηγορεί προπάντων τον εαυτό του, έπειτα τους συγγενείς και τους υπόλοιπους, όποιος από τους φίλους του τυχαίνει να αδικήσει, και να μην κρύβει αλλά να φανερώνει το αδίκημα, για να τιμωρηθεί και να γιατρευτεί, και να αναγκάζει τον εαυτό του και τους άλλους να μη δειλιάζουν, αλλά να τους προσφέρει με κλειστά τα μάτια και με γενναιότητα, όπως προσφέρει τον εαυτό του στο γιατρό να του κάνει εγχείρηση και να τον καυτηριάσει, επιδιώκοντας το ωραίο και το καλό, δίχως να υπολογίζει τον πόνο* αν έχει διαπράξει αδικίες άξιες μαστιγώματος, να προσφέρεται να τον μαστιγώσουν, αν άξιες φυλάκισης, να φυλακίζεται, αν άξιες χρηματικής ποινής, να πληρώνει, αν άξιες

εξορίας, να εξορίζεται, αν άξιες θανατικής ποινής, να θανατώνεται, όντας ο ίδιος πρώτος κατήγορος και του εαυτού του και των υπόλοιπων συγγενών του και χρησιμοποιώντας τη ρητορική γι' αυτόν το λόγο, για να απαλλάσσονται, αφού αποκαλυφθούν τα αδικήματα, από το μεγαλύτερο κακό, την αδικία. Να τα αποδεχτούμε αυτά, Πώλε, ή όχι;

ΠΩΛΟΣ

Μου φαίνονται παράξενα αυτά, Σωκράτη, αλλά ίσως συμφωνούν με όσα είπες προηγουμένως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πρέπει, λοιπόν, ή εκείνα να παύσουν να υπάρχουν ή είναι ανάγκη αυτά να συμβαίνουν.

ΠΩΛΟΣ

Ναι, βέβαια, έτσι είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αντίθετα, πάλι, αν κάποιος αλλάξει γνώμη, αν δηλαδή πρέπει κάποιος να βλάψει είτε εχθρό είτε οποιονδήποτε άλλον, αν μόνο αυτός δεν αδικείται από τον εχθρό· διότι αυτό πρέπει να προσέχουμε· αν ο εχθρός αδικεί κάποιον άλλο, πρέπει με κάθε τρόπο να προετοιμαστεί, και με πράξεις και με λόγια, για να μην τιμωρηθεί ο εχθρός ούτε να παρουσιαστεί στο δικαστή· αν όμως παρουσιαστεί ο εχθρός στο δικαστήριο, πρέπει να σοφιστεί τρόπο για να διαφύγει και να μην τιμωρηθεί ο εχθρός, όμως, αν έχει αρπάξει πολλά χρήματα, να μην τα επιστρέψει, αλλά να τα κρατήσει και να τα ξοδέψει για τον εαυτό του και για τους δικούς του με τρόπο άδικο και ασεβή" αν έχει διαπράξει

αδικία άξια θανατικής ποινής, να βρει τρόπο να μη θανατωθεί, και μάλιστα ποτέ, αλλά να είναι αθάνατος, όντας πανούργος, και, επειδή αυτό δεν είναι δυνατόν, πρέπει, αφού είναι τέτοιος, να ευχόμαστε να ζήσει όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο. Σε αυτά, Πώλε, έχω την εντύπωση ότι είναι χρήσιμη η ρητορική, αφού για εκείνον που δεν πρόκειται να αδικήσει, δεν μου φαίνεται μεγάλη η χρησιμότητα της, αν βέβαια υπάρχει κάποια χρησιμότητα, όπως δεν φάνηκε να υπάρχει καθόλου σε όσα συζητήθηκαν προηγουμένως.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πες μου, Χαιρεφών, σοβαρολογεί με αυτά ο Σωκράτης ή αστειεύεται;

ΧΑΙΡΕΦΩΝ

Σε μένα, Καλλικλή, φαίνεται ότι σοβαρολογεί πάρα πολύ- είναι, όμως, καλύτερο να ρωτήσεις τον ίδιο.

ΚΑΛΛΙΪΚΛΗΣ

Μα τους θεούς, το θέλω πολύ. Πες μου, Σωκράτη, ποιο από τα δύο να υποθέσουμε τώρα, ότι σοβαρολογείς ή ότι αστειεύεσαι; Διότι, αν σοβαρολογείς και τυχαίνει να είναι αλήθεια αυτά που λες, συμβαίνει κάτι άλλο ή η ζωή εμάς των ανθρώπων έχει ανατραπεί και κάνουμε όλα τα αντίθετα, όπως φαίνεται, από όσα πρέπει;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καλλικλή, αν δεν υπήρχε στους ανθρώπους το ίδιο πάθος,

στους μεν άλλο, στους δε άλλο, αλλά ο καθένας από εμάς
είχε διαφορετικό πάθος απ' ό,τι οι άλλοι, δεν θα ήταν
εύκολο να αποκαλύψει στους άλλους το δικό του πάθος.
Μιλώ έχοντας υπόψη ότι και εγώ και εσύ τυχαίνει να
έχουμε πάθει το ίδιο, όντας δύο να αγαπάμε από δύο ο
καθένας, εγώ τον Αλκιβιάδη, το γιο του Κλεινία, και τη
φιλοσοφία, και εσύ το λαό της Αθήνας και το γιο του
Πυριλάμπη. Καταλαβαίνω, λοιπόν, ότι εσύ κάθε φορά, αν
και έχεις μεγάλη ικανότητα, δεν μπορείς να αντιλέγεις σε
ό,τι σου λένε τα αγαπημένα σου πρόσωπα και στον τρόπο
που τα λένε, αλλά μεταβάλλεσαι προς όλες τις
κατευθύνσεις· και στην εκκλησία του δήμου, αν, ενώ εσύ
λες κάτι, ο αθηναϊκός λαός δεν συμφωνεί ότι ισχύει, αφού
αλλάζεις γνώμη, λες όσα θέλει εκείνος, και, αναφορικά με
το νεαρό γιο του Πυριλάμπη, αυτό τον ωραίο, παθαίνεις
παρόμοια πράγματα¹ γιατί δεν είσαι ικανός να εναντιώνεσαι στις
αποφάσεις και στα λόγια των αγαπημένων σου προσώπων, ώστε, αν
κάποιος, κάθε φορά που λες όσα λες εξαιτίας αυτών, απορούσε
ισχυριζόμενος πόσο παράλογα πράγματα είναι, ίσως θα έλεγες σε
αυτόν, αν ήθελες να πεις την αλήθεια, ότι, αν δεν σταματήσει
κάποιος τα αγαπημένα σου πρόσωπα από το να μιλούν με αυτά τα
λόγια, ούτε εσύ θα σταματήσεις ποτέ να τα λες. Λάβε υπόψη σου,
λοιπόν, ότι πρέπει να ακούσεις παρόμοια πράγματα από μένα, και

μην απορείς που εγώ λέω αυτά, αλλά σταμάτα τη φιλοσοφία, την αγαπημένη μου, να λέει αυτά. Διότι, αγαπημένε μου φίλε μου, λέει πάντοτε όσα ακούς τώρα από μένα, και είναι λιγότερο άστατη από ό,τι τα άλλα αγαπημένα μου πρόσωπα* διότι αυτός ο γιος του Κλεινία λέει κάθε φορά άλλα, η φιλοσοφία όμως πάντοτε τα ίδια· λέει αυτά για τα οποία εσύ τώρα απορείς, και εσύ ο ίδιος ήσουν παρών στη συζήτηση. Ή, λοιπόν, ελέγχεις εκείνη, όπως έλεγα νωρίτερα, ότι δεν είναι το μεγαλύτερο κακό από όλα το να αδικεί κανείς και να μην τιμωρείται, όταν αδικεί ή, αν το αφήσεις ανεξέλεγκτο, μα τον κύνα, το θεό των Αιγυπτίων, δεν θα συμφωνήσει μαζί σου ο Καλλικλής, Καλλικλή, αλλά θα διαφωνήσει για όλη τη ζωή. Κι όμως εγώ, φίλε μου, θεωρώ ότι είναι καλύτερο και η λύρα να μην έχει αρμονία και να κάνει παραφωνίες, και ο χορός, του οποίου θα γινόμεν χορηγός, και πάρα πολλοί άνθρωποι να μη συμφωνούν μαζί μου, αλλά να διαφωνούν, παρά, αν και είμαι ένας, να μην είμαι σύμφωνος με τον εαυτό μου και να λέω αντίθετα από όσα υποστήριξα.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Σωκράτη, μου φαίνεται ότι κομπάζεις σαν άπειρος νέος, επειδή πράγματι δημηγορείς* και τώρα δημηγορείς επειδή ο Πώλος υπέστη το ίδιο πάθημα, για το οποίο κατηγορούσε τον Γοργία ότι έπαθε απέναντι σου. Διότι είπε, νομίζω, ότι ο Γοργίας, όταν ρωτήθηκε από σένα, αν προσέλθει σε εκείνον αυτός που θέλει να διδαχτεί τη ρητορική, δίχως να γνωρίζει τα δίκαια, αν θα τον διδάξει ο Γοργίας, ντράπηκε και είπε ότι θα τον διδάξει εξαιτίας της συνήθειας των ανθρώπων, επειδή θα αγανακτούσαν, αν κάποιος

αρνιόταν ότι, λόγω αυτής της ομολογίας, αναγκάστηκε να πει τα αντίθετα από όσα είχε πει, και ότι εσύ αυτό ακριβώς επιθυμείς. Και σε περιγέλασε, όπως μου φαίνεται, σωστά τότε· τώρα, όμως, πάλι αυτός έπαθε το ίδιο, και εγώ γι' αυτό δεν θαυμάζω τον Πώλο, επειδή συμφώνησε μαζί σου ότι το να αδικεί κανείς είναι χειρότερο από το να αδικείται· διότι, αφού από αυτή τη συμφωνία μπερδεύτηκε στη συζήτηση, αποστομώθηκε, καθώς ντράπηκε να πει όσα είχε στο μυαλό του. Πραγματικά, Σωκράτη, με τρόπο φορτικό και δημοκοπικό οδηγείς το συνομιλητή σου σε τέτοια πράγματα, ισχυριζόμενος ότι επιδιώκεις την αλήθεια, τα οποία δεν είναι καλά σύμφωνα με τη φύση, αλλά σύμφωνα με το νόμο. Στα περισσότερα, όμως, αυτά είναι αντίθετα μεταξύ τους, δηλαδή η φύση και ο νόμος" αν, λοιπόν, κάποιος ντρέπεται και δεν τολμά να πει όσα σκέφτεται, αναγκάζεται να λέει τα αντίθετα. Όμως, εσύ, επειδή το έχεις κατανοήσει, αυτό το σοφό, φέρεσαι άπρεπα στη συζήτηση, αν δηλαδή κάποιος μιλά σύμφωνα με το νόμο, με το να θέτεις ερωτήσεις σύμφωνα με τη φύση και, αν μιλά σύμφωνα με τη φύση, με το να θέτεις ερωτήσεις σύμφωνα με το νόμο. Όπως, λόγου χάριν, σε αυτά, δηλαδή το να αδικεί κάποιος και να αδικείται, ενώ ο Πώλος μιλούσε για το ασχημότερο με βάση το νόμο, εσύ επέκρινες το νόμο με βάση τη φύση. Διότι, συμφωνά με τη φύση, το ασχημότερο είναι και το πλέον βλαβερό, το να αδικείται κάποιος, και συμφωνά με το νόμο το να αδικεί. Διότι δεν αρμόζει σε άντρα το πάθημα αυτό, το να αδικείται, αλλά σε δούλο, για τον οποίο είναι προτιμότερο να πεθάνει παρά να ζει, και ο οποίος, όταν αδικείται και προπηλακίζεται, δεν μπορεί να βοηθήσει ο ίδιος τον εαυτό του ούτε κανέναν άλλο για τον οποίο τυχόν ενδιαφέρεται. Αλλά, νομίζω,

νομοθέτες είναι οι αδύναμοι άνθρωποι και το πλήθος. Για τους ίδιους και το συμφέρον τους, λοιπόν, θεσπίζουν νόμους και επαινούν και κατηγορούν εκφοβίζοντας τους πιο δυνατούς και αυτούς που μπορούν να έχουν περισσότερα, για να μην έχουν περισσότερα, λένε ότι είναι άσχημο και άδικο να πλεονεκτούν και ότι αυτό είναι η αδικία, το να επιδιώκουν να έχουν περισσότερα από τους άλλους- διότι, πιστεύω, είναι ευχαριστημένοι αυτοί αν έχουν ίσα, ενώ είναι περισσότερο ανήθικοι.

Γι' αυτά, λοιπόν, σύμφωνα με το νόμο, αυτό θεωρείται άδικο και άσχημο, το να επιδιώκει κανείς να έχει περισσότερα από τους πολλούς· η ίδια η φύση, όμως, νομίζω, το αποδεικνύει πάλι, ότι είναι δίκαιο ο καλύτερος να έχει περισσότερα από τον χειρότερο και ο δυνατότερος από τον ασθενέστερο. Αποκαλύπτει δε σε πολλά σημεία ότι το ίδιο συμβαίνει και στα άλλα ζώα και στους ανθρώπους σε όλες τις πόλεις και τα γένη, ότι έτσι έχει κριθεί το δίκαιο, να εξουσιάζει ο καλύτερος τον κατώτερο και να υπερέχει. Γιατί ποιου δικαίου κάνοντας χρήση ο Ξέρξης εκστράτευσε κατά της Ελλάδας ή ο πατέρας του κατά των Σκυθών; Και αναρίθμητα άλλα παρόμοια θα μπορούσε κάποιος να πει·

αλλά, νομίζω, αυτοί κάνουν αυτά σύμφωνα με το φυσικό δίκαιο και ναι, μα τον Δία, σύμφωνα με το νόμο της φύσης, ίσως όμως όχι με βάση αυτό τον οποίο εμείς οι άνθρωποι θεσπίζουμε· διαπλάθοντας τους καλύτερους και τους πιο δυνατούς από εμάς από νεαρή ηλικία, παίρνοντας τους όπως τα λιοντάρια, τους υποδουλώνουμε εξημερώνοντας τους με τραγούδια και εξαπατώντας τους, λέγοντας

ότι πρέπει να πρεσβεύουν την ισότητα και ότι αυτό είναι το ωραίο και το δίκαιο. Αν, όμως, πιστεύω, υπάρξει κάποιος άντρας με ισχυρή θέληση, αφού αποτινάξει όλα αυτά και τα συντρίψει και [αφού διαφύγει] καταπατήσει τα δικά μας θεσπίσματα και τις μαγγανείες και τις επωδές και όλους τους νόμους τους αντίθετους με τη φύση, εμφανίζεται, αφού εξεγερθεί, κύριος μας ο δούλος, και σε αυτή την περίπτωση έλαμψε το δίκαιο της φύσης. Μου φαίνεται, όμως, ότι και ο Πίνδαρος υποδεικνύει όσα εγώ αναφέρω, στο άσμα του, στο οποίο λέει ότι:

ο νόμος όλων βασιλιάς θνητών και αθανάτων

και αυτός ο φυσικός νόμος, όπως λέει,

οδηγεί, καθώς δίκαιο τον κρίνει, τον πιο ισχυρό με το

δυνατό του χέρι- το εικάζω

από τα έργα του Ηρακλή, επειδή πήρε δίχως να πληρώσει...

Κάπως έτσι λέει, γιατί δεν το ξέρω καλά το ποίημα· λέει ότι ο Ηρακλής πήρε τα βόδια του Γηρυόνη και χωρίς να πληρώσει και χωρίς αυτός να του τα δώσει, επειδή αυτό

είναι το φυσικό δίκαιο, και τα βόδια και όλα τα άλλα αποκτήματα των χειρότερων και των κατώτερων να ανήκουν στον καλύτερο και στον δυνατότερο. Η αλήθεια, λοιπόν, έτσι είναι και θα το μάθεις αν, αφήνοντας τη φιλοσοφία, περάσεις στα πιο σημαντικά. Γιατί η φιλοσοφία, Σωκράτη, είναι ωραία, αν κάποιος καταπιαστεί με αυτήν με μέτρο στην κατάλληλη ηλικία· αν, όμως, ασχοληθεί πέραν του

δέοντος, αποτελεί καταστροφή για τους ανθρώπους. Αν, δηλαδή, κάποιος είναι πάρα πολύ ευφυής και ασχολείται με τη φιλοσοφία περισσότερο από όσο πρέπει, αναγκαστικά αγνοεί όσα έχει χρέος να γνωρίζει ο άντρας που πρόκειται να γίνει καλός, ενάρετος και ένδοξος. Γιατί οι φιλόσοφοι αγνοούν τους νόμους της πόλης και τους λόγους τους οποίους πρέπει να χρησιμοποιούν στις συναλλαγές με τους ανθρώπους, στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή, και τις ανθρώπινες απολαύσεις και επιθυμίες, και γενικά αγνοούν όλα τα ήθη. Όταν, λοιπόν, προχωρούν σε κάποια ιδιωτική ή πολιτική ενέργεια, γίνονται καταγέλαστοι, όπως ακριβώς, νομίζω, οι πολιτικοί, όταν προχωρούν στις δικές σας ασχολίες και συζητήσεις, γίνονται καταγέλαστοι. Γιατί συμβαίνει αυτό που λέει ο Ευριπίδης· καθένας είναι εξαίρετος σε αυτό και σε αυτό σπεύδει

αφιερώνοντας το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας σε τούτο στο οποίο ο ίδιος τυχαίνει να είναι καλύτερος"

Αυτό, όμως, στο οποίο δεν είναι ικανός, το αποφεύγει και το κατηγορεί, ωστόσο επαινεί το άλλο, από εύνοια στον εαυτό του, θεωρώντας ότι με αυτό τον τρόπο επαινεί τον

εαυτό του. Αλλά, νομίζω, είναι πιο σωστό να μετέχει κανείς και στα δυο* στη φιλοσοφία όσο χρειάζεται να μετέχει για χάρη της παιδείας, και δεν είναι άσχημο κάποιος, όσο είναι νέος, να καταπιάνεται με τη φιλοσοφία* αν, όμως, κάποιος άνθρωπος, ενώ βρίσκεται σε μεγάλη ηλικία, ασχολείται ακόμη με τη φιλοσοφία, το πράγμα, Σωκράτη, γίνεται αστείο, και εγώ βέβαια αισθάνομαι προς αυτούς που φιλοσοφούν όπως ακριβώς απέναντι σε αυτούς που ψελλίζουν και παιδιαρίζουν. Διότι, όταν δω ένα παιδί, στο οποίο

ταιριάζει ακόμη να μιλά έτσι, να τραυλίζει και να παίζει, χαίρομαι και μου φαίνεται και ευχάριστο και γνώρισμα ελευθέρων ανθρώπων και ταιριαστό στην παιδική ηλικία, αλλά, όταν το ακούσω να μιλά με σαφήνεια, μου φαίνεται άσχημο, μου ενοχλεί τα αφτιά και μου δίνει την εντύπωση ότι είναι δουλοπρεπές· όταν, όμως, κάποιος ακούσει έναν άντρα να ψελλίζει ή τον δει να παίζει, το θέαμα φαίνεται γελοίο, ανανδρο και άξιο μαστιγώματος. Εγώ, πάντως, αισθάνομαι το ίδιο και προς αυτούς που φιλοσοφούν. Βλέποντας, δηλαδή, κάποιον νεαρό να φιλοσοφεί, τον θαυμάζω, και μου φαίνεται ότι του ταιριάζει, και θεωρώ ότι αυτός ο άνθρωπος είναι ελεύθερος, αλλά αυτόν που δεν φιλοσοφεί τον θεωρώ ανελεύθερο και ότι δεν θα είναι ποτέ ικανός για καμία ωραία και αξιόλογη πράξη· όταν, όμως, δω κάποιον μεγαλύτερης ηλικίας να ασχολείται με τη φιλοσοφία και να μην την εγκαταλείπει, μου φαίνεται ότι αυτός ο άντρας, Σωκράτη, πρέπει να μαστιγωθεί. Γιατί, αυτό το οποίο έλεγα τώρα δα, συμβαίνει σε αυτό τον άνθρωπο, ακόμα κι αν είναι πάρα πολύ ευφυής, να γίνεται ανανδρος αποφεύγοντας τα κεντρικά σημεία της πόλης και την

αγορά, όπου είπε ο ποιητής ότι γίνονται οι άντρες σημαντικοί, και απομονωμένος από τους συνανθρώπους του να περνά την υπόλοιπη ζωή του στη γωνία ψιθυρίζοντας ανάμεσα σε τρεις ή τέσσερις νεαρούς, χωρίς να πει ποτέ λόγο που ταιριάζει σε άνθρωπο ελεύθερο, σημαντικό και ωραίο. Εγώ, όμως, Σωκράτη, διάκειμαι αρκετά φιλικά απέναντι σου- κινδυνεύω, λοιπόν, να πάθω τώρα αυτό το οποίο έπαθε ο ήρωας του Ευρυτίδη, ο Ζήθος, προς τον Αμφίονα, τον οποίο ανέφερα προηγουμένως. Γιατί τέτοια μου έρχεται να σου πω, τα οποία είπε εκείνος στον αδερφό του, ότι

παραμελείς, Σωκράτη, αυτά που έπρεπε να φροντίζεις, και, παρόλο που έχεις τόσο ευγενική ψυχή, διαπρέπεις σε παιδαριώδη μόρφωση, και ούτε σε δίκη θα μπορούσες να εκφράσεις σωστή κρίση, ούτε θα μπορούσες να πεις το εύλογο και αυτό με το οποίο θα πείσεις τους άλλους, ούτε θα είχες τη δυνατότητα να κάνεις γενναία σκέψη για κάποιον άλλο. Κι όμως, φίλε Σωκράτη, -και μη μου στενοχωρηθείς καθόλου, γιατί θα μιλήσω από αγάπη για σένα- δεν σου φαίνεται ότι είναι άσχημο να είσαι σε μια τέτοια κατάσταση, στην οποία εγώ νομίζω ότι βρίσκεσαι και εσύ και οι άλλοι που καταπιάνονται πολύ με τη φιλοσοφία; Διότι τώρα, αν κάποιος, αφού συλλάβει εσένα ή κάποιον άλλον από αυτούς, σε οδηγήσει στη φυλακή, υποστηρίζοντας ότι αδικείς, μολονότι δεν αδικείς, καταλαβαίνεις ότι δεν θα ήξερες τι να κάνεις, αλλά θα ζαλιζόσουν και θα έχασκες δίχως να μπορείς να πεις κάτι, και πηγαίνοντας στο δικαστήριο, αν ο κατηγορος σου τύχαινε να είναι φαύλος και μοχθηρός, θα πέθαινες, αν ήθελε να σε καταδικάσει σε θάνατο. Κι όμως, πώς είναι σοφό αυτό το πράγμα, Σωκράτη, το οποίο, αφού παραλάβει έναν ευφυή άνθρωπο, τον κάνει χειρότερο, ώστε ούτε τον εαυτό του να μπορεί να βοηθήσει ούτε να σώσει από τους μεγαλύτερους κινδύνους τον ίδιο τον εαυτό του ούτε κανέναν άλλο, καθώς επιτρέπει να διαρπάζεται όλη η περιουσία του από τους εχθρούς και ανέχεται να ζει στην πόλη καταφρονημένος; Έναν τέτοιο άνθρωπο, αν και είναι άσχημο να ειπωθεί, επιτρέπεται να τον χτυπά κάποιος στο πρόσωπο και να μην τιμωρείται. Αλλά, φίλε μου, πείσου

σε μένα, σταμάτα να με ελέγχεις, ασχολήσου με την
ομορφιά των πραγμάτων, και φρόντισε πώς θα δείξεις ότι
σκέφτεσαι σωστά, αφού αφήσεις σε άλλους αυτά τα κομψά,
είτε πρέπει να πούμε ότι είναι ανοησίες είτε φλυαρίες,
εξαιτίας των οποίων θα καταλήξεις έρημος, ζηλεύοντας όχι
τους άντρες που ασχολούνται με αυτά τα μικρά, αλλά
αυτούς που έχουν περιουσία, δόξα και άλλα πολλά αγαθά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, Καλλικλή, τύχαινε να έχω χρυσή την ψυχή, δεν
νομίζεις ότι θα έβρισκα με ευχαρίστηση την καλύτερη
από αυτές τις πέτρες, με τις οποίες ελέγχουν τη
γνησιότητα του χρυσού, στην οποία θα οδηγούσα την
ψυχή μου, αν εκείνη μού ομολογούσε ότι έχει θεραπευτεί
η ψυχή, και θα ήξερα καλά ότι είμαι σε καλή κατάσταση
και δεν χρειάζομαι καμιά άλλη δοκιμή;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Για ποιο λόγο με ρωτάς αυτό, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα σου πω* εγώ τώρα νομίζω ότι, βρίσκοντας εσένα, έχω
βρει τέτοιο αναπάντεχο εύρημα.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Τι εννοείς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ξέρω καλά ότι, αν εσύ αποδεχτείς όσα η ψυχή μου πιστεύει, αυτά ήδη είναι αληθινά. Εννοώ, δηλαδή, ότι αυτός που πρόκειται να ελέγξει επαρκώς αν κάποια ψυχή ζει σωστά ή όχι, πρέπει να διαθέτει τρία χαρακτηριστικά, τα οποία εσύ διαθέτεις, δηλαδή γνώση, καλή διάθεση και παρρησία. Διότι εγώ συναντώ πολλούς οι οποίοι δεν είναι ικανοί να με δοκιμάσουν, επειδή δεν είναι σοφοί όπως εσύ· άλλοι είναι σοφοί, αλλά δεν θέλουν να μου λένε την αλήθεια, επειδή με αγαπούν όπως εσύ* όμως, αυτοί εδώ οι ξένοι, ο Γοργίας και ο Πώλος, είναι και οι δυο σοφοί και φίλοι μου, αλλά είναι λιγότερο ελευθερόστομοι και περισσότερο ντροπαλοί από όσο πρέπει* πώς όχι; Και έχουν φτάσει σε τέτοιο σημείο συστολής, ώστε ο καθένας τους, εξαιτίας της συστολής, να τολμά να αντιφάσκει με τον εαυτό του μπροστά σε πολλούς ανθρώπους και μάλιστα για πάρα πολύ σημαντικά ζητήματα. Εσύ, όμως, έχεις όλα αυτά, που δεν έχουν οι άλλοι γιατί έχεις εκπαιδευτεί ικανοποιητικά, όπως θα μπορούσαν να πουν πολλοί Αθηναίοι, και διάκεισαι ευνοϊκά απέναντι μου. Τι ένδειξη έχω; Θα σου πω. Εγώ, Καλλικλή, ξέρω ότι εσείς οι τέσσερις κατέχετε τη σοφία, εσύ, ο Τείσανδρος από τις Αφίδνες, ο Άνδρωνας ο γιος του Ανδροτίωνα και ο Ναυσικύδης από το Χολαργό· και κάποτε εγώ σας άκουσα να συζητάτε μέχρι ποιο βαθμό πρέπει να ασχολείται κάποιος με τη σοφία, και γνωρίζω ότι υπερίσχυσε μεταξύ σας η εξής γνώμη, να μην προθυμοποιείστε να ασκείτε τη φιλοσοφία λεπτομερώς, αλλά να παροτρύνετε ο ένας τον άλλον να προσέχει, για να μη γίνετε σοφοί πέραν του δέοντος και καταστραφείτε χωρίς

το καταλάβετε. Επειδή, λοιπόν, σε ακούω να με συμβουλεύεις τα ίδια, όπως τους

φίλους σου, είναι μεγάλη απόδειξη για μένα, ότι πράγματι διάκεισαι ευνοϊκά απέναντι μου. Και βέβαια ότι είσαι σε θέση να μιλάς με παρρησία και να μην ντρέπεσαι, το λες ο ίδιος και τα λόγια που ανέφερες λίγο νωρίτερα το επιβεβαιώνουν. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι αυτά τώρα έτσι έχουν αν κατά τη συζήτηση συμφωνήσεις με μένα σε κάτι, αυτό θα είναι επαρκώς ελεγμένο από μένα και από σένα και δεν θα χρειαστεί πλέον να τεθεί σε άλλη δοκιμασία. Διότι εσύ ποτέ δεν θα συμφωνούσες μαζί μου, ούτε από έλλειψη γνώσεων ούτε από συστολή, ούτε πάλι θα συμφωνούσες εξαπατώντας με· διότι είσαι φίλος μου, όπως και ο ίδιος λες. Πράγματι, λοιπόν, η δική μου και η δική σου ομολογία θα οδηγήσει πλέον στην αλήθεια. Η καλύτερη σκέψη από όλες, Καλλικλή, αφορά αυτά τα ζητήματα για τα οποία με επιτίμησες, ποιος πρέπει να είναι ο άνθρωπος και με τι να ασχολείται και μέχρι ποιο βαθμό, και όταν είναι μεγαλύτερος και όταν είναι νεότερος. Γιατί, αν εγώ δεν χάνω κάτι σωστά στη ζωή μου, να ξέρεις καλά αυτό, ότι δηλαδή κάνω σφάλματα όχι με τη θέληση μου αλλά λόγω της αμάθειας μου" εσύ, λοιπόν, όπως ακριβώς άρχισες να με νουθετείς, μη σταματήσεις, αλλά δείξε μου επαρκώς τι είναι αυτό με το οποίο πρέπει να ασχολούμαι και με ποιον τρόπο θα μπορούσα να το αποκτήσω, και, αν με βρεις τώρα να συμφωνώ μαζί σου, αργότερα όμως να μην κάνω αυτά τα οποία παραδέχτηκα, να θεωρείς ότι είμαι πολύ βλάκας και ποτέ πια στο εξής να μη με νουθετήσεις, επειδή δεν είμαι άξιος για τίποτα. Εξαρχής, λοιπόν, επανάλαβε μου πώς ορίζετε εσύ και ο Πίνδαρος ότι είναι το φυσικό δίκαιο; Να παίρνει με τη βία ο ισχυρότερος τα

πράγματα των ασθενέστερων και να εξουσιάζει ο καλύτερος τους χειρότερους και να έχει περισσότερα ο πιο ηθικός από τον φαύλο; Μήπως λες ότι το δίκαιο είναι κάτι άλλο ή σωστά θυμάμαι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά αυτά έλεγα και τότε και τώρα τα (δια λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θεωρείς ότι είναι το ίδιο πράγμα όταν αποκαλείς έναν άνθρωπο καλύτερο και ισχυρότερο; Γιατί ούτε τότε μπορούσα να κατανοήσω τι, τέλος πάντων, έλεγες.

Αποκαλείς τους ισχυρότερους καλύτερους και πρέπει οι ασθενέστεροι να υπακούν τον ισχυρότερο, όπως μου φαίνεσαι ότι έλεγες και τότε, ότι οι μεγάλες πόλεις εκστρατεύουν εναντίον των μικρών σύμφωνα με το δίκαιο της φύσης, επειδή είναι δυνατότερες και ισχυρότερες, αφού το δυνατότερο, το ισχυρότερο και το καλύτερο είναι το ίδιο, ή είναι δυνατόν κάποιος να είναι καλύτερος, αλλά κατώτερος και ασθενέστερος, και κάποιος να είναι δυνατότερος, αλλά πιο μοχθηρός- ή ο ίδιος όρος ορίζει τον καλύτερο και τον δυνατότερο; Αυτό να μου διασαφηνίσεις, είναι το ίδιο ή διαφορετικό το δυνατότερο, το καλύτερο και το ισχυρότερο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά εγώ σου λέω ότι είναι το ίδιο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Οι πολλοί, λοιπόν, είναι ισχυρότεροι από έναν, σύμφωνα με το φυσικό δίκαιο; Αυτοί που θεσπίζουν νόμους για τον ένα, όπως ακριβώς έλεγες πριν από λίγο.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Οι νόμοι, επομένως, των πολλών είναι νόμοι των ισχυρότερων.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είναι, λοιπόν, νόμοι των καλύτερων γιατί οι ισχυρότεροι είναι καλύτεροι, κατά τα λεγόμενα σου.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και οι νόμοι, λοιπόν, αυτών είναι καλοί, επειδή βέβαια είναι νόμοι των ισχυρότερων;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, λοιπόν, οι πολλοί έτσι νομίζουν, όπως εσύ πάλι έλεγες πριν από λίγο, ότι δηλαδή είναι δίκαιο να είναι κάποιος ίσος με τους άλλους και είναι πιο άσχημο να αδικεί από το να αδικείται; Ισχύουν αυτά ή όχι; Και πρόσεχε μην αποδειχθείς άτι δεν συμφωνείς από ντροπή· πιστεύουν οι πολλοί, ή όχι, πως είναι δίκαιο το να είναι οι άνθρωποι ίσοι μεταξύ τους και να μην έχει ο ένας περισσότερα δικαιώματα από τον άλλο, και πως είναι πιο άσχημο να αδικεί κανείς από το να αδικείται; Μην αρνηθείς από φθόνο να μου απαντήσεις σε αυτό, Καλλικλή, ώστε, αν συμφωνήσεις μαζί μου, να επιβεβαιωθώ πια από σένα, επειδή θα έχει συμφωνήσει με μένα άντρας ικανός να διακρίνει.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά οι πολλοί τουλάχιστον έτσι νομίζουν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, σύμφωνα με το νόμο, δεν είναι πιο άσχημο το να αδικεί κάποιος από το να αδικείται, ούτε είναι δίκαιο το να είναι ίσος με τους άλλους, αλλά σύμφωνα με το φυσικό δίκαιο* ώστε να αντιμετωπίζεις το ενδεχόμενο να αποδειχθεί ότι δεν είπες αλήθεια σε όσα αναφέρθηκαν πρωτύτερα και ότι δεν

με κατηγορήσες σωστά υποστηρίζοντας ότι ο νόμος και η φύση είναι αντίθετα, τα οποία, επειδή καταλαβαίνω, τα αξιοποιώ στη συζήτηση, αν κάποιος, δηλαδή, μίλα συμφωνά με το φυσικό δίκαιο, κατευθύνω τη συζήτηση σύμφωνα με το νόμο, αν μιλά σύμφωνα με το νόμο, την κατευθύνω βάσει του φυσικού δικαίου.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αυτός εδώ ο άντρας δεν θα σταματήσει να φλυαρεί. Πες μου, Σωκράτη, δεν ντρέπεσαι, ενώ είσαι σε αυτή την ηλικία, να κυνηγάς λέξεις και, αν κάποιος κάνει λεκτικό λάθος, να το θεωρείς κατόρθωμα σου; Γιατί πιστεύεις ότι εννοώ κάτι διαφορετικό, όταν χρησιμοποιώ τις λέξεις «ισχυρότερος» ή «καλύτερος»; Δεν σου είπα και προηγουμένως ότι υποστηρίζω πως το ισχυρότερο και το καλύτερο είναι το ίδιο; Ή πιστεύεις ότι λέω πως, αν συγκεντρωθεί συρφετός δούλων και κάθε είδους ανθρώπων καθόλου άξιων, εκτός ίσως από το να καταφέρουν κάτι με το σώμα, και αν αυτοί νομοθετήσουν κάτι, αυτά είναι νόμιμα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας είναι, σοφότατε Καλλικλή* αυτά εννοείς;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά κι εγώ ο ίδιος, καλότυχε, υποθέτω ότι κάτι τέτοιο εννοείς λέγοντας «ισχυρότερο», και σε ρωτώ ξανά επειδή επιθυμώ να μάθω τι λες. Διότι εσύ, βέβαια, δεν θεωρείς τους δύο καλύτερους από τον ένα, ούτε τους δούλους καλύτερους σου, επειδή είναι ισχυρότεροι από σένα. Αλλά, πες πάλι από την αρχή, ποιους, τέλος πάντων, θεωρείς τους καλύτερους, αφού δεν εννοείς τους ισχυρότερους; Και, φίλε μου, δίδασκε με με περισσότερη πραότητα, για να μην εγκαταλείψω τη διδασκαλία σου.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Με ειρωνεύεσαι, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μα τον Ζήθο, Καλλικλή, τον οποίο αναφέροντας πολλές φορές τώρα δα με ειρωνεύτηκες- αλλά εμπρός πες, ποιοι θεωρείς ότι είναι καλύτεροι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Οι ισχυρότεροι βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Βλέπεις, επομένως, ότι εσύ ο ίδιος λες λέξεις και δεν εννοείς τίποτα; Πες μου, λέγοντας καλύτερους και ισχυρότερους εννοείς τους φρονιμότερους ή κάποιους

άλλους;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά, ναι, μα τον Δία, αυτούς εννοώ, και πολύ μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, πολλές φορές ένας με φρόνηση είναι καλύτερος από μύριους δίχως φρόνηση, κατά τα λεγόμενα σου, και πρέπει αυτός να εξουσιάζει, οι δε να εξουσιάζονται, και αυτός που κυβερνά να έχει περισσότερα από αυτούς που κυβερνώνται" γιατί μου φαίνεται ότι αυτό θες να πεις -και δεν κυνηγώ τις λέξεις—, αν ο ένας είναι ισχυρότερος από τους μύριους.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά αυτά είναι όσα λέω. Γιατί αυτό νομίζω ότι είναι το δίκαιο συμφωνά με το φυσικό δίκαιο, αυτός που είναι καλύτερος και φρονιμότερος να εξουσιάζει και να υπερέχει των φαύλων.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σταμάτα εδώ. Τι, τέλος πάντων, εννοείς πάλι τώρα; Αν είμαστε στο ίδιο σημείο πολλοί άνθρωποι συγκεντρωμένοι, όπως τώρα, και υπάρχουν από κοινού πολλά τρόφιμα και ποτά από εμάς, και είμαστε κάθε είδους άνθρωποι, άλλοι ισχυροί, άλλοι αδύναμοι, αλλά ένας από εμάς γνωρίζει καλύτερα όσα αφορούν τα φαγητά και τα ποτά, επειδή

είναι γιατρός, είναι όμως αυτός, όπως είναι φυσικό, από άλλους ισχυρότερος και από άλλους ασθενέστερος, θα συμβεί κάτι άλλο ή αυτός, καθώς είναι φρονιμότερος από εμάς, θα είναι καλύτερος και δυνατότερος ως προς αυτά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλήθεια, λοιπόν, πρέπει να έχει αυτός περισσότερα τρόφιμα από εμάς, επειδή είναι καλύτερος, ή, επειδή άρχει, πρέπει εκείνος να τα μοιράζει όλα, όμως για κατανάλωση και χρήση για τον εαυτό του να μην έχει περισσότερα, αν δεν πρόκειται να τιμωρηθεί, αλλά να έχει περισσότερα από τους μεν και λιγότερα από τους δε* αν τύχει να είναι ο πιο αδύναμος από όλους, πρέπει ο καλύτερος να πάρει λιγότερα από όλους, Καλλικλή; Έτσι δεν είναι, φίλε μου;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μιλάς για τρόφιμα, ποτά και γιατρούς, και λες φλυαρίες· εγώ όμως δεν εννοώ αυτά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν εννοείς ότι ο καλύτερος είναι ο φρονιμότερος;

Παραδέξου το ή όχι.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν πρέπει, λοιπόν, ο καλύτερος να έχει περισσότερα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Όχι όμως τρόφιμα ούτε ποτά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κατάλαβα, αλλά ίσως εννοείς ενδύματα, και πρέπει ο πιο ικανός στην υφαντική να έχει το μεγαλύτερο ένδυμα και να περιφέρεται ντυμένος με περισσότερα και ωραιότερα ενδύματα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ποια ενδύματα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά είναι φανερό ότι πρέπει να πλεονεκτεί στα υποδήματα ο πιο φρόνιμος και ο καλύτερος σε αυτά· ο υποδηματοποιός ίσως πρέπει να περπατά φορώντας τα μεγαλύτερα και τα περισσότερα υποδήματα.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ποια υποδήματα; Φλυαρείς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, αν δεν εννοείς αυτά, ίσως εννοείς τα ακόλουθα· για παράδειγμα, ένας γεωργός φρόνιμος, καλός και

ικανός σε ό,τι αφορά τη γεωργία, αυτός ίσως πρέπει να παίρνει περισσότερους σπόρους και να χρησιμοποιεί στη γη του όσο το δυνατόν πιο πολλούς.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς λες πάντα τα ίδια, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όχι μόνο, Καλλικλή, αλλά και για τα ίδια.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μα τους θεούς, δεν σταματάς να μιλάς ποτέ για υποδηματοποιούς και βαφείς και μάγειρες και γιατρούς, σαν να γίνεται η συζήτηση μας γι* αυτούς. ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα πεις, λοιπόν, σε ποια πράγματα ο ισχυρότερος και φρονιμότερος, έχοντας περισσότερα, δίκαια πλεονεκτεί; Ή ούτε θα ανεχτείς να ρωτώ, ούτε ο ίδιος θα πεις; ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά εγώ βέβαια το λέω από πριν. Πρώτον λέγοντας αυτούς που είναι καλύτεροι, δεν εννοώ τους υποδηματοποιούς, ούτε τους μάγειρες, αλλά εκείνους που είναι εχέφρονες ως προς τις υποθέσεις της πόλης, γνωρίζοντας με ποιον τρόπο θα μπορούσε να διοικείται σωστά, και όχι μόνο εχέφρονες αλλά και ανδρείοι, όντας ικανοί να πραγματοποιούν όσα σκέπτονται, και να μη σταματούν εξαιτίας της μαλθακότητάς τους. ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Βλέπεις, καλέ μου Καλλικλή, ότι ούτε εσύ με κατηγορείς γι' αυτά ούτε εγώ εσένα; Γιατί εσύ ισχυρίζεσαι ότι εγώ λέω πάντα τα ίδια, και με κατηγορείς- αντίθετα εγώ για σένα λέω ότι ποτέ δεν λες τα ίδια

πράγματα για τα ίδια ζητήματα, αλλά όρισε ότι οι καλύτεροι και οι δυνατότεροι είναι ισχυρότεροι, έπειτα ότι είναι οι φρονιμότεροι, τώρα πάλι έρχεσαι δίνοντας άλλον ορισμό* οι ανδρειότεροι χαρακτηρίζονται από σένα

δυνατότεροι και καλύτεροι. Αλλά, φίλε μου, λέγε και τελείωνε, ποιους εννοείς δυνατότερους και καλυτέρους και σε τι.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Εγώ, βέβαια, έχω πει ότι είναι οι ικανοί στις υποθέσεις της πόλης και οι ανδρείοι. Γιατί αυτοί αρμόζει να διοικούν τις πόλεις, και αυτό είναι το δίκαιο, αυτοί να έχουν περισσότερα από τους άλλους, δηλαδή οι άρχοντες από τους αρχόμενους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι δηλαδή, για τους εαυτούς τους, φίλε μου; Τι εννοείς; Άρχοντες ή αρχόμενοι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς το εννοείς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εννοώ τον καθένα κύριο του εαυτού του* ή δεν χρειάζεται καθόλου αυτό, δηλαδή να εξουσιάζει κάποιος τον εαυτό του, αλλά τους άλλους;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Τι εννοείς, όταν λες να εξουσιάζει τον εαυτό του;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τίποτα δύσκολο, αλλά, όπως οι πολλοί, να είναι σώφρων
και εγκρατής, με το να επιβάλλεται στις ηδονές και στις
επιθυμίες του.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πόσο καλός είσαι· τους ηλίθιους εννοείς σώφρονες;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πώς όχι; Δεν υπάρχει κανείς που να μην καταλαβαίνει
ότι αυτό εννοώ.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι ακριβώς, Σωκράτη. Γιατί πώς θα μπορούσε να είναι
ευτυχισμένος ο άνθρωπος που είναι δούλος στον οποιονδήποτε;
Αλλά αυτό είναι το καλό και το δίκαιο σύμφωνα με τη φύση, το οποίο
εγώ τώρα σου λέω με παρρησία, ότι αυτός δηλαδή που θα ζήσει καλά
τη ζωή του πρέπει να αφήνει τις επιθυμίες του να γίνονται όσο το
δυνατόν μεγαλύτερες και να μην τις περιορίζει, και να είναι ικανός να
τις υπηρετεί επειδή είναι πάρα πολύ μεγάλες με την ανδρεία και τη
φρόνηση του, και να ικανοποιεί εκείνα που κάθε φορά επιθυμεί. Αλλά
αυτό, νομίζω, δεν είναι δυνατόν στους πολλούς· γι' αυτό κατηγορούν
τέτοιου είδους ανθρώπους, από ντροπή, αποκρύπτοντας τη δική τους
αδυναμία, και λένε ότι η ακολασία είναι άσχημο πράγμα, όπως
βέβαια έλεγα προηγουμένως, υποδουλώνοντας τους ανθρώπους που

είναι ανώτεροι σε φυσικά προσόντα, και, επειδή δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις ηδονές τους, επαινούν τη σωφροσύνη και τη δικαιοσύνη εξαιτίας της ανανδρίας τους. Βέβαια, σε όσους συνέβη να είναι γιοι βασιλέων ή ικανοί από τη φύση τους να αποκτήσουν κάποια εξουσία ή τυραννίδα ή υπεροχή, τι θα ήταν, αλήθεια, πιο άσχημο και πιο βλαβερό από τη σωφροσύνη γι' αυτούς τους ανθρώπους, οι οποίοι, αν και θα ήταν δυνατόν να απολαμβάνουν τα αγαθά χωρίς κανείς να τους εμποδίζει, οι ίδιοι θα έθεταν κύριο του εαυτού τους το νόμο, τη άποψη και την επίκριση των πολλών ανθρώπων; Ή πώς δεν θα γίνονταν δυστυχισμένοι από το καλό της δικαιοσύνης και της σωφροσύνης, αν δεν έδιναν περισσότερα στους φίλους απ' ό,τι στους εχθρούς, και αυτά ενώ διοικούν την πόλη τους; Αλλά, Σωκράτη, η αλήθεια, την

οποία ισχυρίζεσαι ότι επιδιώκεις, έτσι έχει· η τρυφή, η ακολασία και η ελευθερία, αν έχει κάποιος την ικανότητα, αυτά είναι αρετή και ευδαιμονία· ενώ τα υπόλοιπα, τα στολίδια, οι αντίθετες με τη φύση συμφωνίες των ανθρώπων, είναι φλυαρίες και δεν έχουν καμία αξία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Με γενναιότητα και παρρησία, Καλλικλή, αναπτύσσεις το σκεπτικό σου¹ γιατί τώρα λες με σαφήνεια αυτά τα οποία οι άλλοι σκέφτονται, αλλά δεν θέλουν να τα λένε. Σε παρακαλώ, λοιπόν, να μη χαλαρώσεις με κανέναν τρόπο, για να γίνει πράγματι φανερό πώς πρέπει κάποιος να ζει.

Πες μου, λοιπόν ισχυρίζεσαι ότι δεν πρέπει να χαλιναγωγεί κανείς τις επιθυμίες του, αν πρόκειται να είναι όπως πρέπει, και, αφήνοντας τες να γίνονται όσο το δυνατόν μεγαλύτερες, να εξασφαλίζει την ικανοποίηση τους από οπουδήποτε, και υποστηρίζεις ότι αυτό είναι η αρετή;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αυτά είπα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν είναι, επομένως, σωστό να λέγεται πως ευτυχισμένοι είναι αυτοί που δεν έχουν καμία ανάγκη.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι, όμως, ακόμα και οι πέτρες και οι νεκροί είναι ευτυχισμένοι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, όπως βέβαια εσύ λες, η ζωή είναι δύσκολη. Διότι δεν θα απορούσα αν ο Ευριπίδης λέει την αλήθεια αναφέροντας:

ποιος ξέρει αν η ζωή είναι θάνατος και ο θάνατος ζωή;

Και εμείς ίσως να έχουμε όντως πεθάνει· αυτό βέβαια το άκουσα από κάποιον σοφό, ότι δηλαδή τώρα εμείς είμαστε πεθαμένοι και ότι το σώμα είναι ο τάφος μας, ενώ αυτό το μέρος της ψυχής, στο οποίο κατοικούν οι επιθυμίες, τυχάνει να είναι τέτοιο ώστε να

μεταπείθεται και να κινείται προς κάθε κατεύθυνση. Και αυτό, λοιπόν, διηγούμενος κάποιος ξακουστός άντρας, ίσως κάποιος Σικελός ή Ιταλός, δείχνοντας την ομοιότητα των λέξεων, το ονόμασε «πίθο», εξαιτίας του πιθανού και του πειστικού, και ατούς ανόητους έδωσε την ονομασία «αμύητοι», και αυτό το μέρος της ψυχής των ανόητων, στο οποίο εδρεύουν οι επιθυμίες, δηλαδή το ακόλαστο και όχι στεγανό, είπε πως είναι τρύπιο πιθάρι, κάνοντας την παρομοίωση λόγω της απληστίας. Αυτός αποκαλύπτει σε σένα, Καλλικλή, τα αντίθετα, υποστηρίζοντας ότι από όσους βρίσκονται στον Άδη - μιλώντας βέβαια για τα αόρατα- αυτοί οι αμύητοι θα είναι οι πιο δυστυχισμένοι και θα μεταφέρουν σε τρύπιο πιθάρι νερό με τρύπιο κόσκινο. Κόσκινο, λοιπόν, λέει, όπως μου είπε ο συνομιλητής μου, ότι είναι η ψυχή-παρομοίασε την ψυχή των ανόητων με κόσκινο, επειδή έχει τρύπες, αφού δεν μπορεί να συγκρατήσει τίποτα εξαιτίας της απιστίας και της λήθης. Αυτά επιεικώς είναι κάπως παράλογα, αλλά αποκαλύπτουν αυτό το οποίο εγώ θέλω να σου υποδείξω, αν κάπως μπορέσω να σε πείσω να αλλάξεις άποψη και, αντί της άπληστης και ακόλαστης ζωής, να προτιμήσεις την κόσμια ζωή, που ικανοποιείται και αρκείται στα παρόντα κάθε φορά. Αλλά ποιο από τα

δύο συμβαίνει, σε πείθω σε κάτι και, αλλάζοντας γνώμη, θεωρείς τους κόσμιους περισσότερο ευτυχισμένους από τους ακόλαστους, ή, ακόμη και αν διηγούμαι πολλά άλλα τέτοια, καθόλου δεν μεταπείθεσαι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αυτό που είπες είναι το πιο αληθινό, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός, λοιπόν, σου παρουσιάζω μια άλλη εικόνα από την ίδια φιλοσοφική σχολή με την τωρινή. Σκέψου αν εννοείς το εξής για τη ζωή του καθενός από τους δυο, του σώφρονος και του ακόλαστου, για παράδειγμα αν οι δύο άνθρωποι έχουν ο καθένας πολλά πιθάρια, και του ενός είναι γερά και γεμάτα, άλλο με κρασί, άλλο με μέλι, άλλο με γάλα και άλλα με διάφορα, και των δυο τα υγρά είναι σπάνια και δύσκολα στο να παρασκευαστούν, και η απόκτηση τους γίνεται με πολλούς κόπους και δυσκολίες* ο ένας, λοιπόν, αφού γέμισε τα πιθάρια του, ούτε προσθέτει κάτι ούτε τα φροντίζει, αλλά είναι ήσυχος γι' αυτά στον άλλο, όμως, τα υγρά, όπως και στον πρώτο, είναι δυνατόν να αποκτηθούν, αλλά με δυσκολία, ενώ τα πιθάρια του είναι τρύπια και σαθρά, και αναγκάζεται νύχτα-μέρα να τα γεμίζει, διαφορετικά υφίσταται τις μεγαλύτερες λύπες· άρα, αφού η ζωή του καθενός είναι τέτοια, λες ότι είναι περισσότερο ευτυχισμένη η ζωή του ακόλαστου ή αυτή του κόσμιου; Με τα επιχειρήματά μου αυτά σε πείθω να συμφωνήσεις ότι η κόσμια ζωή είναι καλύτερη από την ακόλαστη ή δεν σε πείθω; ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν με πείθεις, Σωκράτη. Γιατί εκείνος που γέμισε τα πιθάρια του δεν έχει πια καμία ευχαρίστηση, αλλά είναι

αυτό που έλεγα μόλις τώρα, ότι δηλαδή ζει σαν πέτρα, από τη στιγμή που τα γέμισε, δίχως πια να χαίρεται ούτε να λυπάται. Αλλά σε αυτό βρίσκεται η ευχαρίστηση στη ζωή, να ρέει όσο το δυνατόν περισσότερο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είναι ανάγκη, όμως, αν χύνεται πολύ*, να είναι πολύ και αυτό που χάνεται, και να είναι μεγάλες οι τρύπες στις εκροές;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μιλάς πάλι για τη ζωή του χαραδριού, αλλά όχι κάποιου νεκρού ούτε κάποιας πέτρας. Πες μου, λοιπόν εννοείς το εξής- για παράδειγμα να πεινά κάποιος και, εφόσον πεινά, να τρώει;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και να διψά και, εφόσον διψά, να πίνει;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Λέω ότι, αν κάποιος έχει όλες τις άλλες επιθυμίες και μπορεί να τις ικανοποιεί, ζει ευτυχισμένος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ωραία, φίλε μου· συνέχισε όπως άρχισες, και πρόσεξε να μην ντραπείς. Πρέπει, όπως φαίνεται, ούτε εγώ να ντραπώ. Και πρώτα πες μου, αν αυτός που έχει ψώρα και έχει μεγάλη επιθυμία να ξύνεται, επειδή περνά τη ζωή

του με το να ξύνεται, είναι δυνατόν να ζει ευτυχισμένος;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πόσο παράλογος είσαι, Σωκράτη, και ικανός δημοκόπος

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έτσι, Καλλικλή, τον Πώλο και τον Γοργία τους έκανα να εκπλαγούν και να ντραπούν, εσύ όμως δεν θα εκπλαγείς ούτε θα ντραπείς· γιατί είσαι γενναίος. Αλλά μόνο απάντησε.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Λέω, λοιπόν, ότι και αυτός που ξύνεται μπορεί να ζήσει ευχάριστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, βέβαια, ζει ευχάριστα, ζει και ευτυχισμένος;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτό, αν ξύνεται μόνο στο κεφάλι, ή να σε ρωτήσω κάτι ακόμα; Πρόσεξε, Καλλικλή, τι θα απαντήσεις, αν κάποιος σε ρωτά όλα αυτά με τη σειρά" και, αφού είναι τέτοια, το αποκορύφωμα, η ζωή των κίμαιδων δεν είναι φοβερή, αισχρή και άθλια; Ή θα τολμήσεις να πεις ότι αυτοί είναι ευτυχισμένοι, αν έχουν σε αφθονία όσα

έχουν ανάγκη;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν ντρέπεσαι, Σωκράτη, να οδηγείς τη συζήτηση σε τέτοια θέματα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλήθεια, εγώ οδηγώ τη συζήτηση εδώ, ευγενικέ άνθρωπε, ή εκείνος ο οποίος λέει απερίσκεπτα ότι όσοι χαίρονται, όπως κι αν χαίρονται, είναι ευτυχισμένοι, και δεν διακρίνει ποιες από τις απολαύσεις είναι καλές και ποιες κακές; Αλλά ακόμη και τώρα λέγε ποιο από τα δύο υποστηρίζεις, ότι το ευχάριστο και το καλό είναι το ίδιο πράγμα ή υπάρχει κάποια ευχαρίστηση που δεν είναι καλή;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Για να μην αποδειχθεί ότι ανακαλώ όσα είπα πρωτύτερα, αν ισχυριστώ ότι είναι διαφορετικά, λέω ότι είναι το ίδιο πράγμα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αναιρείς, Καλλικλή, όσα έλεγες αρχικά και δεν είσαι σε θέση να εξετάσεις πια μαζί μου ικανοποιητικά τα ζητήματα, αν βέβαια λες αντίθετα από αυτά που πιστεύεις.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Και εσύ, όμως, Σωκράτη, το ίδιο κάνεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ούτε εγώ, όμως, κάνω καλά, αν κάνω αυτό, ούτε εσύ.

Αλλά, φίλε μου, πρόσεξε μήπως αυτό δεν είναι το καλό,

δηλαδή το να χαίρεται κάποιος με οποιονδήποτε τρόπο·

γιατί αυτά για τα οποία έγινε υπαινιγμός φαίνεται να είναι

πολλά και άσχημα, αν αυτό έτσι έχει, και άλλα πολλά.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Όπως εσύ νομίζεις, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εσύ, Καλλικλή, πράγματι ισχυρίζεσαι αυτά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα να συνεχίσουμε τη συζήτηση, αφού μιλάς σοβαρά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός, λοιπόν, αφού έτσι νομίζεις, διαχώρισε μου αυτά*

ονομάζεις γενικά κάτι γνώση;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν έλεγες μόλις τώρα ότι κάποιο πράγμα είναι ανδρεία
μαζί με γνώση;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Το έλεγα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ανέφερες, λοιπόν, αυτά ως δύο, ότι η ανδρεία είναι
διαφορετική από τη γνώση;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι ισχύει; Θεωρείς απόλαυση και γνώση το ίδιο πράγμα
ή διαφορετικό;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Διαφορετικό βέβαια, σοφότατε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και την ανδρεία διαφορετική από την απόλαυση;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έλα, λοιπόν, ας θυμηθούμε αυτά, ότι ο Καλλικλής από
τις Αχαρνές είπε πως ευχάριστο και καλό είναι το ίδιο
πράγμα και πως γνώση και ανδρεία διαφέρουν μεταξύ

τους και από το καλό.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ο Σωκράτης, όμως, από την Αλωπεκή δεν συμφωνεί με αυτά. Ή συμφωνεί;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν συμφωνεί· νομίζω, όμως, ούτε ο Καλλικλής, όταν ο ίδιος επιθεωρήσει σωστά τον εαυτό του. Πες μου, δηλαδή, δεν θεωρείς ότι όσοι ευτυχούν παθαίνουν το αντίθετο πάθημα από όσους δυστυχούν;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βεβαία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, αν αυτά είναι αντίθετα μεταξύ τους, είναι ανάγκη να έχουν τέτοια σχέση όπως η υγεία και η ασθένεια; Γιατί ο άνθρωπος δεν υγιαίνει και αρρωσταίνει παράλληλα, ούτε απαλλάσσεται συγχρόνως από την υγεία και την ασθένεια.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Τι εννοείς;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Για παράδειγμα, σκέψου για όποιο μέλος του σώματος θέλεις, απομονώνοντας το. Παθαίνει, μου φαίνεται, ο

άνθρωπος στα μάτια ασθένεια που ονομάζεται οφθαλμία;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν είναι βέβαια δυνατόν να έχει ταυτόχρονα και υγιή
τα μάτια του;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ .

Με κανέναν τρόπο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι συμβαίνει; Όταν απαλλάσσεται από την οφθαλμία,
άραγε απαλλάσσεται τότε και από την υγεία των ματιών
και ταυτόχρονα απαλλάσσεται και από τα δύο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Καθόλου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτό, νομίζω, θα ήταν άξιο απορίας και παράλογο. Ή
δεν είναι έτσι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, εναλλάξ, νομίζω, αποκτά και χάνει το καθένα.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κατά τον ίδιο τρόπο, λοιπόν, τη δύναμη και την αδυναμία;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και την ταχύτητα και τη βραδύτητα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλήθεια, και τα καλά και την ευτυχία και τα αντίθετα τους, τα κακά και τη δυστυχία, τα αποκτά εναλλάξ και απαλλάσσεται εναλλάξ από το καθένα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, βρούμε κάποια, από τα οποία ο άνθρωπος ταυτόχρονα απαλλάσσεται και ταυτόχρονα τα έχει, είναι φανερό ότι αυτά δεν είναι το καλό και το κακό.

Συμφωνούμε σε αυτά; Και, αφού σκεπτείς καλά, απάντησε.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά ασφαλώς και συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός, λοιπόν, ας εξετάσουμε αυτά στα οποία συμφωνήσαμε προηγουμένως. Έλεγες ότι η πείνα είναι κάτι ευχάριστο ή δυσάρεστο; Η ίδια η πείνα εννοώ.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια, δυσάρεστο· το να τρώει, όμως, αυτός που πεινά, ευχάριστο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καταλαβαίνω* η ίδια η πείνα, όμως, δυσάρεστο.

Ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και η δίψα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Να σου κάνω ακόμη περισσότερες ερωτήσεις ή συμφωνείς ότι κάθε στέρηση και επιθυμία είναι δυσάρεστα πράγματα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Συμφωνώ, αλλά μη ρωτάς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας είναι· το να πίνει κάποιος που διψά ισχυρίζεσαι ότι είναι κάτι άλλο -ή το θεωρείς ευχάριστο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Σαφώς και το θεωρώ ευχάριστο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά αυτό το οποίο λες αποδεικνύει ότι, όταν διψά κάποιος, λυπάται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το να πίνει, όμως, είναι ικανοποίηση της στέρησης και ευχαρίστηση.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λες, λοιπόν, ότι κατά την πόση χαίρεται.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εφόσον διψά, βέβαια.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επειδή λυπάται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καταλαβαίνεις, λοιπόν, αυτό που συμβαίνει, ότι, ενώ λυπάται, λες πως χαίρεται ταυτόχρονα, όταν λες πως πίνει, τη στιγμή που διψά; Ή αυτό δεν γίνεται παράλληλα στον ίδιο τόπο και χρόνο, είτε αυτό αφορά το σώμα είτε την ψυχή; Διότι, νομίζω, δεν υπάρχει διαφορά. Ισχύουν αυτά ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ Ισχύουν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά παραδέχτηκες ότι αυτός που είναι ευτυχισμένος είναι αδύνατον να είναι ταυτόχρονα δυστυχισμένος.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια το είπα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έχεις ομολογήσει ότι είναι δυνατόν αυτός που λυπάται να χαίρεται.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, δεν είναι η χαρά ευτυχία ούτε η λύπη δυστυχία,
ώστε το ευχάριστο να είναι διαφορετικό από το καλό.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν καταλαβαίνω, Σωκράτη, αυτά που σοφίζεσαι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καταλαβαίνεις, αλλά προσποιείσαι ότι δεν
καταλαβαίνεις, Καλλικλή- προχώρα στα επόμενα.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ξέρω ότι φλυαρείς, για να το γνωρίζεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Με νουθετείς σαν σοφός. Ο καθένας από εμάς δεν
σταματά ταυτόχρονα να διψά και δεν ευχαριστιέται
εξαιτίας της πόσης;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν καταλαβαίνω τι λες.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Μην κάνεις έτσι, Καλλικλή, αλλά απάντησε για εμάς, για
να τελειώσει η συζήτηση.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά πάντα τέτοιος είναι ο Σωκράτης, Γοργία· ρωτά
μικρά και ανάξια, και σε κρίνει.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Τι σε ενδιαφέρει; Πάντως, δεν είναι δική σου αυτή η ντροπή, Καλλικλή· αλλά επέτρεψε στον Σωκράτη να σε κρίνει όπως θέλει.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ρώτα εσύ τα μικρά και ασήμαντα, αφού έτσι κρίνει ο Γοργίας.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είσαι ευτυχισμένος, Καλλικλή, επειδή έχεις μνηθεί στα μεγάλα μυστήρια πριν από τα μικρά" εγώ νόμιζα ότι δεν είναι θεμιτό. Από εκεί που σταμάτησες, απάντησε αν δεν σταματά ο καθένας από εμάς να διψά και ταυτόχρονα να ευχαριστιέται.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Απαλλάσσεται, λοιπόν, την ίδια στιγμή από την πείνα και τις άλλες επιθυμίες και απολαύσεις;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Απαλλάσσεται, λοιπόν, την ίδια στιγμή από τη λύπη και

την απόλαυση;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά δεν απαλλάσσεται παράλληλα από το καλό και το κακό, όπως εσύ παραδέχτηκες* τώρα όμως δεν το παραδέχεσαι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια- τι συμβαίνει λοιπόν;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ότι δεν είναι ίδια, φίλε μου, το καλό με το ευχάριστο, ούτε το κακό με το λυπηρό. Διότι από το ευχάριστο και το λυπηρό απαλλάσσεται ταυτόχρονα, από το καλό και το κακό όμως όχι, επειδή είναι διαφορετικά· πώς λοιπόν θα μπορούσε να είναι το ίδιο ευχάριστο με το καλό ή το λυπηρό με το κακό; Αν θες, εξέτασε το έτσι· γιατί νομίζω ότι ούτε έτσι θα συμφωνήσεις. Σκέψου λοιπόν τους καλούς δεν τους ονομάζεις καλούς εξαιτίας των καλών, όπως και τους ωραίους, σε όσους υπάρχει ομορφιά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι όμως; Ονομάζεις καλούς άντρες τους ανόητους και
δειλούς; Γιατί πριν από λίγο δεν τους αποκαλούσες έτσι
αλλά έλεγες ότι καλοί είναι οι ανδρείοι και συνετοί· ή
δεν τους αποκαλούσες αυτούς καλούς;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι; Είδες ανόητο παιδί να χάρεται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είδες μέχρι τώρα άντρα ανόητο να χάρεται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Νομίζω* αλλά τι σημασία έχει;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καμία* αλλά απάντησε.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Είδα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι; Κάποιον συνετό να λυπάται και να χάρεται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αυτό λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποιοι χαίρονται και λυπούνται περισσότερο οι συνετοί ή
οι ανόητοι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Εγώ τουλάχιστον νομίζω ότι δεν έχει μεγάλη διαφορά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά αρκεί αυτό. Στον πόλεμο μέχρι τώρα είδες άντρα
δειλό;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι συμβαίνει, λοιπόν; Όταν έφυγαν οι εχθροί, ποιοι σου
έδωσαν την εντύπωση ότι χαίρονται πιο πολύ, οι δειλοί ή
οι ανδρείοι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Οι πρώτοι πιο πολύ, σε μένα τουλάχιστον* διαφορετικά
περίπου το ίδιο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν έχει διαφορά. Χαίρονται, λοιπόν, και οι δειλοί;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πάρα πολύ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και οι ανόητοι, όπως φαίνεται.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όταν πλησιάζουν οι εχθροί, λυπούνται μόνο οι δειλοί ή
και οι ανδρείοι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Και οι δυο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα το ίδιο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Περισσότερο ίσως οι δειλοί.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όταν όμως φεύγουν, δεν χαίρονται περισσότερο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ίσως.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λυπούνται, λοιπόν, και χαίρονται περίπου το ίδιο και οι
ανόητοι και οι συνετοί και οι δειλοί και οι ανδρείοι,
όπως εσύ λες, περισσότερο όμως οι δειλοί από τους
ανδρείους.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά όμως οι συνετοί και οι ανδρείοι είναι καλοί, ενώ οι δειλοί και οι ανόητοι κακοί.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Περίπου το ίδιο, επομένως, χαίρονται και λυπούνται οι καλοί και οι κακοί.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα περίπου το ίδιο είναι καλοί και κακοί οι καλοί και οι κακοί" ή ακόμα λίγο περισσότερο [καλοί είναι οι καλοί και κακοί] οι κακοί.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά, μα τον Δία, δεν καταλαβαίνω τι λες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν καταλαβαίνεις ότι ισχυρίζεσαι πως οι καλοί είναι καλοί λόγω της παρουσίας καλών και ότι οι κακοί είναι κακοί λόγω της παρουσίας κακών; Και ότι οι απολαύσεις είναι καλά, και οι λύπες κακά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σε όσους, λοιπόν, χαίρονται υπάρχουν τα καλά, δηλαδή
οι απολαύσεις, αν βέβαια χαίρονται.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επειδή, λοιπόν, υπάρχουν τα καλά, είναι καλοί αυτοί
που χαίρονται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι συμβαίνει; Σε όσους λυπούνται δεν υπάρχουν τα
κακά, δηλαδή οι λύπες;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Υπάρχουν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εξαιτίας της παρουσίας των κακών εσύ υποστηρίζεις ότι
οι κακοί είναι κακοί· ή δεν υποστηρίζεις πλέον αυτό;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ἄρα, καλοί είναι αυτοί που χαίρονται, ενώ κακοί αυτοί που λυπούνται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ Μάλιστα,

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτοί που χαίρονται ή λυπούνται περισσότερο είναι περισσότερο καλοί ή κακοί, αυτοί που χαίρονται ή λυπούνται λιγότερο είναι λιγότερο καλοί ή κακοί και αυτοί που χαίρονται ή λυπούνται περίπου το ίδιο είναι περίπου το ίδιο καλοί ή κακοί;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ισχυρίζεσαι, λοιπόν, πως περίπου το ίδιο χαίρονται και λυπούνται οι συνετοί και οι ανόητοι και οι δειλοί και οι ανδρείοι, ή ακόμα περισσότερο οι δειλοί.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συλλογίσου μαζί μου τι προκύπτει από όσα συμφωνήσαμε* γιατί και δύο και τρεις φορές λένε ότι είναι καλό να αναφέρει κάποιος τα καλά και να τα

εξετάζει. Υποστηρίζουμε ότι καλός είναι ο συνετός και ο γενναίος. Έτσι δεν είναι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κακός ο ανόητος και ο δειλός.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Καλός πάλι αυτός που χαίρεται.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κακός αυτός που λυπάται.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αναγκαστικά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ότι λυπούνται και χαίρονται ο καλός και ο κακός όμοια, ίσως περισσότερο ο κακός.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ο κακός και ο καλός, λοιπόν, γίνονται όμοια καλοί η και λίγο περισσότερο ο κακός γίνεται καλός; Δεν ισχύουν τα ίδια με τα προηγούμενα, αν κάποιος υποστηρίζει ότι τα ευχάριστα και τα καλά είναι το ίδιο πράγμα; Αυτά δεν θα γίνουν κατ' ανάγκη, Καλλικλή;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Από πριν σε ακούω, Σωκράτη, συμφωνώντας μαζί σου, καθώς γνωρίζω ότι, ακόμη κι αν κάποιος, αστειευόμενος, συμφωνήσει σε οτιδήποτε μαζί σου, πιάνεσαι από αυτό με χαρά όπως ακριβώς τα μικρά παιδιά. Πώς, λοιπόν, πιστεύεις ότι εγώ ή και οποιοσδήποτε άλλος άνθρωπος δεν θεωρούμε άτι άλλες απολαύσεις είναι καλύτερες και άλλες χειρότερες! ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποπό, Καλλικλή, πόσο πανούργος είσαι και μου συμπεριφέρεσαι σαν να είμαι παιδί, λέγοντας άλλοτε ότι αυτά έτσι έχουν, και άλλοτε ότι έχουν διαφορετικά, εξαπατώντας με. Αν και στην αρχή δεν πίστευα ότι είναι δυνατόν να εξαπατηθώ με τη θέληση μου από σένα, επειδή είσαι φίλος· τώρα, όμως, διαψεύστηκα και, όπως φαίνεται, είναι ανάγκη, σύμφωνα με ένα παλιό ρητό, να υπομένω το παρόν και να δέχομαι αυτό που προσφέρεται από σένα. Όπως φαίνεται, αυτό το οποίο τώρα λες, είναι ότι κάποιες απολαύσεις είναι καλές και κάποιες κακές. Έτσι δεν είναι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, λοιπόν, καλές είναι οι ωφέλιμες, ενώ κακές οι
βλαβερές;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ωφέλιμες, βέβαια, είναι αυτές που προκαλούν κάτι καλό,
και κακές αυτές που προκαλούν κάτι κακό;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συνεπώς εννοείς αυτού του είδους; Για παράδειγμα, τις απολαύσεις
που σχετίζονται με το σώμα, τις οποίες μόλις τώρα λέγαμε ότι
δρέπουν οι άνθρωποι κατά το φαγητό και το ποτό, αν πράγματι οι
μεν προσφέρουν υγεία στο σώμα ή δύναμη ή κάποια άλλη σωματική
ωφέλεια, αυτές είναι καλές, αν, όμως, οι δε κάνουν τα αντίθετα από
αυτά, είναι κακές; ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το ίδιο, λοιπόν, και οι λύπες, άλλες είναι ωφέλιμες και άλλες
βλαβερές;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πρέπει, λοιπόν, να προτιμάμε και να χρησιμοποιούμε τις

ωφέλιμες ηδονές και λύπες;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τις βλαβερές όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Είναι φανερό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Για χάρη των καλών, όμως, αποδεχτήκαμε εγώ και ο

Πώλος, αν θυμάσαι, ότι πρέπει να κάνουμε τα πάντα.

Επομένως, συμφωνείς και εσύ ότι σκοπός όλων των

πράξεων είναι το καλό και εξαιτίας εκείνου πρέπει να

γίνονται όλα τα άλλα, αλλά όχι εκείνο εξαιτίας των άλλων;

Ασπάζεσαι και εσύ ως τρίτος την ίδια άποψη με εμάς;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Συνεπώς, εξαιτίας των καλών πρέπει να κάνουμε και τα

άλλα και τα ευχάριστα, αλλά όχι τα καλά εξαιτίας των

ευχάριστων.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, είναι δυνατόν κάθε άνθρωπος να επιλέγει ποια από τα ευχάριστα είναι καλά και ποια κακά, ή ο καθένας έχει ανάγκη από έναν ειδικό για να του το υποδείξει;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έχει ανάγκη από έναν ειδικό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας θυμηθούμε, λοιπόν, αυτά τα οποία έτυχε να πω στον Πώλο και στον Γοργία. Έλεγα, δηλαδή, αν θυμάσαι, ότι υπάρχουν τέχνες που φτάνουν μόνο μέχρι την ευχαρίστηση και αυτό μόνο παρασκευάζουν, αγνοώντας όμως το καλύτερο και το χειρότερο, και άλλες που γνωρίζουν τι είναι καλό και τι κακό" και έθεσα ανάμεσα σε εκείνες που αφορούν τις απολαύσεις τη μαγειρική, αλλά δεν τη χαρακτήρισα τέχνη, ενώ ανάμεσα σε εκείνες που αφορούν το καλό την ιατρική τέχνη. Και στο όνομα του φίλιου Δία, Καλλικλή, να μη θεωρείς ότι πρέπει να με εμπαίζεις ούτε να απαντάς ό,τι λάχει, αντίθετα από όσα πιστεύεις, ούτε πάλι να αποδέχεσαι έτσι όσα λέω επειδή τάχα αστειεύομαι*

διότι βλέπεις ότι συζητάμε γι' αυτό το ζήτημα το οποίο θα μπορούσε περισσότερο να μελετήσει κάποιος άνθρωπος έστω με λίγο μυαλό, παρά αυτό, δηλαδή με ποιον τρόπο πρέπει να ζει κάποιος· με αυτόν που εσύ προκαλείς εμένα, χάνοντας αυτά που ταιριάζουν σε άντρα, μιλώντας στο λαό, ασκώντας τη ρητορική και πολιτευόμενος κατ' αυτό τον

τρόπο, με τον οποίο εσείς τώρα πολιτεύεστε, ή με το φιλοσοφικό τρόπο ζωής και σε τι, τέλος πάντων, αυτός διαφέρει από τον άλλο- ίσως, λοιπόν, είναι καλύτερο, όπως πριν από λίγο επιχείρησα, να διαιρέσουμε και, αφού διακρίνουμε και συμφωνήσουμε μεταξύ μας, αν υπάρχουν αυτοί οι δύο τρόποι ζωής, να εξετάσουμε σε τι διαφέρουν μεταξύ τους και με ποιον από τους δύο πρέπει να ζει κάποιος. Ίσως, όμως, δεν καταλαβαίνεις ακόμη τι εννοώ.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Όχι βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά θα μιλήσω σαφέστερα. Επειδή παραδεχτήκαμε εγώ και εσύ ότι υπάρχει μεν κάτι καλό, υπάρχει δε κάτι ευχάριστο, ότι το ευχάριστο είναι διαφορετικό από το καλό και ότι υπάρχει για το καθένα η μελέτη και η προετοιμασία της απόκτησης του, η μεν για την αναζήτηση του ευχάριστου, η δε για την αναζήτηση του καλού - πρώτα πες αν συμφωνείς ή όχι. Συμφωνείς;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι όπως το θέτεις συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός, λοιπόν, παραδέξου όσα εγώ έλεγα προς αυτούς

εδώ, αν βέβαια σου δίνω την εντύπωση ότι λέω αλήθεια.

Ανέφερα, νομίζω, ότι η μαγειρική δεν μου φαίνεται πως είναι τέχνη, αλλά εμπειρία, ενώ η ιατρική είναι τέχνη, λέγοντας ότι αυτή ερευνά τη φύση αυτού που υπηρετεί και την αιτία των όσων πράττει, και μπορεί να εξηγήσει το καθένα από αυτά" η άλλη, όμως, που αφορά την ευχαρίστηση, την οποία εξ ολοκλήρου υπηρετεί, κατευθύνεται χωρίς σύστημα προς αυτήν, μη γνωρίζοντας τη φύση της ηδονής ούτε την αιτία, εντελώς παράλογα, για να το πω έτσι, μη διακρίνοντας τίποτε, γίνεται τριβή και εμπειρία διαφυλάσσοντας μόνο την ανάμνηση των επαναλαμβανόμενων πράξεων και με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζει τις ηδονές. Αυτά, λοιπόν, σκέψου πρώτα, αν σου φαίνεται ότι ειπώθηκαν ικανοποιητικά και ότι υπάρχουν κάποιες άλλες ενέργειες σχετικά με την ψυχή, άλλες επιστημονικές που φροντίζουν για το καλύτερο στην ψυχή, και άλλες που αδιαφορούν γι' αυτό, φροντίζοντας πάλι, όπως ανέφερα προηγουμένως, για την ευχαρίστηση μόνο της ψυχής, με ποιον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί, χωρίς να εξετάζουν ποια από τις απολαύσεις είναι καλύτερη ή χειρότερη, και χωρίς να τις ενδιαφέρει κάτι άλλο παρά μόνο να προκαλούν ευχαρίστηση, είτε καλύτερη είτε χειρότερη. Διότι εγώ, Καλλικλή, έχω την εντύπωση ότι υπάρχουν αυτές, και υποστηρίζω βέβαια ότι κάτι τέτοιο είναι κολακεία και για το σώμα και για την ψυχή και για οτιδήποτε άλλο υπηρετεί κάποιος την ηδονή, χωρίς να σκέπτεται το καλύτερο και το χειρότερο* εσύ, λοιπόν, έχεις την ίδια γνώμη με εμάς γι' αυτά τα θέματα ή διαφωνείς;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν διαφωνώ, αλλά συμφωνώ, για να τελειώσει η συζήτηση και να

ευχαριστήσω τον Γοργία από 'δώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποιο από τα δύο, αυτό ισχύει για μία ψυχή, αλλά δεν
ισχύει για δύο ή πολλές;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Όχι για μία, αλλά για δύο ή για πολλές.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Είναι δυνατόν κάποιος να ευχαριστεί ταυτόχρονα πολλούς
ανθρώπους μαζί, χωρίς να εξετάζει το καλύτερο γι' αυτούς;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αυτό πιστεύω τουλάχιστον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μπορείς, λοιπόν, να πεις ποιες είναι οι τέχνες που κάνουν
αυτό; Προτιμότερο είναι, αν θες, όταν εγώ ρωτώ, εκείνη
που σου φαίνεται ότι είναι μεταξύ αυτών, να τη λες, όποια
δεν σου φαίνεται, να μην τη λες. Πρώτα ας εξετάσουμε την
τέχνη του αυλητή. Δεν σου φαίνεται, Καλλικλή, ότι αυτή
είναι τέτοιου είδους, επιδιώκει δηλαδή μόνο την
ευχαρίστηση μας, δίχως να φροντίζει τίποτε άλλο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι μου φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και όλες, λοιπόν, οι παρόμοιες, για παράδειγμα η
κιθαριστική τέχνη, στους αγώνες;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Η διδασκαλία των χορών και η ποίηση των
διθυράμβων; Δεν σου φαίνονται ότι είναι τέτοιου
είδους; Ή θεωρείς ότι ο Κινησίας, ο γιος του Μέλητος,
φροντίζει πώς θα πει κάτι τέτοιο, το οποίο όσοι ακούν
θα γίνουν καλύτεροι, ή ό,τι πρόκειται να ευχαριστήσει
το πλήθος των θεατών;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Είναι φανερό αυτό, Σωκράτη, για τον Κινησία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ο πατέρας του, ο Μέλης; Αλήθεια, σου φαίνεται ότι
έπαιζε κιθάρα και τραγουδούσε αποβλέποντας στο
καλύτερο; Ή εκείνος δεν απέβλεπε ούτε στο ευχάριστο*
γιατί τραγουδώντας προκαλούσε ανία στους θεατές-
αλλά σκέψου" δεν σου φαίνεται ότι η τέχνη του
κιθαρωδού και η ποίηση των διθυράμβων στο σύνολο
τους δημιουργήθηκαν για χάρη της ευχαρίστησης;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι εντύπωση σου δίνει αυτή η σεμνή και αξιοθαύμαστη
ποίηση της τραγωδίας; [Με τι ασχολείται;] Τι επιχειρεί
και ποιο είναι το αντικείμενο της, κατά τη γνώμη σου, να
προκαλεί μόνο ευχαρίστηση στους θεατές ή και να
μάχεται, αν κάτι είναι απολαυστικό και ευχάριστο, αλλά
βλαβερό, να μην το πει, αν όμως τυχαίνει να είναι
άσχημο και ωφέλιμο, και να πει και να ψάλει αυτό, είτε
χαίρονται οι θεατές είτε όχι; Με ποιον από τους δύο
τρόπους σου φαίνεται ότι γίνεται η ποίηση των
τραγωδιών;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Είναι φανερό αυτό, Σωκράτη, ότι αποσκοπεί
περισσότερο στην απόλαυση και στην ευχαρίστηση των
θεατών.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτό, λοιπόν, Καλλικλή, δεν είπαμε τώρα δα ότι είναι
κολακεία;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εμπρός, λοιπόν, αν κάποιος αφαιρέσει από όλη την
ποίηση τη μελωδία, το ρυθμό και το μέτρο, αυτό που
μένει είναι κάτι άλλο ή λόγοι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αναγκαστικά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Οι λόγοι αυτοί, λοιπόν, απευθύνονται σε μεγάλο πλήθος
και στο λαό;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, η ποίηση είναι κατά κάποιον τρόπο δημηγορία.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα μπορούσε, λοιπόν, να είναι ρητορική δημηγορία* ή έχεις
την εντύπωση ότι οι ποιητές δεν ρητορεύουν στα θέατρα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, τώρα βρήκαμε ότι είναι ένα είδος ρητορικής

προς το ανάλογο πλήθος, αποτελούμενο από παιδιά μαζί και γυναίκες και άντρες, και δούλους και ελευθέρους, την οποία καθόλου δεν θαυμάζουμε· διότι λέμε ότι αυτή είναι κολακευτική.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας είναι* τι, τέλος πάντων, είναι κατ' εσάς η ρητορική προς το λαό της Αθήνας και των άλλων πόλεων των ελευθέρων αντρών; Θεωρείς ότι οι ρήτορες μιλούν πάντοτε με στόχο το καλύτερο, σκεπτόμενοι αυτό, πώς δηλαδή οι πολίτες θα γίνουν καλύτεροι με τους λόγους τους, ή οι ίδιοι, έχοντας ως κίνητρο την ευχαρίστηση των πολιτών και αδιαφορώντας για το κοινό εξαιτίας του δικού τους συμφέροντος, μιλούν στο λαό σαν σε παιδιά, προσπαθώντας μόνο να ευχαριστήσουν τους ακροατές τους, και δεν φροντίζουν καθόλου αν θα γίνουν καλύτεροι ή χειρότεροι με τους λόγους τους;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αυτό που ρωτάς δεν είναι απλό· διότι υπάρχουν αυτοί που λένε όσα λένε, δείχνοντας ενδιαφέρον για τους πολίτες, υπάρχουν όμως και τέτοιοι που αναφέρεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αρκεί. Γιατί, αν αυτό είναι διπλό, το ένα, μου φαίνεται, θα ήταν η κολακεία και η άσχημη δημηγορία, ενώ το άλλο θα ήταν καλό, το να προετοιμάζει δηλαδή τις ψυχές των πολιτών ώστε να γίνουν όσο το δυνατόν καλύτερες, και να μάχεται να λέει τα καλύτερα, είτε θα είναι ευχάριστα είτε δυσάρεστα στους ακροατές. Αλλά ποτέ μέχρι τώρα εσύ δεν είδες τέτοια ρητορική· ή, αν μπορείς να αναφέρεις έναν τέτοιο ρήτορα, γιατί δεν είπες σε μένα τον ίδιο ποιος είναι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά, μα τον Δία, εγώ τουλάχιστον δεν μπορώ να σου αναφέρω κανέναν από τους σημερινούς ρήτορες.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι; Μπορείς να μου πεις κάποιον από τους παλιούς, από τον οποίο οι Αθηναίοι είχαν λόγο να γίνουν καλύτεροι, από τη στιγμή που εκείνος άρχισε να δημηγορεί, ενώ πρωύτερα ήταν χειρότεροι; Γιατί εγώ δεν ξέρω ποιος είναι αυτός.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Τι συμβαίνει; Δεν έχεις ακούσει για τον Θεμιστοκλή, ο οποίος υπήρξε σημαντικός άντρας, και για τον Κίμωνα,

και για τον Μιλτιάδη και γι' αυτόν εδώ τον Περικλή, που πέθανε πρόσφατα και τον οποίο και εσύ έχεις ακούσει;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν βέβαια, Καλλικλή, είναι αληθινή η αρετή, που έλεγες νωρίτερα, το να ικανοποιεί ο ρήτορας τις επιθυμίες και τις δικές του και των άλλων αν δεν είναι τούτο, αλλά εκείνο το οποίο αναγκαστήκαμε να παραδεχτούμε στη συζήτηση που ακολούθησε, ότι τις επιθυμίες που, όταν ικανοποιούνται, κάνουν καλύτερο τον άνθρωπο, αυτές να εκπληρώνουμε, αυτές όμως που τον κάνουν χειρότερο, όχι* αυτό είναι κάποια τέχνη· μπορείς να πεις αν κάποιος από αυτούς έχει αποδειχθεί τέτοιος;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν ξέρω τι να πω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, αν αναζητήσεις σωστά, θα βρεις* ας δούμε, όμως, εξετάζοντας το θέμα έτσι με ηρεμία, αν κάποιος από αυτούς υπήρξε τέτοιος. Έλα, λοιπόν, ο χρηστός άντρας, ο οποίος μιλά αποσκοπώντας στο καλύτερο, όσα λέει, δεν θα πει τυχαία αλλά αποβλέποντας σε κάτι; Ακριβώς όπως όλοι οι άλλοι τεχνίτες, προσβλέποντας ο καθένας στην αντίληψη του για το έργο του, προσφέρει χωρίς να επιλέγει

τυχαία στο έργο του, αλλά μεριμνώντας πώς θα λάβει
συγκεκριμένο σχήμα αυτό που φτιάχνει. Για παράδειγμα,
αν θες να δεις τους ζωγράφους, τους οικοδόμους, τους
ναυπηγούς και όλους τους άλλους τεχνίτες, όποιον θες από
αυτούς, πώς ο καθένας θέτει σε τάξη αυτό το οποίο
τοποθετεί, και υποχρεώνει να ταιριάζει και να αρμόζει το
ένα με το άλλο, μέχρι να καταστεί σύνολο τακτοποιημένο
και διακοσμημένο· και οι άλλοι τεχνίτες το ίδιο κάνουν και
αυτοί για τους οποίους μιλούσαμε μόλις τώρα, αυτοί που
ασχολούνται με το σώμα, οι γυμναστές και οι γιατροί,
διακοσμούν το σώμα και το τακτοποιούν. Συμφωνούμε ότι
αυτό είναι έτσι ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ας είναι έτσι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν κάποιο σπίτι είναι τακτοποιημένο και διακοσμημένο,
είναι καλό, αν όμως είναι ατακτοποιητό, άσχημο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι λέω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το ίδιο συμβαίνει και με το πλοίο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και βέβαια και με τα δικά μας σώματα;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Η ψυχή, όμως; Αν κάνει αταξίες, θα είναι έντιμη, ή αν είναι σε τάξη και έχει στολίδια;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Είναι ανάγκη να το αποδεχτούμε, με βάση τα προηγούμενα

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Πώς ονομάζεται αυτό που γίνεται στο σώμα από την τάξη και το στολισμό;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ίσως λες την υγεία και τη δύναμη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Βέβαια. Πώς πάλι ονομάζεται αυτό που γίνεται στην "ψυχή από την τάξη και το στολισμό; Προσπάθησε να βρεις το όνομα και να το πεις, όπως ακριβώς στο προηγούμενο.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Γιατί δεν το λες ο ίδιος, Σωκράτη;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, αν σου είναι πιο ευχάριστο, θα σου το ποτ εσύ, αν νομίζεις ότι μιλώ σωστά, πες· διαφορετικά, να με ελέγξεις και να μη συμφωνήσεις μαζί μου. Γιατί, κατά τη γνώμη μου, το όνομα για την καλή κατάσταση του σώματος φαίνεται ότι είναι η υγιεινή, από όπου προέρχεται η υγεία και κάθε άλλη αρετή του σώματος. Είναι έτσι αυτά ή δεν είναι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το όνομα για την τάξη και τα στολίδια της "ψυχής είναι το νόμιμο και ο νόμος, απ' όπου οι άνθρωποι γίνονται νόμιμοι και κόσμιοι. Συμφωνείς ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ας είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Προσβλέποντας, λοιπόν, σε αυτά ο ρήτορας εκείνος, ο γνώστης και ο έντιμος, θα προσφέρει στις ψυχές τους λόγους, που τυχόν λέει, και όλες τις πράξεις, και αν δίνει κάποιο δώρο, θα το δώσει και, αν αφαιρεί κάτι, θα το αφαιρέσει, έχοντας πάντα το νου του σε αυτό, πώς δηλαδή θα υπάρξει η δικαιοσύνη στις ψυχές των πολιτών

και θα αφανιστεί η αδικία, πώς θα καλλιεργηθεί η
σωφροσύνη και θα απομακρυνθεί η ακολασία, και πώς
θα ευδοκιμήσει η άλλη αρετή και θα φύγει μακριά η
κακία. Συμφωνείς ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Συμφωνώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γιατί ποιο είναι το όφελος, Καλλικλή, να δίνονται σε ένα
αδύναμο σώμα και σε κακή κατάσταση πολλές τροφές και
τα πιο ευχάριστα ποτά ή οτιδήποτε άλλο το οποίο δεν θα
ωφελήσει περισσότερο αυτό, παρά το αντίθετο, αν δίναμε
σε αυτό το σώμα τροφές και ποτά συμφωνά με το μέτρο ή
και λιγότερα αυτού; Είναι έτσι αυτά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ας είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γιατί, νομίζω, δεν ωφελεί τον άνθρωπο να ζει έχοντας
σώμα σε κακή κατάσταση* γιατί αναγκαστικά θα ζει έτσι,
όντας σε άθλια κατάσταση* ή δεν είναι έτσι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και να ικανοποιεί, λοιπόν, τις επιθυμίες, για παράδειγμα να τρώει αυτός που πεινά όσο θέλει, ή να πίνει αυτός που διψά, οι γιατροί επιτρέπουν στον υγιή όσο το δυνατόν περισσότερο, στον ασθενή, όμως, για να το πω έτσι, ποτέ δεν επιτρέπουν να ικανοποιεί όσα επιθυμεί. Συμφωνείς σε αυτό κι εσύ;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όσον αφορά την ψυχή, φίλε μου, δεν ακολουθείται η ίδια τακτική; Όσο είναι ανήθικη, όντας ανόητη, ακόλαστη, άδικη και ανόσια, πρέπει να την εμποδίζουμε από τις επιθυμίες και να μην της επιτρέπουμε να κάνει άλλα παρά εκείνα με τα οποία θα γίνει καλύτερη. Το δέχεσαι ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Το δέχομαι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γιατί έτσι, όπως πιστεύω, είναι καλύτερο για την ίδια την ψυχή.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το να την εμποδίζουμε από όσα επιθυμεί δεν είναι τιμωρία;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, το να τιμωρούμε την ψυχή είναι καλύτερο από την
ακολασία, όπως εσύ πίστευες μόλις τώρα.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν καταλαβαίνω τι λες, Σωκράτη, αλλά ρωτά κάποιον
άλλο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτός ο άντρας δεν υπομένει να ωφεληθεί και να πάθει
αυτό το ίδιο το οποίο παθαίνει εκείνος για τον οποίο
γίνεται λόγος, δηλαδή ο τιμωρούμενος.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Καθόλου, βέβαια, δεν με ενδιαφέρουν όσα λες, και σου
αποκρίθηκα αυτά για χάρη του Γοργία.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ας είναι· τι θα κάνουμε, λοιπόν; Θα αφήσουμε στη μέση
τη συζήτηση;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Εσύ ο ίδιος να τα βλέπεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά λένε ότι δεν πρέπει να αφήνουμε ούτε τους μύθους στη μέση, αλλά να τους βάζουμε κεφάλι, για να μην περιφέρονται ακέφαλοι. Αποκρίσου, λοιπόν, και στα υπόλοιπα, για να λάβει η συζήτηση μας κεφάλι.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πόσο πιεστικός είσαι, Σωκράτη. Αν πείθεσαι σε μένα, θα αφήσεις αυτή τη συζήτηση να πάει στο καλό, ή θα συζητήσεις με κάποιον άλλο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ποιος άλλος, λοιπόν, θέλει; Ας μην αφήσουμε στη μέση τη συζήτηση.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν θα μπορούσες ο ίδιος να τελειώσεις τη συζήτηση μιλώντας ή απαντώντας μόνος σου;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Για να πάθω αυτό" που έκανε ο Επίχαρμος, να επαναλαμβάνω, όντας ένας, όσα έλεγαν νωρίτερα δύο άντρες; Όμως, υπάρχει κίνδυνος να είναι πλέον αναγκαίο. Αλλά ας το κάνουμε- εγώ τουλάχιστον νομίζω ότι πρέπει όλοι εμείς να κοπιάσουμε για να μάθουμε ποια είναι η αλήθεια για όσα συζητάμε, και ποιο το ψέμα* γιατί είναι κοινό καλό για όλους να γίνει φανερό αυτό. Θα συνεχίσω, λοιπόν, τη συζήτηση, όπως νομίζω ότι έχει το θέμα* αν, όμως, σε κάποιον από εσάς φαίνομαι ότι συμφωνώ με τον εαυτό μου με λόγια αστήρικτα, πρέπει

να με σταματά και να με ελέγχει. Γιατί ούτε εγώ βέβαια λέω όσα λέω επειδή τα γνωρίζω, αλλά τα αναζητώ από κοινού με εσάς, ώστε, αν αυτός που με αμφισβητεί φανεί ότι λέει κάτι σωστό, εγώ πρώτος θα συμφωνήσω μαζί του. Λέω αυτά, αν πιστεύετε ότι πρέπει να τελειώσει η συζήτηση· αν δεν θέλετε, ας την αφήσουμε να πάει στο καλό και ας φύγουμε.

ΓΟΡΓΙΑΣ

Αλλά, Σωκράτη, δεν νομίζω ότι πρέπει να φύγουμε ακόμη, αλλά να αναπτύξεις το λόγο σου* μου φαίνεται ότι και οι άλλοι έχουν την ίδια εντύπωση. Γιατί κι εγώ ο ίδιος θέλω να σε ακούσω να αναπτύσσεις και τα υπόλοιπα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, Γοργία, και ο ίδιος με ευχαρίστηση θα συνέχιζα το διάλογο με αυτόν τον Καλλικλή, ωστόσο του αποδώσω τη ρήση του Αμφίονα αντί αυτής του Ζύθου- αφού, εσύ, Καλλικλή, δεν θες να τελειώσεις τη συζήτηση, ακούγοντας με να με σταματάς, αν σου δίνω την εντύπωση ότι δεν λέω κάτι καλά. Κι αν με ελέγχεις, δεν θα οργιστώ μαζί σου, όπως εσύ με μένα, αλλά θα σε θεωρώ το μεγαλύτερο ευεργέτη μου.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Λέγε, φίλε μου, και τελείωνε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άκου, λοιπόν, από την αρχή, αφού παίρνω το λόγο. Άραγε, το ευχάριστο και το καλό είναι το ίδιο; Δεν είναι, όπως εγώ και ο Καλλικλής παραδεχτήκαμε. Ποιο από τα δύο πρέπει να κάνουμε, το

ευχάριστο λόγω του καλού ή το καλό λόγω του ευχάριστου; Το ευχάριστο λόγω του καλού. Ευχάριστο είναι εκείνο με το οποίο, όταν υπάρχει, ευχαριστιόμαστε, και καλό εκείνο με το οποίο, όταν υπάρχει, είμαστε καλοί; Μάλιστα. Αλλά είμαστε καλοί και εμείς και όλα τα άλλα, όσα είναι καλά, όταν υπάρχει κάποια αρετή; Σε μένα βέβαια φαίνεται ότι είναι αναγκαίο, Καλλικλή. Αλλά η αρετή του καθενός, και σκεύους και σώματος και ψυχής πάλι και κάθε ζώου, δεν γίνεται [καλύτερη] έτσι τυχαία, αλλά με τάξη, ορθότητα και τέχνη, η οποία έχει δοθεί στο καθένα από αυτά· άραγε είναι έτσι αυτά; Εγώ, βέβαια, αυτά υποστηρίζω. Άρα, η αρετή του καθενός είναι τακτοποιημένη και καλλωπισμένη; Θα το αποδεχόμουν. Άρα, ο στολισμός που ταιριάζει στο κάθε ον, κάνει ωραίο το καθένα από αυτά; Έτσι μου φαίνεται. Άρα, και η ψυχή που έχει το δικό της στολισμό είναι καλύτερη από αυτή που δεν έχει; Αναγκαστικά. Αλλά αυτή που έχει στολισμό είναι κόσμια; Πώς δεν πρόκειται να είναι; Βέβαια, η κόσμια ψυχή είναι σώφρων. Οπωσδήποτε. Άρα, η σώφρων ψυχή είναι καλή. Εγώ, πάντως, φίλε μου Καλλικλή, δεν μπορώ να πω άλλα από αυτά* εσύ, αν μπορείς, δίδασκε μας.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ Λέγε, φίλε μου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Λέω ότι, αν η σώφρων ψυχή είναι καλή, αυτή που παθαίνει τα αντίθετα από τη σώφρονα είναι κακή * αυτή είναι άφρων και ακόλαστη. Μάλιστα. Και βέβαια, ο σώφρων κάνει τα πρόποντα απέναντι στους θεούς και στους ανθρώπους· διότι δεν θα ήταν σώφρων, αν δεν έκανε τα δέοντα. Αναγκαστικά αυτά είναι έτσι. Και φυσικά, αν πράττει τα δέοντα προς τους ανθρώπους, πράττει δίκαια,

αν προς τους θεούς, πράττει όσια* αυτός, όμως, ο οποίος πράττει δίκαια και όσια είναι ανάγκη να είναι δίκαιος και όσιος. Ισχύουν αυτά Και είναι ανάγκη να είναι και ανδρείος* γιατί δεν είναι χαρακτηριστικό του σώφρονος άντρα ούτε να επιδιώκει ούτε να αποφεύγει όσα δεν του αρμόζουν, αλλά όσα πρέπει, και πράγματα και ανθρώπους και απολαύσεις και λύπες, να αποφεύγει και να επιδιώκει, και να υπομένει καρτερικά όπου χρειάζεται* ώστε είναι μεγάλη ανάγκη, Καλλικλή, ο σώφρων, όπως είπαμε, ο οποίος είναι δίκαιος και ανδρείος και όσιος, να είναι απόλυτα καλός άντρας, ο καλός να πράττει σωστά και ωραία όσα πράττει, και αυτός που πράττει σωστά να είναι καλότυχος και ευτυχισμένος, ενώ ο δόλιος και αυτός που πράττει κακά να είναι δυστυχισμένος· αυτός θα μπορούσε να είναι ο αντίθετος του σώφρονα, ο ακόλαστος, τον οποίο εσύ επαινούσες. Εγώ, λοιπόν, αυτά έτσι τα τοποθετώ και ισχυρίζομαι ότι αυτά είναι αλήθεια* αν είναι αλήθεια, πρέπει αυτός που επιθυμεί, όπως φαίνεται, να είναι ευτυχισμένος, να επιδιώκει και να ασκεί τη σωφροσύνη, να αποφεύγει την ακολασία, όσο μπορούν τα πόδια του καθενός από εμάς, και

να προετοιμάζεται ώστε να μη χρειαστεί καθόλου την τιμωρία, αλλά, αν χρειαστεί ή ο ίδιος ή κάποιος από τους συγγενείς του, ή ιδιώτης ή πόλη, να τιμωρείται και να κολάζεται, αν πρόκειται να είναι ευτυχισμένος. Αυτός μου φαίνεται ότι είναι ο σκοπός στον οποίο αποβλέποντας πρέπει κάποιος να ζει, κατευθύνοντας τα πάντα προς αυτό, και τα δικά του και της πόλης, πώς δηλαδή θα υπάρχουν η δικαιοσύνη και η σωφροσύνη σε αυτόν που πρόκειται να γίνει ευτυχισμένος, έτσι να πράττει, δίχως να επιτρέπει στις επιθυμίες του να είναι ακόλαστες και δίχως να προσπαθεί να τις ικανοποιεί,

πράγμα που είναι κακό χωρίς τέλος, ζώντας ζωή ληστή. Γιατί ένας τέτοιος άνθρωπος δεν θα μπορούσε να είναι προσφιλής ούτε σε άλλον άνθρωπο ούτε σε θεό* γιατί δεν θα μπορούσε να επικοινωνεί* όποιος δεν είναι σε θέση να επικοινωνεί, δεν μπορεί να αναπτύξει φιλία. Λένε οι σοφοί, Καλλικλή, ότι τον ουρανό, τη γη, τους θεούς και τους ανθρώπους ενώνουν η επικοινωνία, η φιλία, η κοσμιότητα, η σωφροσύνη και η δικαιοσύνη, και όλο αυτό, εξαιτίας τούτων, ονομάζουν κόσμο, φίλε μου, και όχι αταξία ούτε ακολασία. Μου φαίνεσαι, όμως, ότι δεν προσέχεις αυτά, παρόλο που είσαι σοφός, αλλά σου διαφεύγει ότι η γεωμετρική ισότητα έχει μεγάλη δύναμη και στους θεούς και στους ανθρώπους· εσύ πιστεύεις ότι πρέπει να ασκούμε την πλεονεξία" όντως παραμελείς τη γεωμετρία. Ας είναι· ή πρέπει να ελεγχθεί από εμάς αυτός ο λόγος, ότι οι ευτυχισμένοι δεν είναι ευτυχισμένοι με την απόκτηση της δικαιοσύνης και της σωφροσύνης, και οι κακοί με την απόκτηση της κακίας, ή, αν αυτός ο λόγος είναι αληθινός, πρέπει να εξετάσουμε ποιες είναι οι συνέπειες. Συμβαίνουν, Καλλικλή, όλα εκείνα τα προηγούμενα, για τα οποία εσύ με

ρώτησες, αν μιλώ σοβαρά, λέγοντας ότι πρέπει να κατηγορεῖ κανείς και τον εαυτό του και το γιο του και το φίλο του, αν κάνει κάποια αδικία, και να χρησιμοποιεί τη , ρητορική γι' αυτόν το σκοπό· και αυτά στα οποία νόμιζες ότι ο Πώλος συμφωνεί από ντροπή, ήταν επομένως αληθινά, ότι δηλαδή το να αδικεί κανείς είναι τόσο χειρότερο όσο και ασχημότερο από το να αδικείται* και ότι αυτός που πρόκειται να γίνει πραγματικός ρήτορας πρέπει, συνεπώς, να είναι δίκαιος και γνώστης της δικαιοσύνης, στο οποίο πάλι ο Πώλος είπε ότι ο Γοργίας συμφώνησε από ντροπή. Καθώς αυτά έτσι έχουν,

ας εξετάσουμε ποια, τέλος πάντων είναι αυτά για τα οποία εσύ με κατηγορείς- άραγε λένε σωστά ή όχι ότι εγώ δεν είμαι σε θέση να βοηθήσω ούτε τον εαυτό μου ούτε κανέναν είτε από τους φίλους μου είτε από τους συγγενείς, ούτε να σώσω από τους μεγαλύτερους κινδύνους, ότι γίνομαι υποχείριο όποιου θέλει, όπως αυτοί που στερούνται τα πολιτικά τους δικαιώματα είναι στη βούληση όποιου θέλει, αν επιθυμεί να με χτυπήσει στο πρόσωπο, κάνοντας αυτή την αναιδή πράξη, όπως λες, και να μου αφαιρέσει την περιουσία, να με εξορίσει από την πόλη και, το έσχατο, να με σκοτώσει; Και το να ζει κανείς έτσι είναι το χειρότερο από όλα, όπως λες. Η δική μου, όμως, γνώμη είναι αυτή που έχω πει πολλές φορές και τίποτα δεν με εμποδίζει να την πω πάλι* δεν νομίζω, Καλλικλή, ότι το να δέχεται χτύπημα κάποιος στο πρόσωπο άδικα είναι χειρότερο, ούτε το να τραυματίζεται άδικα το σώμα του ούτε να του αρπάζουν άδικα το βαλάντιο του, αλλά το να χτυπά κανείς εμένα και τους δικούς μου άδικα και να τραυματίζει είναι ασχημότερο και χειρότερο, και συνάμα το να με κλέβει και να με κάνει δούλο και να εισβάλλει στο σπίτι μου τρυπώντας τους τοίχους και γενικά να αδικεί εμένα και τους δικούς μου είναι χειρότερο και ασχημότερο γι' αυτόν που αδικεί παρά για μένα που αδικούμαι. Αυτά τα οποία αποδείχθηκαν σε εμάς στη συζήτηση που προηγήθηκε με τέτοιο τρόπο, όπως εγώ λέω, είναι συγκρατημένα και δεμένα, και, αν μπορώ να μιλήσω πιο άξεστα, με σιδερένια και χαλύβδινα λόγια, όπως θα φαίνονταν κατ' αυτό τον τρόπο, που, αν δεν καταφέρεις να τα αντικρούσεις εσύ ή κάποιος πιο δυνατός από σένα, δεν θα μπορεί, λέγοντας κάτι άλλο, από όσα εγώ τώρα λέω, να μιλήσει σωστά- επειδή εγώ τουλάχιστον λέω πάντα το ίδιο, ότι δεν ξέρω πώς έχουν

αυτά, και ότι από όσους έχω συναντήσει, όπως ακριβώς τώρα, κανένας δεν μπορεί, μιλώντας διαφορετικά, να μη γίνει περίγελος. Εγώ, λοιπόν, πιστεύω πάλι ότι αυτά έτσι έχουν* αν, όμως, έχουν έτσι και η αδικία είναι γι' αυτόν που αδικεί το μεγαλύτερο κακό, το οποίο είναι από το πιο μεγάλο ακόμα μεγαλύτερο, αν είναι δυνατόν το να μην τιμωρείται αυτός που αδικεί, ποια είναι η βοήθεια που κάποιος άνθρωπος μην μπορώντας να δώσει στον εαυτό του θα ήταν, αλήθεια, περίγελος; Άραγε, όχι αυτή η οποία θα αποτρέψει τη μεγαλύτερη βλάβη για εμάς; Αλλά είναι μεγάλη ανάγκη αυτή να είναι η πιο άσχημη βοήθεια, το να μην μπορεί να βοηθήσει κάποιος ούτε τον εαυτό του ούτε τους φίλους του και τους συγγενείς, και δεύτερη στη σειρά το να μην μπορεί να βοηθήσει για το δεύτερο κακό, τρίτη για το τρίτο κακό, και τα άλλα πατά τον ίδιο τρόπο, και, όσο είναι το μέγεθος του κάθε κακού, τόσο να είναι και το κάλλος τού να μπορεί να βοηθήσει κάποιος σε κάθε περίπτωση, και η ντροπή τού να μην μπορεί. Άραγε, αλλιώς ή έτσι έχουν αυτά, Καλλικλή;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Όχι αλλιώς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αφού, λοιπόν, είναι δύο, το να αδικεί κανείς και το να αδικείται, υποστηρίξαμε ότι μεγαλύτερο κακό είναι το να αδικεί και μικρότερο το να αδικείται. Με τι, λοιπόν, ο άνθρωπος, αφού δημιουργήσει, θα μπορούσε να βοηθήσει τον εαυτό του, ώστε να έχει και τις δύο ωφέλειες, και αυτή που προέρχεται από το να μην αδικεί

και αυτή που απορρέει από το να αδικείται; Ποιο από τα δύο, δύναμη ή βούληση; Λέω το εξής" αν δεν θέλει να αδικείται, δεν θα αδικηθεί ή, αν αποκτήσει τη δύναμη του να μην αδικείται, δεν θα αδικηθεί;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Είναι φανερό αυτό, αν αποκτήσει δύναμη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και τι όσον αφορά το να αδικεί; Αν δεν θέλει να αδικεί, είναι αρκετό αυτό -γιατί δεν θα αδικήσει- ή και γι' αυτό πρέπει να δημιουργήσει κάποια δύναμη και τέχνη, επειδή, αν δεν μάθει αυτά και δεν τα ασκήσει, θα αδικήσει; Γιατί, λοιπόν, Καλλικλή, δεν αποκρίθηκες ακριβώς σε αυτό· σου δίνουμε, δηλαδή, την εντύπωση ότι σωστά αναγκαστήκαμε να συμφωνήσουμε με τη συζήτηση που προηγήθηκε εγώ και ο Πώλος ή όχι, όταν παραδεχτήκαμε ότι κανείς δεν αδικεί επειδή το θέλει, αλλά όλοι όσοι αδικούν αδικούν ακουσίως;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ας είναι έτσι, Σωκράτη, για να τελειώσεις τη συζήτηση.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και επομένως γι* αυτό, όπως φαίνεται, πρέπει να

προετοιμάζεται κάποια δύναμη και τέχνη, για να μην αδικήσουμε.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και ποια, τέλος πάντων, είναι η τέχνη της παρασκευής του να μην αδικούμεστε καθόλου ή όσο το δυνατόν ελάχιστα; Σκέψου αν θεωρείς την ίδια με μένα. Διότι εγώ έχω την εξής εντύπωση" ή πρέπει να εξουσιάζει κάποιος την πόλη ή και να ασκεί τυραννία ή να είναι φίλος με την υπάρχουσα εξουσία.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βλέπεις, Σωκράτη, ότι και εγώ είμαι έτοιμος να επαινώ, αν λες κάτι σωστό; Μου φαίνεται ότι το είπες σωστά αυτό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σκέψου και αυτό, αν έχεις την εντύπωση ότι το λέω σωστά. Ο καθένας νομίζω ότι γίνεται φίλος με τον άλλο, όσο μπορεί, όπως λένε και οι παλιοί και οι σοφοί, ο όμοιος με τον όμοιο. Δεν έχεις και εσύ την ίδια άποψη;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Όπου, λοιπόν, υπάρχει τύραννος άγριος και απαίδευτος,
αν κάποιος στην πόλη είναι καλύτερος από αυτόν, θα
φοβάται φυσικά αυτόν ο τύραννος και δεν θα τον
αγαπήσει με όλη του την καρδιά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ισχύουν αυτά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ούτε αν υπάρχει κάποιος περισσότερο φαύλος, ούτε αυτόν
θα αγαπήσει· γιατί ο τύραννος θα τον περιφρονήσει και
δεν θα ασχοληθεί ποτέ σοβαρά όπως σε φίλο.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Και αυτά είναι αλήθεια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μένει, όμως, εκείνος μόνο να είναι φίλος άξιος λόγου με
αυτόν, ο οποίος έχοντας τον ίδιο χαρακτήρα, κατηγορώντας
τον και επαινώντας τον για τα ίδια, θέλει να εξουσιάζεται
και να υποτάσσεται σε αυτόν που εξουσιάζει. Αυτός θα
αποκτήσει μεγάλη δύναμη στην πόλη και δεν θα τον
αδικήσει κανείς δίχως να τιμωρηθεί. Έτσι δεν είναι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, κάποιος νέος σε αυτή την πόλη σκεφτεί με ποιον τρόπο θα μπορέσω να αποκτήσω μεγάλη δύναμη και κανείς να μη με αδικήσει, αυτή, όπως φαίνεται, είναι η οδός γι' αυτό, αμέσως από νεαρή ηλικία να συνηθίζει να χαίρεται και να λυπάται με τα ίδια πράγματα με τον αφέντη του και να προετοιμάζεται πώς θα γίνει όσο το δυνατόν όμοιος με εκείνον. Έτσι δεν είναι;

ΚΑΛΛΙΪΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα καταφέρει, λοιπόν, να μην αδικείται και να έχει μεγάλη δύναμη, όπως εσείς λέτε, στην πόλη.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, και να μην αδικεί; Ή απέχει πολύ, αν βέβαια είναι όμοιος με τον άρχοντα, ο οποίος είναι άδικος, και κοντά σε αυτόν αποκτήσει μεγάλη δύναμη; Αλλά εγώ πιστεύω, όλως αντιθέτως η προετοιμασία του θα είναι τέτοια, ώστε να μπορεί να κάνει όσο το δυνατόν πιο πολλές αδικίες και, ενώ αδικεί, να μην τιμωρείται· είναι έτσι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Θα υπάρξει, λοιπόν, σε αυτόν το μεγαλύτερο κακό,
επειδή έχει μοχθηρή και άτιμη ψυχή εξαιτίας της μίμησης
του τυράννου και της δύναμης.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν ξέρω πώς στρέφεις τη συζήτηση κάθε φορά πάνω
κάτω, Σωκράτη* ή δεν ξέρεις ότι αυτός που μιμείται τον
τύραννο θα σκοτώσει εκείνον που δεν τον μιμείται, αν
θέλει, και θα του αφαιρέσει την περιουσία;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το ξέρω, καλέ μου Καλλικλή, αν δεν είμαι κουφός,
ακούγοντας και σένα και τον Πώλο πριν από λίγο πολλές
φορές και όλους σχεδόν τους άλλους στην πόλη* αλλά και
εσύ άκου εμένα, ότι θα σκοτώσει, αν θέλει, αλλά, επειδή
είναι ανήθικος, αυτόν που είναι καλός και έντιμος.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Γι' αυτό, λοιπόν, αξίζει να αγανακτούμε!

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Οι ανόητοι, όπως δείχνει η συζήτηση. Ή νομίζεις ότι ο
άνθρωπος πρέπει να προετοιμάζει αυτό, να ζει δηλαδή
όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο, και να μελετά αυτές

τις τέχνες, οι οποίες κάθε φορά μας σώζουν από τους κινδύνους, όπως και εσύ με παρακινείς να μελετώ τη ρητορική, η οποία σώζει στα δικαστήρια.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι, μα τον Δία, συμβουλεύοντας σε σωστά.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι είναι, φίλε μου; Αλήθεια, σου φαίνεται η γνώση της κολύμβησης ότι είναι σοβαρή γνώση;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μα τον Δία, όχι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και βέβαια σώζει αυτή από το θάνατο τους ανθρώπους, όταν βρεθούν σε μια τέτοια κατάσταση, όπου χρειάζεται αυτή η γνώση. Αν, λοιπόν, σου φαίνεται ότι αυτή είναι ασήμαντη, εγώ θα αναφέρω σημαντικότερη από αυτήν, την τέχνη της διακυβέρνησης πλοίου, η οποία σώζει όχι μόνο τις ψυχές, αλλά και τα σώματα και τις περιουσίες από τους μεγαλύτερους κινδύνους, όπως ακριβώς η ρητορική· και αυτή είναι συνεσταλμένη και κόσμια και δεν καυχιέται παίρνοντας υπερήφανο σχήμα, επειδή πετυχαίνει κάτι σημαντικό, αλλά, παρόλο που πετυχαίνει όσα και η δικανική τέχνη, αν σώσει κάποιον από την Αίγινα μέχρι εδώ, θεωρώ

ότι θα εισπράξει δύο οβολούς, αν από την Αίγυπτο ή τον Πόντο, αν από μεγάλη απόσταση, γι' αυτή τη μεγάλη ευεργεσία, σώζοντας όσα έλεγα τώρα μόλις, και τον ίδιο και τα παιδιά και την περιουσία και τη γυναίκα του, και αποβιβάζοντας στο λιμάνι εισπράττει δύο δραχμές, και εκείνος, γνωρίζοντας αυτή την τέχνη και πετυχαίνοντας αυτά, αφού αποβιβάζεται, περπατά κοντά στη θάλασσα και στο πλοίο με μέτρια συμπεριφορά. Γιατί ξέρει, νομίζω, να σκέπτεται ότι είναι άγνωστο ποιους από όσους έπλεαν μαζί του ωφέλησε δίχως να τους αφήσει να πνιγούν, και ποιους έβλαψε, επειδή γνωρίζει ότι δεν τους αποβίβασε καθόλου καλύτερους, απ' ό,τι όταν επιβιβάστηκαν, ούτε στα σώματα ούτε στις ψυχές. Λογίζεται, λοιπόν, ότι, αν κάποιος, που είχε μεγάλες και ανίατες αρρώστιες, δεν πνίγηκε, αυτός είναι δυστυχισμένος επειδή δεν πέθανε, και δεν ωφελήθηκε καθόλου από αυτόν αν, όμως, κάποιος έχει στο πιο σημαντικό μέρος του σώματος, την ψυχή, πολλές και ανίατες αρρώστιες, δεν λογίζεται ότι αυτός πρέπει να ζει και ότι θα τον ωφελήσει, αν από τη θάλασσα, αν από το δικαστήριο, αν από οπουδήποτε αλλού τον σώσει, αλλά ξέρει ότι δεν είναι καλύτερο για το μοχθηρό άνθρωπο να ζει- γιατί είναι ανάγκη να ζει άσχημα.

Γι' αυτά δεν είναι συνηθισμένο να καυχιέται ο κυβερνήτης πλοίου, μολονότι μας σώζει· ούτε, φίλε μου, αυτός που φτιάχνει μηχανές, ο οποίος ούτε λιγότερο από στρατηγό, όχι μόνο κυβερνήτη πλοίου, ούτε από κανέναν άλλο μπορεί να σώζει μερικές φορές· γιατί μερικές φορές σώζει ολόκληρες πόλεις. Μήπως σου φαίνεται ισότιμος με

αυτόν που κατέχει τη δικανική τέχνη; Κι όμως, αν ήθελε να λέει, Καλλικλή, όσα εσείς, δίνοντας τεράστιες διαστάσεις στο έργο του, θα σας κάλυπτε με τα λόγια του, λέγοντας και παροτρύνοντας ότι πρέπει να γίνετε μηχανουργοί, επειδή τα άλλα δεν αξίζουν καθόλου· διότι θα είχε αρκετούς λόγους. Αλλά εσύ περιφρονείς πάρα πολύ τον ίδιο και την τέχνη του, και τον αποκαλείς προσβλητικά μηχανουργό, και δεν θα ήθελες να δώσεις την κόρη σου στο γιο του ούτε πάλι να πάρεις την κόρη εκείνου. Κι όμως, με βάση όσα επαινετικά λόγια λες για το δικό επάγγελμα, με ποια δίκαια λόγια περιφρονείς το μηχανουργό και τους άλλους, που τώρα δα έλεγα; Ξέρω ότι θα πεις ότι είσαι ευγενής και προέρχεσαι από ευγενείς. Αν, όμως, ευγένεια δεν είναι αυτό το οποίο εγώ λέω, αλλά αρετή είναι τούτο, το να σώζει τον εαυτό του και την περιουσία του όποιος τύχει, τότε γίνεται γελοίος ο εμπαιγμός προς το μηχανουργό, το γιατρό και τις άλλες τέχνες, όσες δημιουργήθηκαν για να σώζουν. Αλλά. φίλε μου, κοίταξε μήπως κάτι άλλο είναι η ευγένεια και το καλό από το να σώζει κάποιος και να σώζεται. Μήπως, δηλαδή, αυτό, το να ζει πολλά χρόνια, ο αληθινός άντρας πρέπει να το αφήσει και να μην αγαπά σε υπερβολικό βαθμό τη ζωή του, αλλά, αναθέτοντας όσα έχουν σχέση με αυτά στο θεό και πιστεύοντας τις γυναίκες, ότι κανείς δεν μπορεί να αποφύγει τη μοίρα, πρέπει να σκεφτεί αυτό, με ποιον τρόπο θα μπορέσει να ζήσει όσο το δυνατόν καλύτερα τα χρόνια που πρόκειται να ζήσει, εξομοιώνοντας τον εαυτό του με την πόλη στην οποία κατοικεί; Και τώρα, λοιπόν, πρέπει να γίνεις όσο το δυνατόν όμοιος με το λαό των Αθηναίων, αν σκοπεύεις να είσαι σε αυτόν προσφιλής και να αποκτήσεις μεγάλη δύναμη στην πόλη· πρόσεξε αυτό, αν ωφελεί εσένα και μένα, για να μην πάθουμε, φίλε μου, εκείνο το οποίο λένε

για τις Θεσσαλίδες, οι οποίες κατεβάζουν τη σελήνη στη γη· μήπως η προτίμηση μας γι' αυτή τη δύναμη στην πόλη γίνει με αντάλλαγμα τους αγαπημένους μας. Αν, όμως, πιστεύεις ότι οποιοσδήποτε άνθρωπος θα σου μεταδώσει μια τέτοια τέχνη, η οποία θα σε κάνει να έχεις μεγάλη δύναμη σε αυτή την πόλη, αν και είσαι διαφορετικός από τους πολίτες, είτε προς το καλύτερο είτε προς το χειρότερο, όπως μου φαίνεται, δεν σκέπτεσαι σωστά, Καλλικλή* γιατί δεν πρέπει να είσαι μιμητής αλλά όμοιος από τη φύση σου με αυτούς, αν πρόκειται να δημιουργήσεις γνήσια φιλία με τον αθηναϊκό λαό και ναι, μα τον Δία, και με το γιο του Πυριλάμπη· όποιος, λοιπόν, σε κάνει πάρα πολύ όμοιο με αυτούς, αυτός θα σε κάνει, επειδή επιθυμείς να γίνεις πολιτικός, και πολιτικό και ρήτορα· ο καθένας χαίρεται με τους λόγους εκείνων που έχουν τον ίδιο χαρακτήρα, και λυπάται με τους λόγους εκείνων που έχουν διαφορετικό χαρακτήρα· αν δεν λες κάτι άλλο, αγαπητέ μου. Να πούμε κάτι σχετικό με αυτά, Καλλικλή;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν ξέρω με ποιον τρόπο μου φαίνεσαι ότι μιλάς σωστά, Σωκράτη· έχω υποστεί το πάθημα των πολλών δεν πείθομαι απόλυτα από σένα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γιατί ο έρωτας, Καλλικλή, για το λαό, που υπάρχει στην

ψυχή σου, αντιστέκεται σε μένα· αλλά, αν εξετάσουμε αυτά τα ίδια πολλές φορές και καλύτερα, θα πειστείς. Θυμήσου, λοιπόν, ότι υποστηρίζαμε πως υπάρχουν δύο τρόποι προετοιμασίας για τη φροντίδα του κάθε σώματος και της κάθε ψυχής, ο ένας αποσκοπεί στην απόλαυση και ο άλλος στο ωφέλιμο, ο οποίος δεν χαρίζεται αλλά μάχεται. Αυτά δεν ήταν όσα ορίζαμε τότε;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ο ένας, λοιπόν, ο σχετικός με την απόλαυση, τυχαίνει να είναι ποταπός και τίποτε άλλο παρά κολακεία. Είναι έτσι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ας είναι έτσι, αν θες, για σένα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ο άλλος, όμως, αφορά το πώς θα γίνει καλύτερο αυτό που φροντίζουμε, είτε τυχαίνει να είναι σώμα είτε ψυχή.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, πρέπει να επιχειρούμε με αυτό τον τρόπο να φροντίζουμε την πόλη και τους πολίτες, κάνοντας τους όσο

το δυνατόν καλύτερους; Γιατί δίχως αυτό, όπως ανακαλύψαμε στη συζήτηση που προηγήθηκε, δεν υπάρχει όφελος να προσφέρουμε καμία άλλη ευεργεσία, αν δεν είναι καλή και σωστή η σκέψη εκείνων που πρόκειται ή να παίρνουν πολλά χρήματα ή εξουσία σε άλλους ή οποιαδήποτε άλλη δύναμη. Να δεχτούμε ότι έχουν έτσι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα, αν σου αρέσει περισσότερο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, παρακινούσαμε ο ένας τον άλλον, Καλλικλή, να μετάσχουμε στη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων σχετικά με την οικοδόμηση τειχών ή ναύσταθμων ή ναών, σχετικά με τα μεγαλύτερα δηλαδή οικοδομήματα, θα έπρεπε εμείς να σκεφτούμε και να εξετάσουμε τους εαυτούς μας, πρώτα αν έχουμε γνώση της οικοδομικής τέχνης και από ποιον τη μάθαμε; Θα έπρεπε ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεύτερο, λοιπόν, πάλι θα έπρεπε να σκεφτούμε αυτό, αν έχουμε χτίσει ποτέ ως τώρα οικοδόμημα ιδιωτικό ή κάποιου φίλου ή δικό μας, και αν αυτό το οικοδόμημα είναι ωραίο ή

άσχημο* και αν, ενώ εξετάζουμε, ανακαλύψουμε ότι οι δάσκαλοι μας ήταν ικανοί και αξιόλογοι, και ότι πολλά και ωραία οικοδομήματα είχαν χτιστεί από εμάς μαζί με τους δασκάλους μας και πολλοί μόνο από εμάς, από τη στιγμή που αποφοιτήσαμε από τους δασκάλους, αν αυτά ήταν έτσι, θα ήταν γνώρισμα συνετών ανθρώπων να καταπιαστούμε με την οικοδόμηση δημοσίων έργων αν, όμως, δεν μπορούσαμε να επιδείξουμε ούτε δάσκαλο ούτε οικοδομήματα ή κανένα ή πολλά, καθόλου άξια λόγου, θα ήταν σε αυτή την περίπτωση ανόητο να καταπιαστούμε με τα δημόσια έργα και να παρακινούμε ο ένας τον άλλο γι' αυτά. Να πούμε ότι αυτά λέγονται σωστά ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Το ίδιο, λοιπόν, ισχύει και για όλα τα άλλα, αν, αφού επιχειρήσουμε να καταπιαστούμε με τις δημόσιες υποθέσεις, παρακινούσαμε ο ένας τον άλλο, επειδή τάχα είμαστε ικανοί γιατροί, θα εξετάζαμε βέβαια εγώ εσένα κι εσύ εμένα, για όνομα των θεών: «Πώς είναι ο Σωκράτης ως προς τη σωματική υγεία; Ή κάποιος άλλος απαλλάχθηκε από ασθένεια εξαιτίας του Σωκράτη, ή δούλος ή ελεύθερος;»· κι εγώ, νομίζω, θα σε εξέταζα σε άλλα παρόμοια¹ και αν δεν βρίσκαμε κανέναν να έχει θεραπευτεί στο σώμα από εμάς, ούτε από τους ξένους ούτε από τους αστούς, ούτε άντρα ούτε γυναίκα, για όνομα του Δία, Καλλικλή, δεν θα ήταν, αλήθεια, γελοίο σε τέτοιο βαθμό ανοησίας, να έρθουν άνθρωποι, ώστε, προτού ως ιδιώτες γιατροί κάνουμε πολλά, όπως τύχει, προτού κατορθώσουμε πολλά και εξασκηθούμε ικανοποιητικά στην τέχνη, να επιχειρήσουμε να

μάθουμε,

όπως λέγεται, την κεραμική τέχνη αρχίζοντας από το
πιθάρι, και να επιχειρήσουμε και οι ίδιοι να καταπιαστούμε
με μια δημόσια δραστηριότητα και να παρακινούμε και
άλλους τέτοιους; Δεν θα σου φαινόταν ότι είναι ανόητο να
ενεργούμε κατ' αυτό τον τρόπο;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τώρα, όμως, άριστε άντρα, επειδή εσύ ο ίδιος πριν από
λίγο άρχισες να καταπιάνεσαι με τις υποθέσεις της πόλης,
με παρακινείς και με κατηγορείς ότι δεν συμμετέχω στα
κοινά, δεν θα εξετάσουμε ο ένας τον άλλο: «Εμπρός, ο
Καλλικλής δεν έχει κάνει ήδη κάποιον από τους πολίτες
καλύτερο; Υπάρχει κάποιος ο οποίος, ενώ προηγουμένως
ήταν ανήθικος, άδικος, ακόλαστος και μη συνετός, εξαιτίας
του Καλλικλή έχει γίνει καλός και έντιμος, ή ξένος ή αστός,
ή δούλος ή ελεύθερος»; Πες μου, αν κάποιος σε εξετάσει γι'
αυτά, Καλλικλή, τι θα πεις; Ποιον άνθρωπο θα πεις ότι
έχεις κάνει καλύτερο με τη συναναστροφή σου; Φοβάσαι
να απαντήσεις, αν βέβαια υπάρχει κάποιο δικό σου έργο,
ενώ ήσουν ιδιώτης, πριν επιχειρήσεις να ασχοληθείς με τις

υποθέσεις της πόλης;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Σου αρέσει να νικάς, Σωκράτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν σε ρωτώ, για να δείξω ότι νικώ, αλλά επειδή, αλήθεια, θέλω να μάθω με ποιον τρόπο νομίζεις ότι πρέπει να πολιτεύεται κάποιος στην πόλη μας, αν θα μεριμνήσεις για κάτι άλλο, αφού αναλάβεις τη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων, ή πώς θα γίνουμε πάρα πολύ καλοί πολίτες; Ή δεν έχουμε ήδη συμφωνήσει πολλές φορές ότι αυτό πρέπει να κάνει ο πολιτικός; Συμφωνήσαμε ή όχι; Απάντησε. Συμφωνήσαμε· θα απαντήσω εγώ για σένα. Αν, λοιπόν, αυτό πρέπει ο έντιμος άντρας να προσφέρει στην πόλη του, τώρα, αφού θυμηθείς για μένα, πες για εκείνους τους άντρες για τους οποίους μιλούσες πρωτύτερα, αν σου δίνουν την εντύπωση ότι έχουν γίνει ενάρετοι πολίτες, δηλαδή ο Περικλής, ο Κίμων, ο Μιλτιάδης και ο Θεμιστοκλής.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, ήταν ενάρετοι, είναι φανερό ότι ο καθένας από αυτούς έκανε καλύτερους τους πολίτες αντί

χειρότερους. Τους έκανε ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Οι Αθηναίοι, λοιπόν, ήταν χειρότεροι, όταν ο Περικλής
άρχιζε να πολιτεύεται ή όταν τελείωνε;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ίσως, όταν τελείωνε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

"Όχι ίσως, φίλε μου, αλλά αναγκαστικά, συμφωνά με όσα
παραδεχτήκαμε, αν βέβαια εκείνος ήταν ενάρετος πολίτης.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Και, λοιπόν, τι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τίποτα· αλλά πες μου το εξής για τούτο, αν λέγεται ότι οι
Αθηναίοι έχουν γίνει καλύτεροι εξαιτίας του Περικλή, ή
το εντελώς αντίθετο, ότι έχουν διαφθαρεί από εκείνον.
Γιατί εγώ, βέβαια, αυτά ακούω, ότι οι Αθηναίοι εξαιτίας
του Περικλή έχουν γίνει νωθροί, δειλοί, φλύαροι και
φιλοχρήματοι, επειδή πρώτος πρόσφερε μισθό για τις
υπηρεσίες προς την πόλη.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αχούς αυτά, Σωκράτη, από εκείνους που έχουν κόψει τα αφτιά τους.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αυτά καθόλου δεν τα ακούω, αλλά τα ξέρω καλά και εγώ και εσύ, ότι ο Περικλής είχε μεγάλη υπόληψη και οι Αθηναίοι δεν τον καταψήφισαν σε καμία αισχρή δίκη, όταν ήταν χειρότεροι· όταν, όμως, έγιναν καλοί και έντιμοι πολίτες χάρη σε αυτόν, στο τέλος της ζωής του Περικλή, τον καταδίκασαν για κλοπή και παραλίγο να ίου επιβάλουν τη θανατική ποινή, επειδή ήταν, κατά την άποψη τους, ανέντιμος.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Τι, λοιπόν; Εξαιτίας αυτού ήταν κακός ο Περικλής;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κάποιος που φροντίζει γαϊδούρια, άλογα και βόδια θα φαινόταν ότι είναι κακός, αν είναι τέτοιος, αν, αφού παραλάμβανε αυτά που δεν τον κλοτσούσαν ούτε τον χτυπούσαν με τα κέρατα ούτε τον δάγκωναν, τα οδηγούσε να κάνουν όλα αυτά με αγριότητα. Ή δεν σου φαίνεται ότι κακός είναι όποιος φροντίζει οποιοδήποτε ζώο, ο οποίος, αφού παραλάβει πιο ήμερα ζώα, τα κάνει πιο άγρια απ' ό,τι τα παρέλαβε; Το παραδέχεσαι ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα, για να σου κάνω τη χάρη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Κάνε μου και αυτή τη χάρη, απαντώντας μου[#] ποιο από τα δυο, ο άνθρωπος είναι ένα από τα ζώα ή όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς όχι;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ο Περικλής, λοιπόν, είχε την επιμέλεια των ανθρώπων;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι λοιπόν; Δεν έπρεπε αυτοί, όπως συμφωνήσαμε πριν από λίγο, να έχουν γίνει πιο δίκαιοι και όχι πιο άδικοι από εκείνον, αν βέβαια τους φρόντιζε εκείνος, ο οποίος ήταν ικανός στην πολιτική;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Οι δίκαιοι, πάντως, είναι ήμεροι, όπως έλεγε ο Όμηρος.

Εσύ, όμως, τι λες; Δεν έχεις την ίδια άποψη;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αλλά, όμως, τους έκανε πιο άγριους απ' ό,τι τους παρέλαβε, και βέβαια κατά του εαυτού του, τον οποίο ελάχιστα θα ήθελε.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Θες να συμφωνήσω με σένα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν σου φαίνομαι ότι λέω αλήθεια.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ας είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν, λοιπόν, τους έκανε πιο άγριους, τους έκανε και πιο άδικους και πιο κακούς;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ας είναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, ο Περικλής δεν ήταν καλός στην πολιτική, με βάση αυτή τη συζήτηση.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Εσύ λες ότι δεν ήταν.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μα τον Δία, ούτε εσύ, από όσα ομολογείς. Μίλα μου
πάλι για τον Κίμωνα' δεν τον εξόρισαν αυτοί τους
οποίους φρόντιζε, για να μην ακούσουν τη φωνή του για
δέκα χρόνια; Και στον Θεμιστοκλή τα ίδια δεν έκαναν
και τον καταδίκασαν σε εξορία; Τον Μιλτιάδη, αυτόν
που νίκησε στον Μαραθώνα, δεν ψήφισαν να τον ρίξουν
στο βάραθρο και, αν δεν επενέβαινε ο πρύτανης, θα τον
έριχναν; Κι όμως, αν αυτοί ήταν συνετοί άντρες, όπως
εσύ λες, δεν θα πάθαιναν ποτέ αυτά. Οι ικανοί ηνίοχοι
στην αρχή δεν πέφτουν από τα άρματα, όταν όμως
φροντίζουν τα άλογα και γίνονται οι ίδιοι καλύτεροι
ηνίοχοι, τότε πέφτουν αυτά δεν γίνονται ούτε στην τέχνη
των ηνιόχων ούτε σε καμιά άλλη τέχνη* ή νομίζεις ότι
γίνονται;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Δεν νομίζω.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, τα προηγούμενα λόγια σου, όπως φαίνεται, ήταν αληθινά, ότι
εμείς δεν γνωρίζουμε κανέναν άντρα να έχει υπάρξει ικανός στην
πολιτική σε αυτή την πόλη. Εσύ, βέβαια, παραδέχεσαι ότι από τους
τωρινούς δεν είναι κανένας, αλλά από τους παλιότερους είναι, και
ανέφერες αυτούς τους άντρες· αυτοί, ωστόσο, αποδείχτηκαν όμοιοι
με τους σημερινούς, ώστε, αν αυτοί ήταν ρήτορες, ούτε την αληθινή

ρητορική θα χρησιμοποιούσαν -γιατί δεν θα εξορίζονταν- ούτε την κολακευτική.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά, όμως, Σωκράτη, απέχει πολύ από το να κάνει κάποιος από τους τωρινούς τέτοια έργα τα οποία έχει κάνει όποιος από αυτούς (τους παλιούς) θέλεις.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αγαπητέ μου, ούτε εγώ κατηγορώ αυτούς ότι ήταν υπηρέτες της πόλης, αλλά μου φαίνεται ότι ήταν πιο καλοί από τους τωρινούς και υπήρξαν περισσότερο ικανοί στο να προμηθεύονται όσα επιθυμούσε η πόλη- αλλά στο να κατευθύνουν τις επιθυμίες και να μην επιτρέπουν, χρησιμοποιώντας πειθώ ή βία γι' αυτό, από το οποίο επρόκειτο οι πολίτες να γίνουν καλύτεροι, για να το πω με λίγα λόγια, εκείνοι δεν διέφεραν καθόλου από αυτούς· το οποίο είναι μοναδικό έργο έντιμου πολίτη. Και πλοία και τείχη και ναύσταθμους και άλλα πολλά τέτοια και εγώ συμφωνώ ότι εκείνοι ήταν περισσότερο ικανοί από αυτούς να εξασφαλίζουν. Κάνουμε, λοιπόν, γελοίο πράγμα κι εγώ κι εσύ στη συζήτηση μας* γιατί όλο το χρόνο, τον οποίο συζητάμε, δεν σταματάμε καθόλου να περιφερόμαστε πάντα στο ίδιο και να αγνοούμε μεταξύ μας τι λέμε. Εγώ,

λοιπόν, νομίζω ότι εσύ πολλές φορές συμφώνησες και γνωρίζεις ότι αυτή η ασχολία είναι διττή και σχετικά με το σώμα και την ψυχή, και η μια είναι υπηρετική, με την οποία είναι δυνατόν κάποιος να προμηθεύεται, αν πεινά το σώμα, τρόφιμα, αν διψά, ποτά, αν κρυώνει, ενδύματα, στρώματα, υποδήματα και άλλα που το σώμα επιθυμεί* και σκοπίμως σου μιλώ με τις ίδιες εικόνες, για να τα

κατανοήσεις εύκολα. Αυτά, δηλαδή, τα εξασφαλίζει ή αυτός που είναι μικροπωλητής ή έμπορος ή κατασκευαστής τους, ή αρτοποιός, ή μάγειρας ή υφαντής ή υποδηματοποιός ή επεξεργαστής δερμάτων, και δεν είναι καθόλου παράξενο, μολονότι είναι τέτοιος, να έχουν τη γνώμη και ο ίδιος και οι άλλοι ότι είναι υπηρέτης του σώματος, και ο καθένας που δεν γνωρίζει ότι κοντά σε όλες αυτές υπάρχουν η γυμναστική και η ιατρική, η οποία όντως είναι φροντίδα του σώματος και αρμόζει να ηγείται όλων των τεχνών και να χρησιμοποιεί τα έργα τους εξαιτίας του ότι γνωρίζει ποιο είναι ωφέλιμο και ποιο βλαβερό από τα τρόφιμα ή τα ποτά για την υγεία του σώματος, ενώ όλες οι άλλες τα αγνοούν γι' αυτό όλες οι τέχνες σχετικά με την ασχολία του σώματος είναι δουλοπρεπείς, υπηρετικές και ανελεύθερες, αλλά η γυμναστική και η ιατρική δίκαια εξουσιάζουν αυτές. Αυτά τα ίδια, λοιπόν, ότι υπάρχουν και σχετικά με την ψυχή, μου φαίνεται ότι ενίοτε καταλαβαίνεις [όταν μιλώ] και συμφωνείς επειδή τάχα κατανοείς ό,τι εγώ λέω· έρχεσαι, όμως, λίγο αργότερα λέγοντας ότι υπήρξαν στην πόλη καλοί και έντιμοι πολίτες και, όταν σε ρωτώ ποιοι, μου φαίνεται ότι παρουσιάζεις απολύτως όμοιους ανθρώπους στην πολιτική, όπως ακριβώς αν σε ρωτούσα για τη γυμναστική ποιοι φαν ή είναι ικανοί θεραπευτές σωμάτων, θα μου έλεγες πολύ σοβαρά ότι ο Θεαρίων ο αρτοποιός και ο Μίθαικος, ο οποίος έχει γράψει τη σικελική μαγειρική, και ο Σάραμβος, ο ιδιοκτήτης καπηλειού, είναι θαυμάσιοι θεραπευτές σωμάτων, παρασκευάζοντας ο ένας υπέροχους άρτους, ο άλλος φαγητά και ο τρίτος κρασί. Ίσως, λοιπόν, να αγανακτούσες αν σου

έλεγα ότι, άνθρωπε, δεν γνωρίζεις καθόλου για τη γυμναστική- μου αναφέρεις ανθρώπους υπηρέτες και παρασκευαστές επιθυμιών, που δεν γνωρίζουν τίποτα καλό και ωραίο σχετικά με αυτά και οι οποίοι, αν έτσι τύχει, αφού γεμίσουν και παχύνουν τα σώματα των ανθρώπων, αν και επαινούνται από αυτούς, θα αφανίσουν και τις σάρκες, που είχαν πριν αυτοί πάλι εξαιτίας της απειρίας δεν θα κατηγορήσουν εκείνους που έτρεφαν ως υπαίτιους των ασθενειών και της απώλειας της σάρκας που είχαν πριν, αλλά όσους έτυχε να είναι παρόντες και να συμβουλεύουν σε κάτι, όταν πλέον ήρθε σε αυτούς ο κορεσμός που φέρνει ασθένεια ύστερα από λίγο καιρό, επειδή έγινε αντίθετα από τους κανόνες υγιεινής, θα τους επικρίνουν, θα τους κατηγορήσουν και θα τους κάνουν κάποιο κακό, αν μπορέσουν, αλλά τους προηγούμενους και τους αίτιους συμφορών θα εγκωμιάσουν. Και τώρα εσύ, Καλλικλή, ενεργείς εντελώς όμοια- εγκωμιάζεις ανθρώπους που έχουν προσφέρει σε αυτούς πλουσιότατα φαγοπότια σύμφωνα με όσα επιθυμούσαν, και λένε ότι η πόλη έχει γίνει μεγάλη από αυτούς (τους πολιτικούς)· ότι η πόλη είναι διογκωμένη και έχει ύπουλη ασθένεια εξαιτίας εκείνων των παλιών, δεν καταλαβαίνουν. Γιατί χωρίς σωφροσύνη και δικαιοσύνη γέμισαν την πόλη με λιμάνια, ναύσταθμους, τείχη, φόρους και άλλες τέτοιες ανοησίες· όταν, λοιπόν, γίνει η εμφάνιση αυτής της ασθένειας, θα κατηγορήσουν τους τότε παρόντες συμβούλους, και τον Θεμιστοκλή και τον Κίμωνα και τον Περικλή, τους αίτιους των συμφορών, θα τους εγκωμιάσουν ίσως, όμως, να επιτεθούν και σε σένα, αν δεν προστατευτείς, και στο φίλο μου τον Αλκιβιάδη, όταν χάσουν και τα παλιά μαζί σε όσα απέκτησαν, παρόλο που δεν είστε αίτιοι των συμφορών αλλά συνένοχοι. Κι όμως, εγώ τώρα βλέπω να

συμβαίνει ανόητο πράγμα και μαθαίνω ότι συνέβαινε και με τους παλιούς άντρες. Γιατί βλέπω ότι, όταν η πόλη μεταχειρίζεται κάποιον από τους πολιτικούς ως άνθρωπο που έχει κάνει αδικίες, αγανακτούν και μεμψιμοιρούν ότι τάχα παθαίνουν μεγάλα βάσανα* μολονότι έχουν προσφέρει πολλά και καλά στην πόλη, συνεπώς χάνονται άδικα από αυτήν, όπως ισχυρίζονται* όλα αυτά, όμως, είναι ψέματα. Γιατί κανένας προστάτης της πόλης δεν θα μπορούσε να χαθεί άδικα από την ίδια πόλη την οποία προστατεύει* είναι πιθανό, μάλιστα, να συμβαίνει το ίδιο με όσους προσποιούνται ότι είναι πολιτικοί και με όσους ότι είναι σοφιστές. Γιατί και οι σοφιστές, οι οποίοι κατά τα άλλα είναι σοφοί, ασχολούνται με αυτό το άτοπο· δηλαδή, αν και υποστηρίζουν ότι είναι δάσκαλοι της αρετής, κατηγορούν πολλές φορές τους μαθητές ότι αδικούν τους ίδιους, στερώντας τους την αμοιβή και χωρίς να τους αποδίδουν ευγνωμοσύνη, παρόλο που ευεργετήθηκαν από αυτούς· κι όμως, υπάρχει κάποιο πιο παράλογο πράγμα από αυτό το λόγο, άνθρωποι δηλαδή οι οποίοι έχουν γίνει καλοί και δίκαιοι, απομακρύνοντας με το δάσκαλο την αδικία και έχοντας

αποκτήσει δικαιοσύνη, να αδικούν με αυτό που δεν έχουν

(την αδικία); Δεν σου φαίνεται αυτό υπερβολικά

παράλογο, φίλε μου; Αλήθεια, Καλλικλή, με ανάγκασες να

δημηγορήσω, αφού δεν ήθελες να απαντάς.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Εσύ δεν μπορείς να μιλάς, αν κάποιος δεν σου

απαντά;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έτσι νομίζω" τώρα, βέβαια, μακρηγορώ, επειδή δεν θέλεις να μου απαντάς. Αλλά, φίλε μου, πες μου στο όνομα του φίλιου Δία, δεν σου φαίνεται ότι είναι παράλογο να ισχυρίζεται κάποιος ότι έχει κάνει κάποιον ικανό να κατηγορεί αυτόν, επειδή, ενώ έγινε καλός από αυτόν και παραμένει τέτοιος, έπειτα έγινε αχρείος;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι μου φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ακούς, λοιπόν, να λένε τέτοια αυτοί που ισχυρίζονται ότι εκπαιδεύουν τους ανθρώπους στην αρετή;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Βέβαια· αλλά τι θα μπορούσες να πεις για ανθρώπους καθόλου άξιους;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Τι θα μπορούσες να πεις για εκείνους οι οποίοι, ενώ ισχυρίζονται ότι διοικούν την πόλη και μεριμνούν γι' αυτήν, πώς θα γίνει όσο το δυνατόν καλύτερη, την κατηγορούν πάλι, όταν τύχει, ως πάρα πολύ ανήθικη; Το ίδιο, φίλε μου, είναι ο σοφιστής και ο ρήτορας ή κάτι κοντινό και παραπλήσιο, όπως ακριβώς έλεγα στον Πώλο* εσύ, όμως, από άγνοια, νομίζεις ότι το μεν, η ρητορική, είναι κάτι πολύ ωραίο, το δε (τη σοφιστική) το περιφρονείς.

Πράγματι, η σοφιστική είναι καλύτερη από τη ρητορική, όσο η νομοθετική από τη δικαστική και η γυμναστική από την ιατρική· εγώ, βέβαια, νόμιζα ότι μόνο στους ρήτορες και στους σοφιστές δεν επιτρέπεται να κατηγορούν αυτό το πράγμα, το οποίο οι ίδιοι διδάσκουν, ότι είναι βλαβερό γι* αυτούς, διαφορετικά για τον ίδιο λόγο να κατηγορούν συνάμα και τους εαυτούς τους ότι καθόλου δεν ωφέλησαν αυτούς που ισχυρίζονται ότι ωφέλησαν. Έτσι δεν είναι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Και να παρέχουν, όμως, την ευεργεσία δίχως αμοιβή, όπως είναι φυσικό, μόνο σε αυτούς επιτρεπόταν, αν βέβαια έλεγαν αλήθεια. Διότι, αν κάποιος λάβει κάποια άλλη ευεργεσία, για παράδειγμα αν γίνει γρήγορος εξαιτίας του γυμναστή, ίσως να του στερούσε την οφειλή, αν ο γυμναστής τον δίδασκε δίχως να έχει συμφωνήσει μισθό, ότι θα έπαιρνε την αμοιβή του παράλληλα με τη μετάδοση της ταχύτητας. Διότι, νομίζω, οι άνθρωποι δεν αδικούν με τη βραδύτητα, αλλά με την αδικία* πώς όχι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν κάποιος, λοιπόν, δεν αφαιρεί αυτό, δηλαδή την αδικία, δεν υπάρχει κανένας φόβος σε αυτόν, μήπως κάποτε αδικηθεί, αλλά είναι ασφαλές μόνο σε αυτόν να προσφέρει αυτή την ευεργεσία, αν, βέβαια, μπορεί όντως κάποιος να κάνει τους ανθρώπους καλούς. Έτσι δεν είναι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Γι' αυτά, επομένως, όπως φαίνεται, δεν είναι άσχημο να δίνει άλλες συμβουλές, παίρνοντας χρήματα, για παράδειγμα σχετικά με την οικοδομική ή τις άλλες τέχνες.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Έτσι φαίνεται.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Σχετικά με αυτή την πράξη, όμως, με ποιον τρόπο θα γίνει κάποιος όσο το δυνατόν καλύτερος και θα διοικεί άριστα το σπίτι του ή την πόλη, θεωρείται άσχημο να μη θέλει κάποιος να συμβουλευεί, αν δεν του δώσει χρήματα. Είναι έτσι;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Διότι είναι φανερό ότι αυτό είναι η αιτία, ότι δηλαδή μόνο αυτή από τις ευεργεσίες κάνει αυτόν που ευεργετείται να επιθυμεί να ανταποδώσει την ευεργεσία, ώστε να φαίνεται ότι είναι καλή απόδειξη, αν αυτός που προσφέρει αυτή την ευεργεσία δεχτεί ως ανταπόδοση την ευεργεσία· διαφορετικά όχι. Έχουν έτσι αυτά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Για ποια, λοιπόν, από τις δυο υπηρεσίες της πόλης με προσκαλείς, όρισε μου- να αγωνίζομαι ως γιατρός προς τους Αθηναίους, πώς θα γίνουν όσο το δυνατόν καλύτεροι, ή να τους υπηρετώ και να τους μιλώ με σκοπό να τους ευχαριστήσω; Πες μου την αλήθεια, Καλλικλή' γιατί δικαιούσαι, όπως ακριβώς άρχισες να μιλάς με παρρησία προς εμένα, να λες μέχρι τέλους όσα έχεις στο μυαλό σου· και τώρα μίλα καλά και με θάρρος.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Λέω, λοιπόν, ότι σε προσκαλώ για να τους υπηρετείς.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άρα, φίλε μου, με προσκαλείς για να τους κολακεύω.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αν σου είναι πιο ευχάριστο να γίνεις λεία των Μυσών,
Σωκράτη· γιατί, αν δεν κάνεις αυτά...

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Μην πεις αυτό που έχεις πει πολλές φορές, ότι θα με
σκοτώσει όποιος θέλει, για να μην πω κι εγώ πάλι ότι
όντας αχρείος θα σκοτώσει εμένα που είμαι καλός· ούτε
ότι θα μου αφαιρέσει αν έχω κάτι, για να μην πω εγώ
πάλι ότι, αφού τα πήρε, δεν ξέρει τι να τα κάνει, αλλά,
όπως ακριβώς τα αφαίρεσε από μένα άδικα, αφού τα
πήρε έτσι, θα τα μεταχειριστεί άδικα, και, αν άδικα,
άσχημα και, αν άσχημα, κακά.

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Πώς μου φαίνεσαι, Σωκράτη, ότι πιστεύεις πως δεν θα
μπορούσες να πάθεις τίποτα από αυτά επειδή βρίσκεσαι
μακριά από κινδύνους και δεν θα μπορούσες να οδηγηθείς
σε δικαστήριο από πολύ μοχθηρό ίσως άνθρωπο και φαύλο.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Επομένως, είμαι πραγματικά ανόητος, Καλλικλή, αν δεν
νομίζω ότι σε αυτή την πόλη μπορεί να πάθει οποιοσδήποτε
ό,τι τύχει· ξέρω, όμως, καλά αυτό ότι, αν οδηγηθώ σε
δικαστήριο κινδυνεύοντας να πάθω κάτι από όσα λες, θα

είναι αχρείος αυτός που με καταγγέλλει¹ γιατί κανένας έντιμος άνθρωπος δεν θα μπορούσε να μηνύσει κάποιον που δεν αδικεί και δεν είναι καθόλου παράξενο αν καταδικαστώ σε θάνατο. Θες να σου πω γιατί τα περιμένω αυτά;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Νομίζω ότι με λίγους Αθηναίους, για να μην πω μόνος μου, ασκώ την αληθινή πολιτική τέχνη και μόνος από τους τωρινούς πράττω τα πολιτικά· επειδή, λοιπόν, τα λόγια που λέω κάθε φορά δεν τα λέω για να ευχαριστήσω αλλά για να ωφελήσω, όχι για να προσφέρω απόλαυση, και επειδή δεν θέλω να κάνω τα ωραία πράγματα που εσύ παροτρύνεις, δεν ξέρω τι να πω στο δικαστήριο. Μου έρχονται στο μυαλό τα ίδια λόγια που έλεγα στον Πώλο* γιατί θα κριθώ όπως θα κρινόταν από παιδιά γιατρός, αν τον κατηγορούσε μάγειρας. Διότι σκέψου τι θα μπορούσε να απολογηθεί ένας τέτοιος άνθρωπος, ο οποίος θα εμπλεκόταν σε μια τέτοια περιπέτεια, αν κάποιος τον κατηγορούσε λέγοντας: «Παιδιά, αυτός εδώ ο άντρας έχει προκαλέσει σε εμάς πολλά και κακά και βλάπτει τους ίδιους και τους νεότερους από εσάς κάνοντας εγχειρήσεις και καυτηριασμούς, και αδυνατίζοντας και πνίγοντας σας σας υποβάλλει σε στερήσεις, δίνοντας σας πολύ πικρά φάρμακα και υποχρεώνοντας σας να πεινάτε και να διψάτε, όχι όπως εγώ που σας παρείχα πολλά, γλυκά και κάθε είδους πράγματα»* τι νομίζεις ότι θα είχε να πει ο γιατρός που ενεπλάκη σε αυτή τη συμφορά; Ή, αν έλεγε την αλήθεια, ότι

«εγώ τα έκανα όλα αυτά, παιδιά, για χάρη της υγείας», πόσο νομίζεις ότι θα φώναζαν οι τέτοιου είδους δικαστές; Όχι πολύ;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Ίσως· πρέπει να το υποθέσουμε.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Δεν νομίζεις, λοιπόν, ότι αυτός θα είχε πολύ μεγάλη αμηχανία τι πρέπει να πει;

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Μάλιστα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Εγώ, όμως, ξέρω ότι κάτι τέτοιο θα πάθαινα πηγαίνοντας στο δικαστήριο. Γιατί δεν θα μπορώ να μιλώ ούτε για τις ηδονές που τους πρόσφερα, τις οποίες αυτοί θεωρούν ευεργεσίες και ωφέλειες, ενώ εγώ δεν ζηλεύω ούτε αυτούς που τις προσφέρουν ούτε εκείνους που τις αποκτούν αν κάποιος λέει ότι βλάπτω τους νεότερους φέρνοντας τους σε δύσκολη θέση, ή ότι κακολογώ τους μεγαλύτερους λέγοντας τους πικρά λόγια είτε κατ' ιδίαν είτε δημόσια, δεν θα μπορώ να πω ούτε την αλήθεια, ότι, δηλαδή, «όλα αυτά τα λέω δίκαια και ενεργώ για το όφελος σας, κύριοι δικαστές, και τίποτε άλλο' επομένως, ίσως πάθω ό,τι τύχει».

ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Σου φαίνεται, λοιπόν, Σωκράτη, ότι είναι σε καλή κατάσταση ο άνθρωπος ο οποίος κινείται έτσι στην πόλη και δεν μπορεί να βοηθήσει τον εαυτό του;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Αν υπάρχει σε εκείνον αυτό με το οποίο, Καλλικλή, πολλές φορές συμφώνησες· αν έχει βοηθήσει τον εαυτό του, δίχως να έχει πει ούτε να έχει κάνει τίποτε άδικο ούτε απέναντι στους ανθρώπους ούτε απέναντι στους θεούς. Γιατί συμφωνήσαμε πολλές φορές ότι αυτή η βοήθεια προς τον εαυτό του είναι η καλύτερη. Αν, λοιπόν, κάποιος με ελέγχει ότι δεν μπορώ να προσφέρω αυτή τη βοήθεια στον εαυτό μου και στους άλλους, θα ντρεπόμουν αν ελεγχόμουν μπροστά και σε πολλούς και σε λίγους, και, αν ελεγχόμουν μόνος από έναν και αν καταδικαζόμουν σε θάνατο εξαιτίας αυτής της αδυναμίας, θα αγανακτούσα· αν, όμως, πέθαινα εξαιτίας της έλλειψης κολακευτικής ρητορικής, ξέρω καλά ότι θα με έβλεπες να υπομένω εύκολα το θάνατο. Γιατί τον ίδιο το θάνατο κανείς δεν τον φοβάται, ο οποίος δεν είναι εντελώς ανόητος και ανάνδρος, φοβάται όμως την αδικία· γιατί το να φτάσεις στον Άδη έχοντας γεμάτη την ψυχή με πολλά αδικήματα είναι το μεγαλύτερο από όλα τα κακά. Αν θες, προτίθεμαι να σου πω πώς αυτό είναι έτσι. ΚΑΛΛΙΚΛΗΣ

Αλλά, επειδή ολοκλήρωσες και τα άλλα θέματα, ολοκλήρωσε και αυτό.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Άκου, λοιπόν, όπως λένε, μια πολύ καλή διήγηση, που εσύ θα τη θεωρήσεις μύθο, όπως νομίζω, ενώ εγώ αληθινή διήγηση· γιατί ως αληθινά θα πω όσα πρόκειται να πω. Όπως λέει ο Όμηρος, ο Δίας, ο Ποσειδώνας και ο Πλούτωνας μοιράστηκαν την εξουσία, όταν την παρέλαβαν από τον πατέρα τους. Υπήρχε, λοιπόν, στους ανθρώπους την εποχή του Κρόνου ο εξής νόμος, και υπάρχει ακόμη και τώρα ανάμεσα στους θεούς, όποιος δηλαδή από τους ανθρώπους περάσει τη ζωή του δίκαια και όσια, όταν πεθάνει, αφού πάει στις νήσους των Μακάρων, να κατοικεί σε πλήρη ευτυχία μακριά από τα κακά, όποιος όμως περάσει τη ζωή του άδικα και ανόσια να ρίχνεται στο δεσμοτήριο, το οποίο αποκαλούν Τάρταρο, για να λάβει δίκη και τιμωρία. Δικαστές αυτών την εποχή του Κρόνου και ακόμη πιο πρόσφατα, όταν κυβερνούσε ο Δίας, ήταν ζωντανοί για τους ζωντανούς, δικάζοντας εκείνη τη μέρα που επρόκειτο να πεθάνουν. Οι υποθέσεις, όμως, εκδικάζονταν μεροληπτικά¹ ο Πλούτωνας, λοιπόν, και οι επιμελητές που έρχονταν από τις νήσους των Μακάρων έλεγαν στον Δία ότι πηγαίνουν και στον έναν και στον άλλο τόπο άνθρωποι που δεν ταιριάζουν. Είπε, λοιπόν, ο Δίας: «Αλλά εγώ θα σταματήσω αυτό που γίνεται. Διότι τώρα οι υποθέσεις εκδικάζονται με άσχημο τρόπο. Διότι», είπε, «αυτοί που κρίνονται κρίνονται ντυμένοι· διότι δικάζονται ζωντανοί. Πολλοί, λοιπόν», συνέχισε αυτός, «έχοντας κακή ψυχή είναι ντυμένοι με ωραία σώματα και ευγενική καταγωγή και πλούτη και, όταν γίνεται η κρίση, έρχονται πολλοί μάρτυρες γι' αυτούς, για να καταθέσουν ότι έχουν ζήσει δίκαια· οι δικαστές, λοιπόν, εκπλήσσονται από αυτούς και συνάμα δικάζουν ντυμένοι και οι ίδιοι έχοντας ως κάλυμμα της ψυχής τους τα μάτια, τα αφτιά και όλο το σώμα. Όλα αυτά, λοιπόν,

μπαίνουν μπροστά τους ως εμπόδια, δηλαδή και τα ενδύματα των ίδιων και όσων κρίνονται. Πρώτα, λοιπόν», είπε, «πρέπει να σταματήσω αυτούς να γνωρίζουν εκ των προτέρων το θάνατο· διότι τώρα το ξέρουν. Αυτό είχε ανατεθεί στον Προμηθέα πώς να το σταματήσει. Έπειτα πρέπει όλοι αυτοί να κρίνονται γυμνοί" δηλαδή πρέπει να κρίνονται αφού πεθάνουν. Και ο κριτής πρέπει να είναι γυμνός, να έχει πεθάνει, και με μόνη την ψυχή του να βλέπει μόνη την ψυχή του καθενός που έχει πεθάνει ξαφνικά, που έχει στερηθεί όλους τους συγγενείς και που έχει αφήσει στη γη όλον εκείνον το στολισμό, για να είναι δίκαιη η κρίση. Εγώ, όμως, επειδή γνωρίζω αυτά πριν από εσάς, έκανα δικαστές τους γιους μου, δυο από την Ασία, τον Μίνωα και τον Ραδάμανθυς, και έναν από την Ευρώπη, τον Αιακό* αυτοί, λοιπόν, όταν πεθάνουν, θα δικάσουν στο λειμώνα, στο τρίστρατο, απ' όπου δυο δρόμοι οδηγούν ο ένας στις νήσους των Μακάρων και ο άλλος στον Τάρταρο. Και αυτούς που προέρχονται από την Ασία θα κρίνει ο Ραδάμανθυς, αυτούς που προέρχονται από την Ευρώπη ο Αιακός* στον Μίνωα θα δώσω την εξουσία να λαμβάνει την τελική κρίση, αν υπάρχει απορία στον έναν από τους άλλους δυο* για να είναι όσο το δυνατόν πιο δίκαιη η κρίση για την πορεία των ανθρώπων». Αυτά είναι, Καλλικλή, αυτά τα οποία έχοντας ακούσει πιστεύω ότι είναι αλήθεια· και από αυτή την αφήγηση αναλογίζομαι ότι συμβαίνει κάτι τέτοιο. Ο θάνατος τυχαίνει να είναι, όπως μου φαίνεται, τίποτε άλλο παρά δυο πράγματα, ο διαχωρισμός δυο πραγμάτων, του σώματος και της ψυχής, μεταξύ τους* όταν, όμως, διαχωριστούν μεταξύ τους, το καθένα από αυτά είναι σχεδόν στην ίδια κατάσταση, στην οποία ήταν και όταν ζούσε ο άνθρωπος, και το σώμα έχει τη φύση του και τις φροντίδες του και

τα παθήματα όλα φανερά. Για παράδειγμα, αν το σώμα κάποιου, όσο ζούσε, ήταν μεγάλο εξαιτίας της φύσης ή της τροφής ή και των δύο, όταν πεθάνει, το πτώμα του θα είναι μεγάλο, και, αν είναι παχύ, παχύ θα είναι και όταν πεθάνει, και τα άλλα κατά τον ίδιο τρόπο* και, αν πάλι είχε μακριά μαλλιά, και το πτώμα του θα έχει μακριά μαλλιά. Αν πάλι κάποιος, όσο ζούσε, είχε μαστιγωθεί και είχε σημάδια από τις πληγές και ουλές στο σώμα είτε από μαστίγιο είτε από άλλα τραύματα, είναι δυνατόν να δει κάποιος και το σώμα αυτού που έχει πεθάνει να τα έχει αυτά* και, αν τα μέλη του ήταν σπασμένα ή στρεβλά, όσο ζούσε, τα χαρακτηριστικά αυτά είναι φανερά και όταν πεθάνει. Με λίγα λόγια, όπως ήταν κάποιος στο σώμα του όταν ζούσε, αυτά είναι φανερά και όταν πεθάνει, ή όλα ή τα περισσότερα για ένα χρονικό διάστημα. Το ίδιο, πάντως, μου φαίνεται ότι συμβαίνει και με την ψυχή, Καλλικλή· όλα είναι φανερά στην ψυχή, από τη στιγμή που γυμνωθεί από το σώμα, και τα έμφυτα και τα επίκτητα χαρακτηριστικά που απέκτησε η ψυχή του ανθρώπου με την ενασχόληση με κάθε πράγμα. Όταν, λοιπόν, φτάσουν στο δικαστή, όσοι έρχονται από την Ασία στον Ραδάμανθυ, ο Ραδάμανθης, αφού τους σταματά, παρατηρεί την ψυχή του καθενός, δίχως να γνωρίζει τίνος είναι, αλλά, ενώ πολλές φορές εξετάζει το μεγάλο βασιλιά ή όποιον άλλο βασιλιά ή δυνάστη, βλέπει ότι τίποτε δεν είναι υγιές στην ψυχή του, αλλά ότι είναι μαστιγωμένη και γεμάτη ουλές εξαιτίας των επιορκιών και της αδικίας, που κάθε πράξη του χάραξε στην ψυχή του, και ότι όλα είναι στρεβλά εξαιτίας του ψέματος και της αλαζονείας και δεν υπάρχει τίποτα ευθύ, επειδή έζησε χωρίς αλήθεια* και βλέπει ότι η ψυχή είναι γεμάτη δίψα για εξουσία, τρυφηλότητα, αλαζονεία, έλλειψη εγκράτειας των πράξεων

και ασυμμετρία και αναισχυντία* βλέποντας την με περιφρόνηση τη διώχνει αμέσως στο δεσμωτήριο, όπου πρόκειται, αφού πάει, να υποστεί τις τιμωρίες που της ταιριάζουν. Αρμόζει, λοιπόν, στον καθένα που τιμωρείται, όταν τιμωρείται σωστά από κάποιον άλλο, ή να γίνεται καλύτερος και να ωφελείται ή να γίνεται παράδειγμα στους άλλους, ώστε, βλέποντας αυτόν που παθαίνει όσα παθαίνει, από φόβο, να γίνονται καλύτεροι. Όσοι ωφελούνται και τιμωρούνται από θεούς και ανθρώπους είναι αυτοί οι οποίοι διαπράττουν αμαρτήματα που μπορούν να θεραπευτούν- η ωφέλεια, όμως, σε αυτούς έρχεται μέσα από πόνους και θλίψεις, και εδώ και στον Άδη· γιατί δεν είναι δυνατό να απαλλαγούν από την αδικία με διαφορετικό τρόπο. Όσοι, όμως, διαπράξουν τα μεγαλύτερα αδικήματα και εξαιτίας αυτών είναι ανίατοι, γίνονται παραδείγματα, και αυτοί οι ίδιοι πλέον δεν ωφελούνται καθόλου, επειδή είναι ανίατοι, αλλά ωφελούνται οι άλλοι οι οποίοι βλέπουν αυτούς εξαιτίας των αμαρτημάτων να υφίστανται αιώνια τις μεγαλύτερες, οδυνηρότερες και φοβερότερες τιμωρίες, κρεμασμένοι ως παραδείγματα στο δεσμωτήριο εκεί στον Άδη, παραινετικά θεάματα σε όσους άδικους φτάνουν κάθε φορά. Από αυτούς υποστηρίζω ότι ένας είναι και ο Αρχέλαος, αν λέει αλήθεια ο Πώλος, και όποιος άλλος είναι τέτοιος τύραννος* νομίζω, όμως, ότι οι περισσότεροι από αυτούς που είναι παραδείγματα είναι όσοι υπήρξαν τύραννοι, βασιλιάδες, δυνάστες και πολιτικοί* γιατί αυτοί εξαιτίας της εξουσίας διαπράττουν τις πιο μεγάλες και ανόσιες αμαρτίες. Το μαρτυρεί γι' αυτούς και ο Όμηρος* εκείνος, δηλαδή, ανέφερε βασιλιάδες και δυνάστες οι οποίοι τιμωρούνται αιώνια στον Άδη, τον Τάνταλο, τον Σίσυφο και τον Τιτύο* τον Θερσίτη, όμως, και αν υπάρχει κάποιος άλλος ανήθικος

πολίτης, κανένας ποιητής δεν παρουσίασε να υφίσταται συνεχώς μεγάλες τιμωρίες ως ανίατο" γιατί, νομίζω, δεν μπορούσε* γι' αυτό ήταν πιο ευτυχισμένος από εκείνους που μπορούσαν. Αλλά, Καλλικλή, από αυτούς που έχουν δύναμη είναι οι άνθρωποι που γίνονται πάρα πολύ κακοί· τίποτα, όμως, δεν εμποδίζει να υπάρχουν ανάμεσα σε αυτούς συνετοί άντρες, και αξίζει να θαυμάζουμε πολύ όσους γίνονται συνετοί* γιατί είναι δύσκολο, Καλλικλή, και άξιο πολλών επαινούν να ζει δίκαια αυτός που έχει μεγάλη δυνατότητα να αδικεί. Λίγοι, ωστόσο, γίνονται τέτοιοι· επειδή και εδώ και αλλού υπήρξαν, νομίζω, και θα υπάρξουν καλοί και έντιμοι άντρες έχοντας αυτή την αρετή, να διαχειρίζονται με δίκαιο τρόπο όσα τους αναθέτει κάποιος· ένας έχει γίνει ιδιαίτερα επιφανής και στους άλλους Έλληνες, ο Αριστείδης, ο γιος του Λυσιμάχου* οι περισσότεροι, όμως, από τους δυνάστες, φίλε μου, γίνονται κακοί. Όπως, λοιπόν, έλεγα, όταν εκείνος ο Ραδάμανθους συλλάβει κάποιον τέτοιο, δεν ξέρει τίποτε άλλο γι' αυτόν, ούτε ποιος είναι ούτε από ποιους κατάγεται, αλλά ότι είναι κάποιος κακός· και αφού δει αυτό, τον στέλνει στον Τάρταρο, βάζοντας του σημάδι, αν του φαίνεται ότι είναι ιάσιμος ή ανίατος* εκείνος, όταν φτάνει εκεί, υφίσταται όσα πρέπει. Ενίοτε, όταν βλέπει άλλη ψυχή που έχει ζήσει με όσιο τρόπο και με φρόνηση, απλού πολίτη ή κάποιου άλλου, κυρίως όμως, νομίζω, Καλλικλή, ψυχή φιλοσόφου που έκανε τα δικά του έργα και δεν ήταν πολυπράγμων στη ζωή, τη θαυμάζει και τη στέλνει στις νήσους των Μακάρων. Τα ίδια κάνει και ο Αιακός* ο καθένας από αυτούς δικάζει κρατώντας ραβδί" ο δε Μίνωας κάθεται επιθεωρώντας, κρατώντας μόνο αυτός χρυσό σκήπτρο, όπως λέει ο ομηρικός Οδυσσέας ότι τον είδε

να κρατά χρυσό σκήπτρο, δικάζοντας τους νεκρούς.

Εγώ, λοιπόν, Καλλικλή, έχω πειστεί από αυτές τις αφηγήσεις και στοχάζομαι πώς θα φανώ στον κριτή με όσο το δυνατόν υγιέστερη ψυχή* αφού αφήσω, λοιπόν, να πάνε στο καλό οι τιμές των πολλών ανθρώπων, εξετάζοντας την

αλήθεια, θα προσπαθήσω πράγματι να ζήσω, όντας καλύτερος όσο μπορώ, και, όταν πεθάνω, να πεθάνω τέτοιος. Προτρέπω και όλους τους άλλους ανθρώπους, όσο μπορώ, και προτρέπω και σένα να προσανατολιστείς σε τέτοια ζωή και τέτοιον αγώνα, ο οποίος πιστεύω ότι υπερτερεί όλων των εδώ αγώνων, και σε κατηγορώ επειδή δεν θα μπορείς να βοηθήσεις τον εαυτό σου, όταν γίνει για σένα η δίκη και η κρίση, για την οποία τώρα μόλις μιλούσα, αλλά, με το που θα παρουσιαστείς στο δικαστή, το γιο της Αίγινας, αφού, παραλαμβάνοντας σε, σε οδηγήσει, εσύ εκεί θα μείνεις με το στόμα ανοιχτό και θα ζαλιστείς όσο εγώ εδώ, και ίσως κάποιος σε χτυπήσει στο πρόσωπο ατιμωτικά και σε προπηλακίσει με κάθε τρόπο.

Ίσως αυτά σου φαίνεται ότι είναι μύθος σαν εκείνους που λένε οι γριές, και τα περιφρονείς, και δεν θα ήταν καθόλου περίεργο να τα περιφρονείς, αν, με την αναζήτηση μας, μπορούσαμε να τα βρούμε καλύτερα και αληθέστερα* τώρα, όμως, βλέπεις ότι εσείς, αν και είστε τρεις, οι οποίοι είστε οι πιο σοφοί από τους σημερινούς Έλληνες, εσύ, ο Πώλος και ο Γοργίας, δεν μπορείτε να αποδείξετε ότι πρέπει να ζούμε τη ζωή με κάποιον άλλο τρόπο από αυτόν, ο οποίος φαίνεται ότι και εκεί έχει όφελος. Αλλά σε όλη τη συζήτηση, ενώ τα υπόλοιπα αναιρούνται, μόνο αυτός ο λόγος μένει σταθερός, ότι

πρέπει να προσέχουμε να μην αδικούμε παρά να μην αδικούμαστε, και περισσότερο πρέπει ο άνθρωπος να φροντίζει όχι να φαίνεται ότι είναι καλός, αλλά να είναι, και στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή· αν κάποιος γίνει κακός σε κάτι, πρέπει να τιμωρηθεί, και δεύτερο καλό μετά το να είναι δίκαιος είναι αυτό, το να γίνεται δίκαιος και, αφού τιμωρηθεί, να λογοδοτεί- και πρέπει να αποφεύγει κάθε κολακεία και προς τον εαυτό του και προς τους άλλους, και προς τους λίγους και προς τους πολλούς* και πρέπει να χρησιμοποιεί έτσι τη ρητορική πάντα προς το δίκαιο, και κάθε άλλη πράξη. Αφού, λοιπόν, πείθεσαι σε μένα, ακολούθησε με εκεί, όπου, αφού φτάσεις, θα είσαι ευτυχισμένος και όσο ζεις και όταν πεθάνεις, όπως απέδειξε η σημερινή συζήτηση. Και άφησε κάποιον να σε περιφρονήσει ως ανόητο και να σε προπηλακίσει, αν θέλει, και ναι, μα τον Δία, να σε χτυπήσει στο πρόσωπο, δίνοντας σου αυτό το ατιμωτικό χτύπημα· γιατί τίποτε φοβερό δεν θα πάθεις, αν όντως είσαι καλός και έντιμος, ασκώντας την αρετή. Έπειτα, αφού ασκήσουμε από κοινού την αρετή με τέτοιο τρόπο, τότε πλέον, αν πιστεύεις ότι πρέπει, θα ασχοληθούμε με τα πολιτικά πράγματα ή με ό,τι άλλο μας φανεί καλό, και θα αποφασίσουμε, καθώς θα είμαστε καλύτεροι στο να σκεφτόμαστε απ' ό,τι τώρα. Διότι είναι αισχρό να βρισκόμαστε στην κατάσταση που φαινόμαστε ότι είμαστε τώρα, έπειτα να καυχιόμαστε όπως οι νέοι ότι κάτι είμαστε, εμείς οι οποίοι ποτέ δεν είχαμε την ίδια άποψη για τα ίδια ζητήματα, και μάλιστα για πάρα πολύ σημαντικά· σε τέτοιο βαθμό απαιδευσίας έχουμε φτάσει· ως χρησιμοποιήσουμε σαν οδηγό όσα προέκυψαν από τη σημερινή συζήτηση, που μας δείχνουν ότι αυτός ο τρόπος ζωής είναι άριστος, ασκώντας τη δικαιοσύνη και κάθε άλλη αρετή να ζούμε και να

πεθαίνουμε. Ας τον ακολουθήσουμε, λοιπόν, και ας παρακινούμε και τους υπόλοιπους, όχι με εκείνο το λόγο, με τον οποίο εσύ πιστεύοντας με παροτρύνεις· γιατί δεν αξίζει τίποτα, Καλλικλή.